

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, КОМУНІКАЦІЙ ТА ПЕРЕКЛАДУ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І ПЕРЕКЛАДУ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ Ліана БУДАНОВА
« _____ » _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ЗДОБУВАЧА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТР

ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ «ГЕРМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ
(ПЕРЕКЛАД ВКЛЮЧНО), ПЕРША – АНГЛІЙСЬКА»

Тема: *ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ
ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ*

Виконавець: студентка групи ФЛ-201«М» ШАСТУН МАРІНА ОЛЕГІВНА

Керівник: доцент кафедри, канд. пед. наук, доцент ТЕТЯНА
ГРИГОРІВНА СЕМИГІНІВСЬКА

Нормоконтролер: _____ (Кондратенко Юлія Вікторівна)

Київ 2025

ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»
Факультет психології, комунікацій та перекладу
Кафедра англійської філології і перекладу
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
_____Ліана БУДАНОВА
« _____ » _____ 2025 р.

ЗАВДАННЯ
на виконання кваліфікаційної роботи
Шастун Марини Олегівни

1. Тема кваліфікаційної роботи: «Лексико-семантичні особливості перекладу військово-політичної документації»

затверджена наказом ректора від « _____ » _____ 2025 р.
№ _____

2. Термін виконання роботи: з 15 вересня 2025 по 28 листопада 2025

3. Вихідні дані роботи: Матеріалом дослідження є англо- та україномовні військово-політичні документи (угоди Україна–НАТО та Україна–США). Об'єкт дослідження — військово-політична документація, предмет — лексико-семантичні особливості її перекладу. Застосовано дискурс-аналіз, контрастивний і семантичний методи.

4. Зміст роботи: Матеріалом дослідження є англо- та україномовні військово-політичні документи (угоди Україна–НАТО та Україна–США). Об'єкт дослідження — військово-політична документація, предмет — лексико-семантичні особливості її перекладу. Застосовано дискурс-аналіз, контрастивний і семантичний методи.

5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу: Додаток А – таблиця «Класифікація військових текстів за О. Нікіфоровою»; Додаток Б – таблиця «Методи аналізу військово-політичних текстів»; Додаток В – таблиця «Жанрові групи воєнно-політичних текстів»; Додаток Г – таблиця «Способи перекладу військово-політичної термінології»; Додаток Д – діаграма «Частотність використання трансформацій, %»; Додаток Е – таблиця «Приклади культурної та контекстуальної адаптації термінів».

6. Календарний план-графік

/п	Завдання	Термін виконання	Підпис керівника
	Підготувати та узгодити розширений план-конспект кваліфікаційної роботи.	до 20.10	
	Підготувати чорновий варіант роботи	до 28.11	
	Урахувати рекомендації наукового керівника, опрацювати та внести результати додаткових досліджень, що проводилися під час переддипломної практики, підготувати чистовий варіант роботи.	до 08.12	
	Оформити чистовий варіант роботи та подати його науковому керівникові для підготовки відгуку та організації рецензування.	до 18.12	
	Подати роботу до комісії з попереднього захисту кваліфікаційних робіт.	до 22.12	
	Подати остаточний варіант роботи в оправі, а також повний пакет супровідних документів на випускову кафедру.	за тиждень до початку роботи ЕК	

7. Консультація з окремого(мих) розділу(ів):

Назва розділу	Консультант (посада, ПІБ)	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв

8. Дата видачі завдання: « _____ » _____ 2025 р.

Керівник кваліфікаційної роботи _____
(підпис керівника) (П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання _____ Шастун Марина Олегівна
(підпис випускника)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота «Лексико-семантичні трансформації у перекладі військово-політичної документації (на матеріалі двосторонніх угод Україна–НАТО)»: 109 с., 0 рис., 4 табл., 1 графік, 106 літературних джерел.

Об'єкт дослідження: військово-політична документація як різновид офіційно-ділового дискурсу.

Предмет дослідження: лексико-семантичні трансформації, що виникають у процесі англо-українського перекладу військово-політичної термінології, кліше та контекстуально зумовлених одиниць.

Мета роботи: полягає у визначенні лексико-семантичних особливостей перекладу військово-політичних текстів та встановленні закономірностей перекладацьких трансформацій при відтворенні англomовної документації українською мовою.

Методи дослідження: аналіз і синтез, контрастивний та семантичний аналіз, дискурс-аналіз, кількісний підрахунок, узагальнення.

У роботі охарактеризовано військово-політичний дискурс та його термінологію в англійській і українській мовах. Практичний аналіз виконано на матеріалі офіційних документів Україна–НАТО, зокрема Адаптованої річної національної програми, Хартії про особливе партнерство та спільних декларацій.

Установлено, що найуживанішими є конкретизація, генералізація, контекстуальна заміна та лексико-граматичні трансформації. Доведено важливість урахування контексту й прагматичних чинників для досягнення адекватності перекладу.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання результатів у перекладацькій діяльності, укладанні термінологічних глосаріїв та в навчальному процесі.

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНА ДОКУМЕНТАЦІЯ, ТЕРМІНОЛОГІЯ,
ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ, КОНТРАСТИВНИЙ АНАЛІЗ,
ОФІЦІЙНО-ДІЛОВИЙ СТИЛЬ, ПЕРЕКЛАД ВІЙСЬКОВИХ ТЕКСТІВ,
АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАД.

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Теоретичні засади дослідження лексико-семантичних особливостей військово-політичної документації	9
1.1. Військово-політична документація як специфічний об'єкт лінгвістичного дослідження	9
1.2. Лексико-семантичні особливості військового та політичного дискурсу	15
1.3. Особливості та типологія військово-політичної термінології в англійській та українській мовах	24
Розділ 2. Методологія дослідження перекладу військово-політичної документації	33
2.1. Лінгвістичні та перекладознавчі підходи до аналізу військово-політичних текстів	33
2.2. Особливості функціонування військово-політичної термінології в перекладі	41
2.3. Методи передачі специфічної військово-політичної лексики у перекладі	50
Розділ 3. Лексико-семантичні трансформації у перекладі військово-політичної документації (на прикладі двосторонніх угод Україна–НАТО)	57
3.1. Контрастивний аналіз лексико-семантичних особливостей військово-політичного перекладу	57
3.1.1 Лексико-семантичні особливості українськомовних текстів	57
3.1.2 Лексико-семантичні особливості англомовних текстів	63
3.2. Способи перекладу військово-політичної термінології та їх вплив на точність і адекватність перекладу	67
3.2.1. Лексичні трансформації	67
3.2.2 Граматичні трансформації	72

3.3. Вплив культурних і контекстуальних факторів на переклад військово-політичних текстів	77
Висновки	82
Список використаних джерел	86
Додатки	97
Додаток А	97
Додаток Б	98
Додаток В	99
Додаток Г	100
Додаток Д	107
Додаток Е	108

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах загострення глобальних геополітичних процесів точність перекладу військово-політичних документів набуває виняткової значущості. Взаємодія України з міжнародними безпековими структурами спричинила стрімке зростання обсягів нормативних актів, договорів та декларацій, у текстовій основі яких закладено стратегічні політичні рішення. Неправильно передані термінологічні та семантичні особливості таких документів можуть призвести до хибного тлумачення намірів сторін, що ставить під загрозу ефективність дипломатичних переговорів та оперативну координацію в кризових ситуаціях. Гуманітарні виклики сучасного інформаційного простору, зокрема поширення маніпулятивних наративів у цифрових мережах, посилюють необхідність суворої лексико-семантичної перевірки перекладу, адже кожне слово може стати підґрунтям для формування громадської думки. Оскільки українська лексико-семантична система військово-політичної термінології перебуває у процесі формування, дослідження трансформацій забезпечує оновлення термінологічних глосаріїв та стандартизацію перекладу.

Додатково загострює актуальність питання необхідності забезпечення повної оперативної сумісності Збройних Сил України зі збройними силами держав – членів НАТО. Цей процес вимагає не лише технічної та процедурної адаптації, але й бездоганної лінгвістичної гармонізації, особливо при перекладі стандартів, доктрин, статутів та оперативних наказів. Найменша неточність у перекладі специфічної військової термінології чи аббревіатур може призвести до непорозумінь під час спільних навчань, операцій або при використанні сумісного обладнання, що в критичних умовах може мати фатальні наслідки. Тому глибоке вивчення лексико-семантичних аспектів перекладу та розробка науково обґрунтованих підходів до відтворення військово-політичної документації є невідкладним завданням, що має прямий вплив на обороноздатність держави та ефективність її міжнародної взаємодії з партнерами.

Актуальність дослідження обумовлена також суспільним попитом на висококваліфікованих перекладачів, здатних забезпечити оперативну підтримку дипломатичних переговорів, міжнародних операцій із підтримки миру та безпеки, а також правового супроводу військово-політичних ініціатив. Західні інтеграційні процеси та участь України в системах колективної безпеки вимагають уніфікованих перекладів, що виключають можливість хибної інтерпретації ключових термінів – від визначень правового режиму до описів військово-стратегічних концепцій. Успішна реалізація проектів з міжнародної оборонної співпраці залежить від точності та консистенції лексико-семантичних рішень, адже саме вони формують основу взаєморозуміння між політичними та військовими елітами.

Теоретичним підґрунтям роботи стали праці вітчизняних і зарубіжних науковців, які досліджували різні аспекти військового та політичного дискурсу, термінології та перекладу. Вивчення лексико-семантичних аспектів перекладу військово-політичної документації здійснювалося такими дослідниками, як Г. Харкевич, яка аналізувала стилістичні особливості офіційних документів, Д. Хойна та Н. Крилова, що досліджували природу документа як лінгвістичного об'єкта та його текстові характеристики. О. Нікіфорова розробляла критерії класифікації військових текстів та їх функціональну спрямованість. Питаннями термінології займалися А. Даніленко та Л. Овсієнко, які вивчали визначення та сутність терміна як мовного знака, а також зарубіжні автори Дж. Свенсон, Е. Вустер, Дж. Фелбер, що розглядали термін у контексті стандартизації мови науки і техніки. Особливості військового та політичного дискурсу аналізували Т. Корольова, що досліджувала структурні типи військових термінів, Н. Акульшина, яка розглядала військовий дискурс як когнітивно-лінгвістичну форму, та І. Волянчук, що досліджувала політичний дискурс як комунікативний феномен. Аспекти перекладу та перекладацьких трансформацій у цій сфері вивчали А. Тараненко, фокусуючись на критичному дискурс-аналізі, та С. Янчук, який запропонував класифікацію військових текстів для цілей перекладу. Незважаючи на значний внесок цих авторів у вивчення окремих аспектів проблеми, залишаються відкритими питання комплексної типологізації жанрів військово-політичних текстів саме в англо-українському

мовному просторі, глибшої інтеграції дискурсивних та перекладознавчих підходів при аналізі лексико-семантичних трансформацій, а також системного дослідження впливу культурних і контекстуальних чинників на вибір перекладацьких рішень, що і зумовлює актуальність даного дослідження.

Метою дослідження є всебічна характеристика лексико-семантичних особливостей перекладу військово-політичної документації в англо-українському мовному просторі та встановлення закономірностей трансформацій військової та політичної термінології.

Відповідно до мети поставлено наступні **завдання дослідження**:

- Визначити специфіку військово-політичної документації як об'єкта лінгвістичного аналізу.
- Проаналізувати лексико-семантичні особливості військового та політичного дискурсу.
- Охарактеризувати типологію та структурні риси військово-політичної термінології в англійській та українській мовах.
- Описати сучасні лінгвістичні й перекладознавчі підходи до аналізу військово-політичних текстів.
- Визначити особливості функціонування військово-політичної термінології в перекладі.
- Описати основні методи передачі специфічної військово-політичної лексики в перекладі.
- Провести контрастивний аналіз лексико-семантичних особливостей військово-політичного перекладу.
- Проаналізувати способи перекладу військово-політичної термінології та їх вплив на точність і адекватність.
- Дослідити вплив культурних і контекстуальних факторів на переклад військово-політичних текстів.

Об'єктом дослідження є лінгвістичні особливості військово-політичної документації.

Предметом дослідження виступають лексико-семантичні особливості, що відбуваються під час перекладу військово-політичної документації, зокрема в аспектах передачі термінології, контекстуальних відтінків і функціональних характеристик дискурсу.

Матеріалом дослідження слугують Адаптована Річна національна програма співробітництва Україна – НАТО на 2024 рік, Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО, Спільна декларація НАТО – Україна Вільнюського саміту 2023 року та Двостороння безпекова угода між Україною та США, використані в практичному розділі кваліфікаційної роботи.

Для досягнення поставлених цілей кваліфікаційної роботи застосовано комплекс **методів дослідження**. Основним методом теоретичного аналізу виступає аналіз та синтез наукової літератури, що дозволило опрацювати праці вітчизняних і зарубіжних авторів та сформувану теоретичну базу роботи. У практичній частині провідним є контрастивний (зіставний) аналіз, який використовується для безпосереднього порівняння оригінальних англійських текстів офіційних документів та їх офіційних українських перекладів. Цей метод дозволяє виявити розбіжності на лексичному та граматичному рівнях та ідентифікувати застосовані перекладацькі трансформації. Доповнює його семантичний аналіз, спрямований на поглиблену інтерпретацію значень лексичних одиниць (термінів, кліше, аббревіатур) у конкретному контексті їх вживання, що дає змогу обґрунтувати доцільність чи недоцільність певних перекладацьких рішень, таких як конкретизація, генералізація чи контекстуальна заміна. Дискурс-аналіз застосовується для виявлення функціональних моделей комунікації у військово-політичній сфері та оцінки відповідності перекладеного тексту стилістичним, прагматичним та жанровим нормам українського офіційно-ділового мовлення. Метод порівняльно-типологічного аналізу використовується для систематизації жанрових особливостей досліджуваних військово-політичних документів та їх класифікації. Для обробки та візуалізації результатів практичного аналізу застосовано кількісний підрахунок (для визначення частотності використання різних типів трансформацій) та графічний метод (для наочного представлення отриманих даних). Метод узагальнення дозволяє

сформулювати висновки на основі проведеного аналізу. Комплексне застосування цих методів забезпечує всебічне дослідження предмета роботи.

Практичне значення результатів кваліфікаційної роботи полягає у можливості використання розроблених рекомендацій із уніфікації термінологічних глосаріїв та методичних підходів до лексико-семантичного аналізу в діяльності перекладацьких бюро, дипломатичних служб та міжнародних організацій. Запропоновані підходи сприятимуть підвищенню якості перекладів у галузі безпеки й оборони, полегшать підготовку спеціалістів із технічного перекладу і стануть основою для проведення тренінгів і семінарів з підвищення кваліфікації перекладачів військово-політичного спрямування.

Апробація отриманих результатів. Положення кваліфікаційної роботи апробовані на 9-й Міжнародній науково-практичній конференції “Science in the modern world: innovations and challenges”, 15–17 травня 2025 р., Торонто, Канада, а також на VI Міжнародній науковій конференції «Актуальні питання розвитку галузей науки», 31 жовтня 2025 р., Вінниця, Україна.

Публікації. Шастун М. О. Особливості та типологія військово-політичної термінології в англійській та українській мовах. The 9th International scientific and practical conference “Science in the modern world: innovations and challenges” (May 15–17, 2025) Toronto, Canada. Perfect Publishing. 2025. P. 724–731.

Шастун М. О. Методологія дослідження перекладу військово-політичної документації. Актуальні питання розвитку галузей науки: збірник наукових праць з матеріалами VI Міжнародної наукової конференції (31 жовтня 2025 р.) Вінниця, Україна. Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2025. С. 463–467.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

1.1. Військово-політична документація як специфічний об'єкт лінгвістичного дослідження

Комунікація займає центральне місце у житті людини, виконуючи важливу функцію у міжособистісній взаємодії та формуванні суспільних процесів. З впровадженням технологічних новацій, зокрема телеграфу, телефону та поштових систем, з'явилися альтернативні методи віддаленої передачі інформації. Надалі, з настанням ери Інтернету, суспільство трансформувалося у єдину глобальну мережу для взаємодії та обміну даними. Сучасні комп'ютерні технології радикально змінили способи комунікації, відкривши нові можливості для інтерактивності у цифровому середовищі. Менше з тим, офіційна комунікація все ще є досить консервативною, адже заснована на чітко визначених нормах. Політичні документи, в тому числі, і військово-політичні, незалежно від їх специфіки, підпорядковуються загальним правилам офіційно-ділового стилю, при чому, як стає очевидним з дослідження Г. Харкевич, реалізуються одразу в межах законодавчого та дипломатичного підстилів [31, с. 95].

Реалізація офіційно-ділового стилю в законодавчому та дипломатичному підстилях породжує суттєві відмінності у функціональному навантаженні та модальності військово-політичних текстів. Законодавчий підстиль (кодекси, закони, військові статuti) характеризується високою імперативністю та директивністю, оскільки його головна мета – регулювати внутрішню діяльність Збройних сил та державних інституцій. У ньому домінують дієслівні форми, а мова максимально однозначна, орієнтована на внутрішнє правове поле, в той час, як дипломатичний підстиль (міжнародні угоди, декларації, протоколи) хоч і зберігає офіційний тон, має більш диспозитивний та консультативний характер, оскільки орієнтований на дво- або багатосторонню комунікацію між суверенними державами. Тут частіше використовуються усталені формули, які дозволяють зберегти простір для

дипломатичної гнучкості та компромісу, адже метою є не наказ, а узгодження спільної політичної волі.

Передусім уточнимо поняття «документу», яке, як вказують Д. Хойна зі співавторами, походить від латинського терміну *documentum*, який у давньоримській культурі означав усе, що може слугувати зразком, навчальним прикладом чи доказом. У тлумачному словнику В. Даля документ описується як «будь-який важливий діловий папір, диплом, свідоцтво». Поєднуючи визначення, наведені в словниках та енциклопедіях, можна стверджувати, що під документом мається на увазі матеріальний носій, на якому зафіксовано інформацію для її передачі в часі та просторі. У більш обмеженій інтерпретації документ розглядають як офіційний діловий папір, що юридично підтверджує певний факт або право. Отже, документ являє собою засіб фіксації інформації про факти, події, явища об'єктивної реальності та інтелектуальну діяльність людини, що здійснюється різноманітними способами на відповідному матеріалі [32, с. 73].

Очевидно, що військово-політична документація виходить далеко за межі простої фіксації інформації – вона функціонує як основний інструмент легітимації державних та міжнародних рішень. Кожен підписаний договір, меморандум чи стратегічний план не лише повідомляє про наміри сторін, але й наділяє ці наміри юридичною та політичною вагою, перетворюючи їх на обов'язкові до виконання норми. У контексті міжнародних відносин, де взаємодія між суверенними акторами не є ієрархічною, документ забезпечує прецедентність – він стає правовим якорем, на який посилаються в майбутніх угодах і консультаціях, створюючи таким чином міжтекстову систему взаємних зобов'язань. Завдяки цьому документ служить механізмом управління очікуваннями та поведінкою, чітко окреслюючи сферу відповідальності, що є критично важливим для забезпечення стратегічної стабільності та уникнення хибного тлумачення ключових термінів – від визначень правового режиму до описів військово-стратегічних концепцій. Таким чином, аналіз тексту документа є аналізом політичної дії.

При цьому, як ми зазначали вище, офіційно-ділове мовлення є суворо зарегульованим та регламентується нормативними документами, що охоплюють як

найвищі нормативно-правові акти, так і внутрішні інструкції, розпорядження та особисті документи. Нормативні документи різних рівнів – кодекси, закони, постанови, інструкції тощо, що регулюють відносини в різних соціальних сферах, в багатьох положеннях визначають вимоги до оформлення текстів відповідного дискурсу, встановлюють суттєві обмеження на структуру цих текстів, на форму представлення інформації та її обсяг, на використання тих чи інших мовних засобів, а також формують принципи юридичної інтерпретації тексту, що в сукупності регламентує застосування мови у відповідних сферах [1, с. 4].

Погоджуємось з думкою Н. Крилової, яка вказує, що основним елементом будь-якого документа є текст – завершена з точки зору функціональності, змісту, структури та нормативів мовна одиниця, що виступає базовим комунікативним компонентом документа. Він об'єднаний через модальність, що є наслідком функціонально-нормативних умов документної комунікації, і відповідає встановленим правилам уніфікації та стандартизації [21, с. 28-29]. Проблематика тексту займає центральне місце в теорії перекладу. На першій стадії перекладацького процесу, що стосується інтерпретації оригіналу, текст підлягає ґрунтовному аналізу, а на фінальному етапі – синтезу. Для перекладача є вкрай важливим усвідомлення специфіки тексту, оскільки тексти, що підлягають перекладу, відрізняються за жанром, стилем і функціями, що визначає необхідність використання різних підходів до вирішення перекладацьких завдань. Різноманіття жанрів текстів формується через їхній зміст, призначення та форму, тому не існує універсальної схеми або моделі перекладу, яка підходила б для всіх текстових типів. До того ж, класифікація текстів ускладнюється через їхню багатогранність та явне взаємопроникнення мовленнєвих засобів і видів мовлення в окремих типах текстів [14, с. 186].

Говорячи про військовий текст, О. Нікіфорова вважає за необхідне визначити чотири критерії виділення текстів у військовому перекладі:

- 1) змістовна спрямованість (змістовно-тематичне наповнення);
- 2) функціональне призначення (приналежність до функціонального стилю);
- 3) спосіб викладення (визначена форма);
- 4) орієнтація на конкретного одержувача [27, с. 38].

Відповідно до запропонованих критеріїв дослідниця виділяє три типи військових текстів (Додаток А).

Як бачимо, тексти військово-політичної тематики характеризуються насамперед наставничо-інформативною та імперативною функціями, що визначає їх спрямованість на донесення офіційно затверджених політичних рішень і стратегічних концепцій. Використання офіційно-ділового стилю сприяє збереженню нейтральності та об'єктивності викладу, що є надзвичайно важливим при формуванні політичного дискурсу щодо державної політики, діяльності Збройних сил, національної безпеки, міжнародних відносин, стратегічного планування та миротворчих ініціатив. Лексика таких текстів багата на військову та політичну термінологію, стійкі звороти, кліше та номенклатури, що дозволяє забезпечити точність і документальність інформації, а адресатами виступають представники військової та політичної еліти, дипломати, аналітики, науковці, журналісти та широке коло громадськості [27, с. 38].

Прагматичне призначення військово-політичної документації характеризується багатоплановою природою, яка значно перевищує межі суто інформативного забезпечення, оскільки ці тексти відіграють вирішальну роль у формуванні ціннісно-світоглядного коду та репутаційного дискурсу суб'єкта. Для внутрішньої аудиторії (політики, військові) вони є інструкцією до дії, де кожна мовна одиниця вибудована навколо концептуальних пар «зобов'язання – реалізація» та «реформа – моніторинг». Так, синтаксичні конструкції, що вказують на подальший розгляд або моніторинг виконання, перетворюють мовний факт на інституційну процедуру верифікації та контролю. Для зовнішньої аудиторії (міжнародні партнери, світова спільнота) використання лексем на кшталт «стратегічне партнерство» чи «спільні цінності» створює позитивний образ держави, що дотримується демократичних стандартів. Таким чином, лексико-семантична тканина документів працює як інструмент політики подвійного адресата, який не лише нормує поведінку інституцій та визначає набір типових моделей мовної діяльності, але й мобілізує суспільну підтримку, конструюючи цілісний дискурс національної стійкості та міжнародної довіри.

Як зазначає О. Нікіфорова, «предмет мовлення» текстів військово-політичної тематики полягає у вираженні політики щодо військової реальності, що, залежно від жанрових особливостей, деталізується такими напрямками, як національна безпека, оборонне планування, військове будівництво, міжнародні операції з підтримання миру і безпеки тощо [29, с. 25]. Сміслові ядро мовленнєвого твору, яке відіграє ключову роль у формуванні тематики тексту, забезпечується за рахунок семантичного повторення, яке не є стилістичною хибою, а є свідомим механізмом консолідації ключових концептів, забезпечуючи логіко-семантичну узгодженість та взаємозалежність між різними актами. Повторення окремих слів, їх значень, семантичних і конотативних смислів формує тематичну сітку або тематичне поле тексту, яке є визначальним чинником значення всієї термінологічної лексики. Клішовані звороти виконують подвійну функцію: з одного боку, вони є стилістичними шаблонами, що економлять вербальний ресурс і прискорюють процес складання документів, а з іншого – слугують маркерами жанрової належності тексту до нормативного дискурсу, зводячи ризик двозначностей до мінімуму. Ці сталі фразеологічні одиниці формують динамічний набір «конструкторів», що дозволяє інтегрувати нові концепти (наприклад, щодо кібербезпеки чи гібридних загроз), зберігаючи при цьому канонічну синтаксичну форму та стилістичну спільність офіційних документів. Структура та склад тематичного ланцюжка в текстах військово-політичної спрямованості значною мірою детерміновані вимогами офіційно-ділового стилю, у рамках якого ці тексти функціонують. Згідно з функціонально-стилістичним підходом, текст розглядається як семантичний простір, де реалізуються мовні одиниці. Наявність теми у військово-політичних текстах виражається через відповідні лексичні номінації, оскільки тема виступає як визначальний чинник значення всієї термінологічної лексики. Таким чином, враховуючи тематику тексту, можна визначити переважаюче коло військової лексики [29, с. 25].

На противагу ним, тексти, що відносяться до військово-технічної тематики, мають переважно інформативно-пояснювальний характер, зокрема у контексті опису технічних характеристик військової техніки та обміну науково-технічною

інформацією. Використання науково-технічного підстилю забезпечує строгість, точність та стислість викладу, що є необхідним для передачі складної інформації щодо озброєння, балістики, діяльності військово-промислового комплексу, а також питань, пов'язаних з експортом та імпортом військової продукції. Лексичний апарат таких текстів включає як загальнотехнічну, так і вузькоспеціальну військову термінологію, що сприяє забезпеченню формально-логічного та ясного викладу, орієнтованого на фахівців технічних галузей, військових інженерів, розробників, а також представників ВПК і торговельних структур [27, с. 38-39].

Тексти ж, які О. Нікіфорова відносить до військово-спеціальної тематики, володіють командно-наказовим, інформаційним та організаційно-регулятивним характером, що обумовлює їх специфічне використання в оперативній і стратегічній діяльності з ведення бойових дій. Офіційно-діловий стиль забезпечує необхідну лаконічність, однозначність і інструктивність викладу, що є критично важливим для розуміння і виконання наказів, а також для організації тактичних і стратегічних операцій, бойового забезпечення, мобілізації, управління резервами та підтримки бойової готовності. Лексика текстів цього типу вирізняється використанням спеціальної військової термінології, умовних позначень, аббревіатур, топонімів і фразеологізмів, що створює ефективний комунікаційний механізм серед командного складу, штабів, військових підрозділів та інших фахівців з військової організації, забезпечуючи цілеспрямовану та ефективну передачу інформації в обмеженому колі адресатів [27, с. 39].

Предметом нашого дослідження є тексти саме військово-політичної тематики, предметною основою яких є саме військово-політична тема. При цьому прикметник «військовий» визначається як такий, що «стосується війська; прийнятий, установлений у війську, в армії» [8, с. 187]. Аналогічно, прикметник «політичний» означає той, що «базується на політиці; пов'язаний з політикою, з питаннями політики; пов'язаний з проведенням політики у життя; державний, громадсько-правовий» [8, с. 1035]. Нарешті, термін «військово-політичний» визначається як «той, що стосується військової політики» [8, с. 187].

Підсумовуючи, дослідження військово-політичної документації як специфічного об'єкта лінгвістичного аналізу свідчить про її унікальну нормативну регламентацію, що забезпечує точну передачу стратегічних політичних рішень через використання спеціалізованої термінології, стійких кліше та семантичних повторів. Особливості таких текстів проявляються у їх імперативно-інформативній спрямованості та суворій структурній організації, що гарантує однозначність та об'єктивність викладу інформації, а також формує чітке тематичне поле. Таким чином, комплексний підхід до вивчення військово-політичних текстів не лише дозволяє розкрити універсальні принципи офіційно-ділового мовлення, але й підкреслює необхідність застосування спеціалізованих перекладацьких стратегій, орієнтованих на збереження специфіки військового дискурсу.

1.2. Лексико-семантичні особливості військового та політичного дискурсу

Перш ніж описувати лексико-семантичні особливості військового та політичного дискурсу, доцільно визначити поняття та сутність не лише даних видів, а й дискурсу загалом. Термін «дискурс» виник у гуманітарних науках, зокрема в лінгвістиці, філософії та соціології, і протягом тривалого часу займає значне місце в академічному обговоренні. Він застосовується для опису безлічі процесів і явищ, що пов'язані з взаємодією мови та соціокультурного середовища, в якому вона функціонує [57, с. 73]. Нині даний термін широко використовується в дисциплінах, які безпосередньо або опосередковано досліджують механізми функціонування мови. З лінгвістичної точки зору, дискурс являє собою процес живої усної комунікації, який характеризується численними відхиленнями від канонічного письмового мовлення, що вимагає уваги до ступеня спонтанності, завершеності, тематичної послідовності та зрозумілості розмови для співрозмовників. Окрім структурних характеристик, дискурс відзначається також тонально-жанровими варіаціями. Під тональністю розуміють такі параметри, як серйозність, буденність або ритуальність, прагнення до однорідності чи, навпаки, конфліктності, а також зменшення чи збільшення дистанції між учасниками спілкування [33, с. 10].

Основи аналізу дискурсу були закладені американськими лінгвістами, серед яких З. Харріс, Дж. Граймс, Р. Лонгакр, Т. Гівон та У. Чайф, що наголошували на необхідності вивчення мови у контексті, а не як ізольованих висловлювань. Вони стверджували, що за своєю суттю мова є соціальною, а значення конкретного висловлювання можна адекватно зрозуміти лише у зв'язку з ширшим соціальним і культурним контекстом, в якому воно використовується [13, с. 12]. У сучасній лінгвістиці дискурс розглядається як складне явище з нечітко окресленими межами, що включає будь-яке розширене використання мови – усне чи письмове, яке виникає в певному соціальному контексті і є зв'язним та значущим для цільової аудиторії. Дослідження дискурсу зосереджується на вивченні мовних, соціальних і культурних компонентів, а також їх взаємодії у процесі формування смислового навантаження. Аналіз має на меті виявлення основних припущень, ціннісних орієнтирів та відносин влади, що визначають використання мови, а також способів, за допомогою яких мовна практика відображає і консолідує ширші соціальні структури та взаємини.

У своїй статті «Дискурс-аналіз», опублікованій у середині ХХ століття, З. Харріс трактував поняття дискурсу у досить спрощеній формі – як «послідовність висловлювань, відрізок тексту більший, ніж речення» [42, с. 13]. У класичній філософській традиції термін «дискурс» використовувався для характеристики послідовного переходу від одного окремого кроку до іншого та розгортання мислення, вираженого через поняття і судження, що протиставлялося інтуїтивному сприйняттю цілого через його частини [36, с. 99].

В англійськомовній лінгвістичній традиції, як зазначають такі автори, як М. Блур [37], К. Харт [43] і М. Данезі [40], дискурс розуміється як зв'язне мовлення, що перевищує обсяг окремого речення, має змістову складову, пов'язану з використанням у соціальному контексті, і організаційно характеризується як інтерактивна взаємодія комунікантів. Цей підхід розглядає дискурс з позицій структурно орієнтованої чи формальної лінгвістики. Інший широко поширений підхід полягає у тому, що дискурс слід розглядати не лише як зв'язну послідовність мовних одиниць, яка «за обсягом перевищує речення», а як цілісну систему

функціонально організованих і контекстуалізованих мовних виявів, що перебувають у постійній взаємодії з контекстом. При цьому термін «контекст» трактують у найширшому сенсі, включаючи лінгвістичні, екстралінгвістичні та прагматичні параметри, такі як фізичний носій тексту, ситуацію, інтертекст, учасників спілкування та його функції. Таким чином, цей підхід формально можна виразити як: Дискурс = Текст + Контекст [39, с. 73-79].

Контекст у формулі дискурсу включає не лише лінгвістичні межі, але й широкий спектр екстралінгвістичних та прагматичних параметрів. Так, дослідження військового та політичного дискурсів вимагає поглибленого врахування таких чинників, як ситуація спілкування (наприклад, кризова чи мирна), інтертекст (посилання на попередні угоди, закони, історичні прецеденти), учасники комунікації (їхній статус, ієрархія та цілі) та функції спілкування. Особливу роль відіграє соціокультурне середовище, яке визначає сприйняття та інтерпретацію мовних одиниць, особливо у військово-політичній сфері. Наприклад, один і той самий термін може мати різні конотації у правових системах різних країн, а модальність висловлювання (наказ чи рекомендація) залежить від визначеної ролі адресата. Отже, адекватний лінгвістичний аналіз має виходити за межі речення, розкриваючи, як ці невербальні та фонові знання детермінують смислове навантаження тексту.

В свою чергу, як зазначають Т. Корольова зі співавторами, військовий дискурс – це зв'язний (усний або письмовий) текст, сформований за допомогою вербальних і невербальних засобів, що визначаються особливостями ситуації військового спілкування та супроводжуються прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими чинниками. Він виступає військовою когнітивно-комунікативною системою, яка охоплює комплекс концептів, що відображають уявлення про реальні та уявні об'єкти, явища і їх взаємодію у сфері військового протистояння, їх раціональну та емоційну оцінку, а також містить засоби вираження, що забезпечують комунікацію між членами військового співтовариства і з зовнішнім світом у різних умовах взаємодії та протидії. Основою цієї системи є військові концепти, закріплені у формі військових термінів та їх неофіційних дублікатів – військових професіоналізмів і жаргонізмів, «реляторів», які

застосовуються для позначення семантичних і формальних відносин, в які входять терміни як у тексті, так і в системі мови [46, с. 372].

Погоджуємось з думкою В. Погонєць, яка вказує, що військовий (та, відповідно, досліджуваний нами військово-політичний) дискурс доцільно розглядати як складову суспільно-політичного дискурсу. Він демонструє тісні зв'язки з публіцистичним, науковим, технічним та художнім дискурсами. Військовий дискурс визначається як соціально-професійний дискурс, що стосується військової діяльності та феномену війни у його традиційних і сучасних проявах. Під «військовим дискурсом» трактується текст як комунікативна підсистема мовлення, що розглядається в нерозривній єдності з екстралінгвістичними – прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими – факторами. До компонентів військового дискурсу зараховують дискурс власне військових щодо війни та їхньої професійної діяльності (включно з побутом та дозвіллям), дискурс політиків на воєнну тематику, а також дискурс засобів масової інформації, які висвітлюють перебіг військових подій. Щодо форми, військовий дискурс реалізується у монологічному (наприклад, накази, доповіді, розпорядження, зведення, промови, статті, огляди) та діалогічному спілкуванні (між військовослужбовцями, журналістами, політиками тощо) [65, с. 68].

Особливість військової діяльності полягає в тому, що вона розгортається в умовах постійної загрози, де швидкість, точність і коректність виконання дій мають вирішальне значення для збереження життя військового колективу та успішного виконання бойових завдань. Ці умови передбачають наявність таких мовних характеристик, як стислість, лаконічність, надзвичайна ясність і точність, що спрямовані на усунення будь-яких неоднозначностей. Необхідність швидкої, точної та беззаперечної передачі інформації у військовому середовищі призводить до домінування принципу мовної економії. Це явище реалізується не лише через лаконічність синтаксичних структур, а й через посилене використання аббревіатур, акронімів та усталених клішованих фраз. Аббревіація дозволяє замінити громіздкі багатоконпонентні терміни на компактні індикатори, які в межах вузькоспеціалізованого дискурсу зберігають повну однозначність, сприяючи

оперативності комунікації. Кліше та стандартизовані формули, своєю чергою, мінімізують когнітивне навантаження на адресата та усувають стилістичні варіації, які могли б спричинити неточне виконання наказу чи інструкції. Таким чином, надзвичайна ясність у військовому дискурсі є прямою похідною від формальної стислості і є критично важливою для ефективної координації дій, особливо в умовах обмеженого часу і підвищеної загрози. Специфічне мовне оформлення знаходить своє відображення у використанні певних клішованих мовних форм, зокрема в тих типах військового дискурсу, які регламентують військову діяльність – це команди, бойові документи (накази, донесення тощо), настанови, інструкції, статuti тощо, тобто у військовому спілкуванні кожне слово не лише пояснює, але й має переконувати.

Як зауважують М. Блум та Т. Блур, прийнято виокремлювати два фундаментальні види військового дискурсу: формальний та неформальний [66]. У широкому розумінні, формальний дискурс презентовано військовими матеріалами, до яких належать військово-наукові, військово-політичні та військово-технічні тексти, а також акти військового управління, тобто різноманітні військові документи. До власне військових матеріалів, що належать до формального військового дискурсу, відносять документи, які стосуються життя та функціонування військ і військових установ збройних сил. Натомість неформальний військовий дискурс охоплює безпосередньо неформальну комунікацію у військовому середовищі та поза ним. Це спілкування представлене лексикою та фразеологією розмовного спрямування. Здебільшого військовий неформальний дискурс фіксується у художніх текстах або в репортажах військових кореспондентів безпосередньо з місць подій. Неформальний військовий дискурс характеризується використанням розмовної (як літературної, так і нелітературної) лексики та фразеології. До останньої належать професіоналізми та жаргонізми. Під професіоналізмами військової сфери трактуються еквіваленти чи аналоги офіційних військових термінів. Військовий жаргон, у свою чергу, визначається як ненормативна, неформальна, стилістично знижена та функціонально обмежена мова військовослужбовців, що застосовується для реалізації специфічних мовленнєвих функцій (зокрема експресивної, оціночної, евфемістичної) [66, с. 17].

В свою чергу, політичний дискурс, на думку І. Волянюк, – це «лінгвополітичний комунікативний феномен, що є наслідком взаємодії певних суспільних інститутів і реалізується у низці стратегій і тактик учасників спілкування. Йому притаманні такі ознаки, як комунікативність і цілісність, раціональність і аргументованість, культурна детермінованість, темпоральність, просторовість, структурованість і абстрактність» [54, с. 51]. При цьому дане визначення далеко не єдине, і багатозначність даного поняття зумовлює одночасне існування двох підходів до його тлумачення: широкого та вузького. Широкий підхід ґрунтується на двох рівнях трактування політики. На першому рівні політика сприймається як сукупність дій, спрямованих на розподіл влади та економічних ресурсів як всередині однієї держави, так і між різними країнами світу. Другий рівень у цьому трактуванні набуває особистісного характеру, оскільки відображає спосіб, у який перший рівень актуалізується в індивідуальній свідомості, проявляється в особистості, у міжособистісних стосунках, професійній діяльності, а також у сприйнятті літературних і мистецьких творів [34, с. 101].

Вузький підхід до розуміння політичного дискурсу концентрується на аналізі окремих мовленнєвих актів, безпосередньо пов'язаних із політичними питаннями. Зазвичай цей підхід застосовується при дослідженні дискурсу окремих політичних діячів, партій та інших суб'єктів політичної діяльності. За вузьким підходом політичний дискурс обмежується інституційними формами спілкування, які реалізуються в громадських інститутах, зокрема через інавгураційні промови, укази, звітні доповіді, партійні програми, послання президента щодо стану справ у країні тощо. У цьому випадку політичний дискурс виступає як стандарт поведінки, що визначає набір типових моделей мовної діяльності, притаманних різним соціальним ролям та характерним темам спілкування. Проте більш широке розуміння політичного дискурсу включає не лише інституційні форми комунікації, а й численні мовні та немовні вияви, що відбуваються в суспільстві загалом. Сюди входять відкриті дебати, громадські збори, масові акції, а також медійні повідомлення, соціальні мережі та інші засоби комунікації, здатні впливати на формування поглядів і переконань громадськості [34, с. 104-105].

Кожен з цих видів дискурсу володіє певними особливостями. Так, як зазначає О. Бугайчук, військовий дискурс є специфічною когнітивно-комунікативною системою, яка функціонує в умовах збройного конфлікту та оперативної військової діяльності. Його характерною особливістю є стислість, чіткість та конкретність формулювань, що дозволяє забезпечити швидку і точну передачу інформації без надлишкових перефразувань. Використання спеціалізованої термінології, включаючи військово-технічні терміни та кліше, сприяє формуванню спільної мовної реальності серед учасників військового колективу. Логічна послідовність викладу і адаптивність до оперативних змін є критично важливими для ефективної координації дій у бойових умовах. Таким чином, військовий дискурс виступає як інструмент, що не лише передає інформацію, але й регулює поведінку, сприяючи раціональній взаємодії в умовах постійної загрози [7, с. 31].

Говорячи про особливості політичного дискурсу, аналіз теоретичних джерел показує, що більшість дослідників до них відносять, наприклад, інтертекстуальність, тобто визнання факту існування кількох реальних авторів, відповідальних за певне висловлювання. Говорячи про окремі жанрові форми даного виду дискурсу, наприклад, політичні промови, можна відзначити його міфологічність, яка проявляється через символічне зображення лідерів, подій та ідеологічних концепцій, що функціонують як інструменти легітимації влади. Нарешті, політичний дискурс відзначається використанням специфічної лексики, яка постійно трансформується під впливом історичних подій, а також риторичними прийомами (повторами, паралелізмами, риторичними запитаннями), що сприяють емоційному та психологічному впливу на аудиторію [24].

Окрім комунікативної та інформативної функцій, політичний дискурс несе вагоме ідеологічне та потенційно маніпулятивне навантаження. Він є інструментом конструювання соціальної реальності та формування суспільної думки навколо певних наративів (наприклад, образу «ворога» чи «стратегічного партнера»). Це досягається за допомогою таких риторичних стратегій, як евфемізація (пом'якшення негативних понять, наприклад, замість «вторгнення» – «корекція курсу») або, навпаки, гіперболізація (надмірне перебільшення, що створює драматичний ефект).

Критичний дискурс-аналіз фокусується на виявленні цих прихованих механізмів, які демонструють, як влада та соціальна нерівність можуть бути реалізовані через мову. Аналіз лексико-семантичних рішень у політичних текстах дозволяє розкрити, яким чином мовні засоби використовуються для легітимації владних рішень, а також для мобілізації або дезорієнтації аудиторії.

Військово-політичний дискурс функціонує на перехресті розглянутих вище видів дискурсу, тому об'єднує їх особливості. Він функціонує переважно у вигляді офіційних військових документів та безпекових угод, тому відзначається високою формалізацією та нормативністю. Тексти військово-політичного дискурсу базуються на чітко регламентованій термінології, що забезпечує однозначність і точність у вираженні стратегічних завдань і політичних позицій. Офіційні документи, серед яких можна виділити військові стратегії, протоколи зустрічей, декларації та інші нормативно-правові акти, спрямовані на визначення пріоритетів національної безпеки і оборони, формують особливий стиль спілкування. Вони підкріплені посиланнями на законодавчі норми, міжнародні стандарти та історичний досвід, що забезпечує їх легітимність і об'єктивність у контексті державного управління та міжнародних відносин. Він має на меті не лише інформувати, а й створювати основу для довгострокових стратегічних рішень у сфері безпеки, тому орієнтований на встановлення чітких рамок взаємодії між державними інституціями, збройними силами та міжнародними партнерами, що знаходять своє відображення в угодах і договорах. Відповідно, військово-політичний дискурс виступає як інструмент легітимації політичних рішень і забезпечення стратегічної стабільності як на національному, так і на міжнародному рівні.

Синтез військового та політичного дискурсів утворює унікальне комунікативне явище, що характеризується двоїстістю стилю. З одного боку, він успадковує інструктивну та лаконічну жорсткість військового стилю, що виражається у використанні чітко регламентованої термінології та формальних засобів для забезпечення однозначності. З іншого боку, він інтегрує переконливу та стратегічну гнучкість політичного дискурсу, необхідну для дипломатичних переговорів та формування зовнішньополітичного іміджу. Ця напруга часто реалізується на

синтаксичному рівні, коли імперативні норми (щодо військової взаємосумісності чи реформ) поєднуються з диспозитивними або пом'якшеними модальними конструкціями (щодо часових рамок або способів імплементації), які залишають простір для компромісу та адаптації. Таким чином, військово-політичний дискурс балансує між функціональною точністю (вимога військового середовища) та дипломатичною маневреністю (вимога політичного процесу).

На нашу думку, військово-політичний дискурс можна ототожнити з тим, що В. Погонєць називає формальним військовим дискурсом, до якого відносить військові матеріали, а саме військово-наукові, військово-політичні, військово-технічні тексти, а також акти військового управління (різні військові документи). Ці тексти, будучи актами військового управління або міждержавними угодами, часто будуються за принципом ієрархічної послідовності – від преамбули з декларативними формулами (встановлення спільної політичної волі) до розділів, що деталізуються на підрозділи, статті й пункти (переведення волі в операційні процедури). Домінують складнопідрядні речення з функціональними вставними конструкціями, що забезпечують логічний зв'язок між положеннями та усувають можливі змістові розриви. Така синтаксична дисципліна підкреслює нормативну завершеність і перетворює документ на взаємно сумісний корпус, придатний для міжінституційної комунікації, де логічна послідовність викладу є невіддільною від фактичної точності. З точки зору словникового складу формальний дискурс представлено літературною (як нейтральною, так і термінологічною) лексикою та фразеологією. Формальний військовий дискурс характеризується вживанням вузькоспеціальної та міжгалузевої термінології [49, с. 68]. Він базується на спеціалізованій лексичній системі, що включає військово-технічні терміни та усталені кліше, які відповідають реаліям армійської організації, озброєння та тактики. Логічна послідовність викладу дозволяє оперативно координувати дії та забезпечувати адекватну передачу повідомлень, що є критично важливим у воєнних умовах. Використання стандартів та формальних засобів регламентує оформлення текстів, гарантуючи їх точність та ефективність у комунікації між військовими структурами.

Підсумовуючи, аналіз лексико-семантичних особливостей військового та політичного дискурсу свідчить про їхню високу спеціалізацію, що виявляється через систематичне застосування нормативної термінології та усталених кліше, які забезпечують точність і однозначність передачі повідомлень. Тексти військового дискурсу характеризуються лаконічністю, чіткістю формулювань та високою ступенем регламентації, що є критично важливим для оперативного прийняття рішень в умовах бойових дій. У свою чергу, політичний дискурс, окрім формальних структур, відзначається інтертекстуальністю, риторичними прийомами та емоційною насиченістю, що дозволяють легітимувати владу та мобілізувати суспільну думку. Синтез цих підходів у військово-політичному дискурсі створює комплексне комунікативне явище, яке поєднує нормативну формалізацію з гнучкістю інтерпретації, забезпечуючи ефективність обміну інформацією як на національному, так і на міжнародному рівнях.

1.3. Особливості та типологія військово-політичної термінології в англійській та українській мовах

Термінологія слугує фундаментом для забезпечення точності комунікації в наукових, технічних, політичній та військовій сферах, гарантує однозначну передачу знань і концепцій у спеціалізованих галузях. Під впливом розвитку науки, технологій і культури терміни зазнають постійної еволюції: вони адаптуються до нових умов, зазнають модифікацій, а також створюються нові терміни для позначення сучасних явищ. Терміни виступають не просто як засоби номінації специфічних понять чи явищ, а як структурні елементи, що складають базу для формування складних концепцій. Завдяки своїй здатності до переважно однозначного тлумачення у відповідному контексті, терміни значно знижують ризик неправильного розуміння, сприяючи ясності спілкування. Їхня системність, можливість інтеграції у вузькопрофесійні контексти та здатність формувати основи наукових понять роблять їх невід'ємним інструментом пізнання. Дослідження термінів дозволяє висвітлити процес їхнього виникнення, трансформації та впливу

на наше сприйняття світу, а також відстежити їхню еволюцію в контексті розвитку науки та суспільства [20, с. 105].

На цей час відсутнє загальноприйняте визначення поняття «термін». Різні наукові підходи пропонують різноманітні, проте споріднені за сутністю, визначення терміна. Наприклад, А. Даніленко наводить 19 варіантів визначення терміну і підкреслює, що цей перелік є неповним і може бути доповнений [12, с. 83–86]. Л. Овсієнко характеризує термін як мовний знак, що репрезентує поняття конкретної професійної галузі науки і техніки [30, с. 54]. Розмаїтість таких визначень пояснюється не лише тим, що на момент їх формулювання ще не було сформовано окремої наукової дисципліни – термінознавства, а й тим, що термін є об'єктом численних наук, кожна з яких прагне виділити в ньому ознаки, важливі з її власної точки зору.

Зарубіжні дослідники також надають різні визначення поняття «термін», що відображають його багатогранне застосування у спеціалізованих галузях. Дж. Свенсон пропонує трактувати термін як лексичну одиницю або словосполучення, що позначає наукове поняття в будь-якій сфері знань, має конкретне визначення й може використовуватися у мові науки та техніки [52, с. 78]. Е. Вустер підкреслює, що терміни виступають як ключові елементи стандартизації мови в технічних і наукових дисциплінах, що сприяє ефективній комунікації між фахівцями [55, с. 47]. У своїй праці *Terminology Manual* Дж. Фелбер відзначає, що термін є мовною одиницею, яка репрезентує систематизовані знання в певній сфері, має однозначне значення і застосовується для точної передачі наукової інформації [41, с. 13].

На нашу думку, термін є мовною одиницею, що позначає спеціалізоване поняття або явище в межах конкретної галузі знань, забезпечуючи точність та однозначність передачі інформації. Він характеризується системністю, відповідністю визначеному поняттю, відсутністю емоційного забарвлення та дотриманням норм.

Незважаючи на нормативну вимогу однозначності терміна, військово-політична терміносистема неминуче стикається з явищами полісемії та синонімії, що ускладнює переклад і комунікацію. Полісемія виникає, коли один

термін зберігає своє загальнономовне значення, але набуває вузькоспеціалізованого, притаманного лише цьому дискурсу (наприклад, термін «стратегія» має загальнофілософське та військово-політичне значення). Синонімія ж, у свою чергу, проявляється у використанні кількох термінів для позначення одного й того самого поняття, що особливо характерно для перехідних національних терміносистем, які формуються під впливом різних джерел (наприклад, одночасне використання термінів, запозичених із англійських стандартів, та їхніх національних еквівалентів). Ці явища створюють серйозні виклики для уніфікації та стандартизації термінів, оскільки вимагають чіткої делімітації контекстів, у яких терміни використовуються, щоб уникнути конфлікту значень і забезпечити точність нормативних документів.

Як ми зазначали в попередньому підрозділі, однією з основних особливостей текстів військового дискурсу є їхня насиченість термінами. Згідно з дослідженням Д. Сідляренка та М. Гольцової [61, с. 577], військова термінологія диференціюється на два ключові напрями:

1. Офіційну термінологію, яка охоплює статутні терміни;
2. Неофіційну термінологію, поширену в усному спілкуванні серед військовослужбовців.

Офіційний лексикон містить слова, що артикують поняття військової науки, та знаходить своє застосування у професійній комунікації. Враховуючи, що військова справа має чіткий поділ на окремі сфери, виокремлюють специфічну термінологію, а саме: тактичну (наприклад, *blockade* – *блокада*; *MRE* – *Meal Ready to Eat* – *Сухий пайок*), військово-організаційну (*echelon* – *ешелон*), військово-технічну (*recoil brake* – *гальмо відкату*), а також лексику, що класифікується за родами військ та видами збройних сил. На противагу цьому, неофіційна термінологія акумулює слова, що виникають і активно вживаються переважно в середовищі особового складу збройних сил. Значний обсяг таких термінів функціонує виключно в усному мовленні, хоча й трапляються випадки їх фіксації в літературі. Таку термінологічну систему можна кваліфікувати як сленг. Для ілюстрації: *kinetic* використовується у

значенні *violent* (насильницький); *rotorhead* – це сленгізм, що позначає «пілот гелікоптера».

Т. Корольова зі співавторами виділяють наступні групи термінів, що характеризують військовий дискурс [46, с. 373]:

1. Прості терміни, що складаються з одного слова (наприклад, *arsenal* – «арсенал»);

2. Похідні терміни, які формуються за допомогою:

- афіксації – додавання афікса до основи слова (наприклад, *counterguerilla* – «антипартизанський», де використовується афікс *counter-*);
- конверсії – перехід однієї частини мови до іншої без зміни форми (наприклад, *mortar* – «міномет» як іменник, та *to mortar* – «вести мінометний вогонь» як дієслово);

3. Складні терміни, що складаються з двох слів і записуються як одне слово або через дефіс (наприклад, *Nuclear-free zone* – «без'ядерна зона»);

4. Терміни-словосполучення, до складу яких входить декілька компонентів (тобто багатоконпонентні терміни, наприклад, *coastal defence* – «берегова оборона»).

Феномен багатоконпонентних термінів або термінів-словосполучень є домінуючою структурною ознакою військово-політичної терміносистеми, особливо в англійській мові (наприклад, *collective self-defence, security sector governance*). Вони є результатом постійного ускладнення понять та необхідності точного опису складових частин складних концепцій. Утворення таких словосполучень відбувається за рахунок поєднання термінів із різних галузей знань – військової, політичної, правової, економічної (так звана міжгалузева термінологія). Їхня функціональність полягає в аналітичній точності, оскільки кожен компонент (ядро та залежні слова) вносить суттєвий семантичний внесок у загальне значення. Проте ці терміни становлять найбільшу складність для перекладу, оскільки їхнє значення часто є ідіоматичним і не дорівнює сумі значень окремих слів, а вимагає перекладацької компресії або деталізації для точної передачі.

Крім того, оскільки військова справа та військова наука поділяються на окремі галузі, виділяються наступні види військової термінології:

- Тактична термінологія – пов’язана з тактикою, що є складовою частиною військового мистецтва та охоплює теоретичні та практичні аспекти підготовки і ведення бою з’єднаннями, частинами (наприклад, кораблями) і підрозділами різних видів збройних сил, родів військ (зокрема, сил флоту) і спеціальних військ на суші, у повітрі та на морі (наприклад, setback – «відступ», stay-behind mode – «спосіб базування»);

- Військово-організаційна термінологія – що стосується організаційної структури військ (наприклад, General Staff of Armed Forces – «Генеральний штаб Збройних Сил», military district – «військовий округ»);

- Військово-технічна термінологія – пов’язана з військовою технікою та зброєю (наприклад, strategic bomber aircraft – «стратегічний бомбардувальник», antiaircraft launcher – «зенітна пускова установка»);

- Термінологія за видами збройних сил – наприклад, Army – «сухопутні війська», Navy – «військово-морський флот»;

- Термінологія за родами військ – наприклад, vehicular troops – «мотострілкові війська», ground attack air force – «штурмова авіація» [46, с. 373-374].

В дослідженні О. Яременко та О. Лазебної запропоновано виділяти шість груп військово-політичних термінів:

1. Посади;
2. Державні органи;
3. Політичні партії та рухи;
4. Терміни міжнародної політики;
5. Терміни галузі юриспруденції та економіки;
6. Терміноодиниці військової справи [56, с. 187-189].

Варто зазначити таку особливість військово-політичної термінології, як активне застосування скорочень. Як зазначають О. Мілова та А. Дроговоз, у військових документах часто зустрічаються умовні позначення, що використовуються для ідентифікації документів, організацій та установ. Такі позначення виконують функцію індикатора конкретного документа, що дозволяє економити простір і забезпечувати безперервність викладу думки (оскільки повні

назви документів, як правило, є громіздкими й можуть впливати на сприйняття інформації), шляхом їх скорочення до умовних літер та цифр. Лексика військових і технічних матеріалів вирізняється широким застосуванням скорочень. Абревіація ж полягає у передачі максимальної кількості смислового змісту за допомогою мінімального використання матеріальної оболонки мови (як звукової, так і графічної), що сприяє підвищенню ефективності комунікативної функції мови [26, с. 173].

Наприклад, у текстах англomовних військових документів часто трапляються абревіатури типу *NATO* (North Atlantic Treaty Organization), *AWACS* (Airborne Warning and Control System), *IED* (Improvised Explosive Device), *ROE* (Rules of Engagement), *COIN* (Counterinsurgency), *SITREP* (Situation Report) тощо. Такі скорочення використовуються як у внутрішній комунікації військових структур, так і в публічних звітах та політичних дискусіях, що стосуються оборони й безпеки. У військовій термінології також функціонують абревіації, що позначають зразки озброєння або види підрозділів, наприклад: *SAM* (Surface-to-Air Missile), *APC* (Armoured Personnel Carrier), *RPG* (Rocket-Propelled Grenade), *UAV* (Unmanned Aerial Vehicle). Ці одиниці не тільки зручні для використання в усному й письмовому мовленні, а й дозволяють уніфікувати терміносистему, що особливо важливо в умовах багатонаціональних військових операцій, де залучені різні країни та мовні коди. Крім того, в документах політичного характеру, пов'язаних із безпековою сферою, також активно використовуються абревіатури, наприклад: *UNSC* (United Nations Security Council), *OSCE* (Organization for Security and Co-operation in Europe), *DoD* (Department of Defense), *MoD* (Ministry of Defence). Такі скорочення забезпечують не лише компактність викладу, а й дозволяють уникати повторів громіздких повних назв органів чи установ, що відповідає загальноприйнятим нормам фахової комунікації у сфері міжнародної політики та безпеки.

У військово-політичній терміносистемі важливим є функціональне розмежування між різними типами скорочень, зокрема між ініціалізмами та акронімами. Ініціалізми (наприклад, UN), де кожна літера вимовляється окремо, забезпечують точність та запобігають можливому змішуванню з існуючими словами

загальномовної лексики. Акроніми (наприклад, НАТО), які вимовляються як одне слово, дозволяють досягти більшої мовної економії, інтегруючись у словниковий склад на рівні іменника. Вибір між цими формами зумовлений прагматикою та частотою використання терміна. Це явище набуває особливої значущості в контексті багатонаціональної військової взаємосумісності, де уніфіковане використання скорочень є ключовим для уникнення оперативних помилок і забезпечення стандартизації терміносистеми в рамках спільних програм та угод.

Формування сучасної української військово-політичної термінології – це динамічний процес, що характеризується поєднанням відродження історичних національних термінів та активних запозичень із міжнародної, насамперед англійської, терміносистеми. Після отримання незалежності та, особливо, в умовах євроатлантичної інтеграції, українська терміносистема зіткнулася з необхідністю оперативно асимілювати нові концепції, пов'язані з колективною безпекою, оборонним плануванням та реформуванням сектору безпеки. Це часто призводить до явища калькування та прямих лексичних запозичень, що може порушувати структурну чистоту української терміносистеми. Лінгвістичний аналіз має фокусуватися на виявленні оптимальних шляхів перекладу, які б забезпечували точність передачі західних концепцій, зберігаючи при цьому системність і милозвучність української мови, що є критично важливим для створення якісної національної нормативної бази. Сьогодні в українському мовознавстві існує низка класифікацій військової лексики, що ґрунтуються на функціональному критерії, принципі функціональної обмеженості, складових елементах та інших аспектах. За М. Боженцем, будь-яка класифікація військової термінології залишається неповною і неоднозначною, оскільки дана термінологія тісно інтегрована в різні тематичні групи військової сфери. Деякі терміни можуть належати до підсистеми однієї військової галузі, в той час як інші одночасно відносяться до кількох військових напрямів [38, с. 10].

Найчастіше в українськомовних формальних військових документах (військово-політичних текстах) зустрічаються назви посад та офіційних осіб, які брали участь в підписанні документів: Головнокомандувач Збройних Сил України,

начальник Генерального штабу тощо. Також часто згадуються державні органи: Міністерство оборони України, Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України, Офіс Президента України та ін. В усіх документах використовуються терміни галузі юриспруденції та економіки: воєнний стан, надзвичайний стан, правовий режим, мобілізація, демобілізація, матеріальна відповідальність, військове майно, державне оборонне замовлення, стратегічне планування, військовий бюджет, фінансування оборонного комплексу, контракти на поставку озброєння. Якщо документ має статус міжнародного, то використовуються терміни міжнародної політики – колективна безпека, стратегічне партнерство, збройне втручання, військова агресія, миротворча операція, гібридна війна, санкційна політика, міжнародне право, суверенітет, територіальна цілісність, оборонний союз, гуманітарна допомога. Серед терміноодиниць власне військової галузі застосовуються такі, як оперативне командування, бойове чергування, стратегічна оборона, тилове забезпечення, розвідка, протиповітряна оборона, тактична група, бойове завдання, зона відповідальності, вогнева позиція, оперативний резерв, бойове зіткнення, артилерійська підтримка, план бойових дій, особовий склад.

Активно вживаються різноманітні скорочення та аббревіатури: АДК – артилерійський дегазаційний комплект, ДМК – десантний метеорологічний комплект, ЗІП – запасні інструменти та приладдя, АСКВ – автоматична система керування вогнем, ВР – вибухова речовина, ЗА – зенітна артилерія, ЗМУ – зброя масового ураження, РД – ракетний двигун, ЦАС – центральний автомат стріляння, КЗЗ – колективні засоби захисту, ЗРК – зенітно-ракетний комплекс, КПП – контрольно-перепускний пункт, КШМ – командно-штабна машина, РБУ – реактивна бомбова установка, САУ – самохідна артилерійська установка, ТНК – танковий навчальний комплекс [38, с. 58-60].

Термінологічне поле військово-політичного тексту виконує не лише денотативну (позначення поняття), а й важливу статусну та комунікативно-економічну функцію. Воно слугує індикатором професійної належності документа, сигналізуючи про його відповідність загальноприйнятим

стандартам фахової комунікації. Завдяки термінологічній щільності, що включає як спеціальну військову лексику, так і міжгалузеві терміни (наприклад, терміни юриспруденції та економіки), текст забезпечує необхідну точність і документальність. При цьому постійна взаємодія термінів на рівні тексту створює «семантичні вузли», до яких прикріплюються уточнювальні колокації. Це дозволяє забезпечити глибину змісту, унеможливаючи довільні інтерпретації, і, зрештою, формує основу для взаєморозуміння між політичними та військовими елітами. Таким чином, стандартизоване термінологічне наповнення є запорукою точності комунікації і гарантує однозначну передачу стратегічних та тактичних понять у спеціалізованих галузях.

Підсумовуючи, проведений аналіз особливостей та типології військово-політичної термінології в англійській та українській мовах дозволяє зробити висновок, що термінологія виступає важливим інструментом забезпечення точності комунікації в усіх сферах діяльності, адже вона сприяє однозначному відображенню специфічних понять і явищ. В процесі розвитку науки, технологій та культури терміни зазнають постійної еволюції, модифікацій та інтеграції нових понять, що відображається в багатогранності підходів до їх визначення як у зарубіжних, так і в українських дослідженнях. Активне застосування специфічних термінів, скорочень і абревіатур в військово-політичних текстах свідчить про необхідність уніфікації мовної системи, що дозволяє зменшити ризик неоднозначного трактування та підвищити ефективність комунікації, сприяючи формуванню чіткої концепції військового дискурсу.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

2.1. Лінгвістичні та перекладознавчі підходи до аналізу військово-політичних текстів

Як було визначено в попередньому розділі дослідження, військово-політичні тексти становлять складну категорію, що формується на перетині двох основних сфер суспільної діяльності – військової справи та політики. Ця категорія вміщує в собі різноманітні текстові форми, зокрема офіційні державні документи, політичні промови, військові доктрини, міжнародні угоди, аналітичні звіти, а також інформаційні матеріали засобів масової комунікації, які висвітлюють питання війни, миру, національної безпеки та міжнародних відносин. Сам термін «військово-політичний текст» є об'єктом наукового осмислення в рамках теорії військового перекладу [4, с. 97], що свідчить про його академічне визнання, адже ці тексти відіграють вирішальну роль у формуванні громадської думки, розробці державної політики та реалізації міжнародної комунікації у сфері безпеки та оборони.

Складність академічного опрацювання даної тематики проявляється не лише в прямому зв'язку військово-політичних текстів безпосередньо з військовими та політичними питаннями, а й у здатності впливати на суспільну думку та визначати політичний курс через взаємодію обох сфер. Військові дії часто мають політичне підґрунтя, а політичні рішення безпосередньо відображаються у військовій практиці, тому тексти, що відображають цей взаємозв'язок, вимагають комплексного аналізу, навіть у межах лінгвістичних досліджень. Менше з тим, саме лінгвістичний аналіз стає ключовим інструментом для розкриття як явних, так і прихованих ідеологічних установок, владних відносин і стратегій переконання. Зокрема, критичний дискурс-аналіз дозволяє виявити механізми здійснення соціальної влади через мову, аналізуючи неявні правила побудови висловлювань і базові ідеологічні установки, що, в свою чергу, сприяє розумінню дезінформації, актуальної під час збройних конфліктів. З іншого боку, надзвичайної важливості набуває перекладознавчий

аналіз, оскільки ефективна міжкультурна комунікація через існуючі мовні та культурні бар'єри вимагає не лише конверсії лексичних одиниць, але й глибокого розуміння особливостей культури, політичних систем та військових доктрин, що дозволяє адекватно передати зміст та наміри оригінальних повідомлень.

У сучасних дослідженнях військово-політичних текстів застосовується широкий спектр лінгвістичних підходів, серед яких особливе місце займають прагматичний, соціолінгвістичний та когнітивний аналізи. Серед усіх методів дослідження, саме дискурс-аналіз вирізняється своєю здатністю досліджувати мову у контексті її соціального функціонування, що дозволяє не лише виявляти поверхневі смислові структури, а й розкривати приховані ідеологічні установки та неявні правила побудови висловлювань. Військовий дискурс, як вказує Н. Акульшина, розглядається як специфічна когнітивно-лінгвістична форма та складова інституційного дискурсу, що відображає суспільні відносини, тісно пов'язані з історичними соціокультурними умовами, які його формують [2, с. 311]. Такий підхід сприяє глибокому розумінню процесів комунікації, що відбуваються в умовах специфічної політичної та військової реальності.

Різноманітність військово-політичних текстів, що включає численні жанрові та стилістичні варіації, визначає необхідність використання комплексного лінгвістичного аналізу, який об'єднує різні методологічні підходи для забезпечення всебічного дослідження цієї категорії текстів (Додаток Б).

Прагматичний підхід набуває особливої ваги, оскільки він зосереджується на комунікативному намірі (ілокутивній силі) висловлювання. Документи у цій сфері рідко бувають суто інформативними; вони виконують конкретні мовленнєві акти – декларують, зобов'язують, попереджають або легітимізують дії, що підкреслює Г. Бабічева, яка зазначає, що «мова комунікантів має чітко детермінований характер, в якій не має місця реквестивним модальним дієсловам, рекомендаціям, чи риторичності» [76, с. 250]. Наприклад, аналіз дієслів у преамбулах угод (на кшталт «*підтверджуючи*», «*визначаючи*») показує, як сторони конструюють спільну основу для подальших зобов'язань. Прагматика досліджує, як вибір модальності (наприклад, *shall* у значенні «зобов'язаний» в англійських угодах) або евфемізмів

(«військова операція» замість «війна») спрямований на досягнення конкретної політичної мети – чи то юридичне закріплення домовленостей, чи то маніпуляція суспільною свідомістю.

Дискурс-аналіз є одним із основних методів дослідження військово-політичних текстів, оскільки дозволяє розглядати мову як соціальну практику, що знаходиться у безпосередньому зв'язку з політичними, соціальними, прагматичними та соціокультурними чинниками. Цей метод дає можливість аналізувати не лише окремі лінгвістичні елементи тексту, але й ширший контекст його створення та сприйняття, що є важливим для розуміння комплексних процесів формування смислових установок у сфері безпеки та оборони. Особливе значення має критичний дискурс-аналіз (КДА), який зосереджується на тому, як влада, ідеологія та соціальна нерівність реалізуються через мову. Дослідники цього напрямку, наприклад, А. Тараненко приділяють велику увагу тому, яким чином мовні засоби використовуються для здійснення домінування, поширення дезінформації та маніпулювання громадською думкою, що набуває особливої актуальності у контексті військових конфліктів. Наприклад, застосування КДА до аналізу висловлювань політичних діячів щодо російсько-української війни дозволяє виявити спроби виправдання агресії та розкрити стратегії маніпуляції [53, с. 175].

Дослідження ідеологій та маніпуляцій, які проводить КДА, тісно пов'язане з когнітивним підходом, який вивчає, як певні концепти структурують мислення та сприйняття реальності. У центрі уваги когнітивної лінгвістики – метафоричне моделювання. Досліджуючи воєнний медіадискурс, В. Павленко вказує, що «процеси пізнання та когнітивної обробки інформації, поданої у воєнному медіадискурсі, на нашу думку, ускладнюються тим, що зазвичай ця інформація подається опосередковано, через контекст, фонові знання, когнітивні очікування тощо» [77, с. 128]. В військово-політичному дискурсі, враховуючи його значно більшу прозорість та однозначність, використання метафоризації суттєво обмежене, проте, говорячи про напівофіційні документи, наприклад, спільні заяви політичних лідерів, метафори все ж використовуються. Так, поняття «війна» часто осмислюється через концептуальні метафори: «війна – це хвороба» (потребує «лікування»), «війна –

ЦЕ ГРА» (вимагає «стратегії» та «ходів») або «ВІЙНА – ЦЕ БІЗНЕС» (пов'язана з «витратами» та «прибутками»). Аналіз таких метафор у військово-політичних текстах дозволяє виявити, як певні ідеології формують образ «ворога» або «союзника». Дослідження фреймів (структур знань), які активуються термінами на кшталт «національна безпека» чи «гібридна загроза», показує, які аспекти проблеми висвітлюються, а які залишаються прихованими від аудиторії.

Не менш важливим є жанровий аналіз, який досліджує організацію військово-політичних текстів згідно з усталеними жанровими конвенціями та визначає комунікативні цілі, яких вони прагнуть досягти. Розуміння жанрових конвенцій є важливим як для аналізу, так і для перекладу військово-політичних текстів, оскільки вони встановлюють очікувані лінгвістичні характеристики та комунікативні цілі, що сприяє адекватному відтворенню змісту і намірів автора. Відповідно, передусім варто уточнити, які ж тексти відносяться до військово-політичних, а також виявити їх жанрові особливості.

На думку С. Я. Янчука, військові тексти можна класифікувати на чотири основні групи, що включають тексти інформаційного змісту, тексти, які регламентують життя та діяльність військових і поліцейських сил, нормативно-правові документи з концептуальних та організаційно-правових питань міжнародної миротворчої діяльності, а також документальну воєнну прозу та мемуари [35, с. 6]. Перший тип охоплює військово-наукові, військово-інформаційні (до яких належать як інформаційно-довідкові, так і інформаційно-аналітичні тексти), військово-технічні та військово-публіцистичні, зокрема військово-політичну періодику. Другий тип включає тексти, що містять статuti, настанови та військово-ділові матеріали, що регламентують функціонування збройних та поліцейських структур. Третій тип представлений нормативно-правовими документами, що розкривають концептуальні та організаційно-правові аспекти міжнародної миротворчої діяльності, а четвертий – документальною воєнною прозою та мемуарами.

Л. Гончарук, розробляючи власну класифікацію офіційно-ділових документів франкомовного військового дискурсу, релевантну для військового перекладу,

пропонує поділ документів на три підстилі. Вона виділяє законодавчий підстиль, представлений жанром тексту «Оборонний кодекс», нормативно-правовий підстиль, що включає інструкції Генерального штабу Збройних сил Франції, та дипломатичний підстиль, який охоплює вербальні ноти військової місії Посольства Франції в Україні, а також резолюції та рекомендації Парламентської асамблеї Ради Європи [10, с. 65–66]. Хоча чіткої, універсальної класифікації військових текстів не існує, дослідники відзначають наявність ряду критеріїв, що співвідносяться з типологією текстів у військово-політичному дискурсі. Серед них можна виділити направленість за змістом, яка відображає тематику тексту, призначення за функцією, що відображає приналежність до певного функціонального стилю, спосіб викладення матеріалу, а також орієнтацію на конкретного адресата [28, с. 38].

Ю. Бец зі співавторами вказує, що до власне військових матеріалів зараховують науково-технічні матеріали та акти управління, які регламентують життя і діяльність військ та військових установ у суспільстві. Усі військові матеріали суттєво вирізняються з-поміж інших текстів завдяки високій насиченості спеціальною військовою лексикою, активному використанню військової термінології та сталих словосполучень, що властиві виключно військовій сфері спілкування. Окрім цього, для них характерна присутність військової номенклатури, специфічних скорочень та умовних позначок. З погляду синтаксису, спостерігається широке вживання еліптичних (особливо у військовій документації) і клішованих конструкцій, лаконічність викладу, а також залучення в межах речення численних паралельних конструкцій, виражених інфінітивними й дієприкметниковими зворотами. Усе це детерміновано особливим функціональним навантаженням, яке характеризує військову сферу комунікації: вимогою стислості, чіткості й конкретності формулювань, а також точності та ясності викладу. Це, у свою чергу, гарантує логічну послідовність, чітку структурну організацію та відокремлення однієї думки від іншої [78, с. 116].

На підставі проведеного аналізу можна виділити п'ять жанрових груп воєнно-політичних текстів, що мають практичне значення для військового перекладу. До першої групи відносяться директивні тексти, серед яких знаходяться

кодекси, закони, укази, рішення, директиви, розпорядження, накази та акти. Друга група охоплює доктринально-регламентуючі тексти, що включають стратегії, концепції, доктрини, бюлетені, державні цільові програми, а також плани утримання та розвитку сил безпеки та оборони. Третя група представлена регулятивно-нормативними текстами, такими як інструкції, стандарти, керівництва та настанови. Четверта група охоплює воєнно-дипломатичні тексти, до яких належать вербальні ноти, протоколи, договори, угоди, меморандуми та контракти, а п'ята група складається з інформаційно-аналітичних текстів – наприклад, так званих *White papers* (або їх українського аналога – «Білої книги»). Таким чином, визначення жанрових груп у військовому перекладі є необхідною умовою для організації перекладацької практики, що дозволяє забезпечити точність і адекватність передачі інформації у даній сфері (Додаток В).

Військово-політичний переклад конституюється як самостійна лінгвістична дисципліна. З огляду на надзвичайно високі вимоги до якості та точності інтерпретації, найменша неточність здатна спричинити непорозуміння під час переговорного процесу – так, помилка під час перекладу військових текстів може мати фатальну ціну – людське життя або серйозні матеріальні збитки. З цієї причини такий вид перекладацької діяльності вимагає бездоганного опанування іноземної військової термінології, а також глибокого володіння рідною військово-політичною терміносистемою. Останнє є критично важливим, оскільки лексичний склад регулярно збагачується через введення нових зразків озброєння та техніки, а також розробку новітніх тактик і методів ведення бойових дій. Військовий переклад охоплює повний спектр видів та методів перекладацької роботи, починаючи від нормативних актів і документів та закінчуючи перекладом радіообміну, не виключаючи двосторонню передачу інформації. На переконання Л. Мовчан та Ю. Хоменко, фундаментальною проблемою перекладу текстів даної тематики залишається саме термінологія. Ключова помилка під час перекладу військово-політичних термінів криється у намаганні перекладачів віднайти дослівний еквівалент іноземним термінам, проте такий підхід до перекладу нівелює особливості реальності мови оригіналу, що може провокувати виникнення помилок,

оскільки ці терміни здатні виражати поняття, які вживаються не лише в межах однієї мовної царини [74, с. 62].

З погляду перекладознавства, військово-політичні тексти становлять суттєву проблему, адже вони, як слушно зауважують А. Гудманян та Х. Галицька, «виконують характерну для них комунікативну функцію, а саме: відображають особливості розвитку збройних сил, озброєнь і військової техніки, тактику і стратегію тієї чи іншої країни, специфіку її військово-економічного та військово-політичного розвитку» [11, с. 38]. Відповідно, складність їх перекладу пояснюється не лише розбіжностями в терміносистемах, значній кількості специфічної лексики тощо, а й у необхідності врахування культурної специфіки.

Головною сферою застосування військово-політичних текстів виступає військова політика, що включає державну політику у галузі національної безпеки, оборони та організації військових структур, а також містить елементи державного прогнозування і стратегічного планування, оборонної політики й огляду оборони, аналізу військово-політичної ситуації, ідентифікації реальних і потенційних військових загроз національній безпеці, розвитку обороноздатності, військово-політичного контролю над збройними силами та підготовки держави до оборонних заходів. Джерелом текстів даного спрямування також є міжнародна співпраця у військово-політичному полі, яка охоплює стратегічний діалог щодо політики з країнами-партнерами та міжнародними організаціями, проведення міжнародних операцій з підтримки миру і безпеки, надання військової допомоги іноземним державам, розміщення підрозділів збройних сил за кордоном, укладення міжнародних угод, а також забезпечення дотримання і виконання зобов'язань відповідно до міжнародних договорів з питань військово-політичного характеру. Саме ці напрямки визначають тематичний та актуальний зміст військово-політичних текстів, впливаючи на вибір мовних засобів.

Аналіз перекладу військово-політичних текстів ґрунтується на різноманітних перекладознавчих теоріях та моделях, які дозволяють зрозуміти складність передачі змісту та намірів через мовні та культурні бар'єри. Розробка відповідної теоретичної бази є важливим завданням перекладознавства, адже вона сприяє кращому

усвідомленню особливостей трансформації тексту в умовах специфічного військового дискурсу. Наразі подібних теоретичних моделей чи бодай достатньої кількості теоретичних досліджень у вітчизняній науці немає. Відповідно, в даній роботі будемо спиратись на існуючу у вітчизняному перекладознавстві теорію військового перекладу, що передбачає розробку спеціалізованих моделей та підходів, адаптованих до унікальних характеристик військово-політичних текстів [6]. Розвиток цієї теорії є важливим для вдосконалення практики військового перекладу, оскільки він забезпечує можливість досягнення максимальної точності та адекватності передачі інформації в умовах високої чутливості та стратегічної значущості цієї сфери.

При цьому очевидно, що переклади текстів військово-політичного спрямування спрямовані на вплив на зовнішню аудиторію, тобто на громадян іноземних держав. Такі переклади виконуються з метою впливу на конкретного читача. Відповідно, при перекладі військово-політичних текстів необхідно враховувати низку чинників:

- жанрове спрямування – політично-військовий текст має однакову виразність як в усній, так і в письмовій формах. Письмова форма зазвичай являє собою записану ораторську мову, головною метою якої є передача інформації. Лексичний стандарт суспільно-політичного жанру зазвичай характеризується лаконічною структурою та відсутністю експресивних мовних поєднань. Тому для забезпечення максимальної функціональності слід уникати використання крилатих висловів, приказок тощо;

- стилістичне забарвлення – військово-політичний текст, який передає інформацію військового чи політичного характеру, має чітку структуру: спочатку подається основна інформація, потім її інтерпретація автором, а після цього наводяться думки різних джерел стосовно представленої інформації;

- лексичний колорит – у процесі перекладу військово-політичного тексту перекладач здійснює лексичні заміни або вибір відповідних еквівалентів, оскільки пряма трансформація деяких лексичних норм може ускладнити сприйняття тексту.

- інтертекстуальність військово-політичного перекладу. Текст військового або політичного характеру адресовано конкретній аудиторії. Якщо аудиторія характеризується вузькою професійною спрямованістю, мовні конструкції насичені військовою термінологією, яка є зрозумілою в рамках мов однієї групи [22, с. 15-16].

Усі ці чинники безпосередньо впливають на досягнення еквівалентності, яка у військово-політичному перекладі рідко буває повною чи формальною. Перекладач змушений балансувати між різними типами еквівалентності. На лексичному рівні (термінологія, аббревіатури) вимагається максимальна денотативна еквівалентність – точна відповідність поняттю. На прагматичному рівні (врахування мети та аудиторії) пріоритетом є функціональна еквівалентність: перекладений текст має виконувати ту саму функцію (наприклад, бути юридично зобов'язуючим або мати той самий переконуючий ефект), що й оригінал. Часто для досягнення функціональної адекватності перекладач свідомо жертвує формальною еквівалентністю, вдаючись до трансформацій. Саме тому аналіз військово-політичного перекладу має оцінювати не дослівну відповідність, а здатність тексту функціонувати в цільовому культурному та політичному контексті.

Отже, проведений аналіз лінгвістичних та перекладознавчих підходів до військово-політичних текстів демонструє, що їх використання дозволяє не лише виявити семантичні та стилістичні особливості даного дискурсу, але й розкрити приховані ідеологічні установки та механізми впливу на громадську думку. Застосування дискурс-аналізу сприяє виявленню соціальних та політичних зв'язків, тоді як перекладознавчий аналіз визначає культурні та мовні бар'єри, що впливають на точність передачі інформації. Можна стверджувати, що у вивченні військово-політичних текстів необхідним є комплексний підхід.

2.2. Особливості функціонування військово-політичної термінології в перекладі

Як відомо, матеріали військового характеру традиційно класифікуються як окрема категорія текстів, створених та перекладених фахівцями своєї справи. З огляду на сучасні геополітичні виклики, суспільство дедалі більше звертає увагу на

питання національної та транснаціональної безпеки. Одним із завдань, що виникають у зв'язку з потоком військових термінів у публічний інформаційний простір, є некоректний переклад військової термінології та воєнно-політичних текстів непрофесіоналами, що може спричинити неоднозначність і збої в комунікації. Внаслідок цього зростає потреба у перекладачах, добре обізнаних про актуальні проблеми та тенденції глобальної безпеки, які спеціалізуються на військових та військово-політичних текстах [45, с. 486].

Як слушно зауважують О. Пуш та Н. Гасюк, одним з першочергових завдань перекладача є відтворення стилю оригіналу, що передбачає адекватний вибір лексико-граматичних засобів. Стиль військових матеріалів характеризується неоднорідністю. Переклад військових текстів відбувається або із застосуванням сухої офіційно-канцелярської мови, насиченої складними архаїчними конструкціями, або ж із використанням простої розмовної мови. Друга тенденція переважає при перекладі військових та військово-технічних матеріалів, розрахованих на молодший офіцерський склад строкової служби. Це зумовлено необхідністю зробити складну технічну документацію більш зрозумілою для більшості військовослужбовців. Тому перед перекладачем постає завдання адаптувати текст оригіналу з використанням українського військового стилю, водночас нейтралізуючи надлишкову образність та жаргонні елементи, оскільки вони не притаманні українській мові [63, с. 306].

Основною проблемою, з якою зустрічаються перекладачі при роботі з текстами, що мають усталені термінологічні стандарти (зокрема англійського походження), при перекладі на мову, термінологічні ресурси якої знаходяться у стані формування (наприклад, українську), є відсутність еквівалентних термінів у цільовій мові. Ця відсутність еквівалентів, відома в лінгвістиці як «лакуни» або лексичні прогалини, є особливо гострою проблемою [80, с. 215]. Вона виникає, коли в мові-джерелі (наприклад, англійській) існує усталене поняття, яке відображає унікальну для цієї культури політичну, військову чи технологічну реальність, що не має прямого відповідника в українському досвіді. Це стосується, наприклад, багатьох концепцій оборонного планування НАТО, специфічних назв посад або процедур, які лише зараз імплементуються в Україні, або ж сленгу чи жаргону. У

такій ситуації перекладач не може просто знайти слово у словнику; він змушений виступати в ролі термінолога, вдаючись до описового перекладу (експлікації), калькування або прямого запозичення, кожен з яких має свої переваги та ризики для адекватності та ясності тексту.

Дослідження у галузі військового перекладу українською мовою, проведене В. Балабіним, є першою науковою працею, яка висвітлює особливості передачі американського військового сленгу українською мовою. Він також першим запропонував концепцію створення української школи військового перекладу, що передбачала забезпечення високої якості підготовки професійних перекладачів через інтеграцію передових здобутків сучасних філологічних та гуманітарних наук у навчальний процес [5, с. 100].

Матеріали військового спрямування належать до літератури спеціального призначення. Вони створюються з конкретною комунікативною метою, яка «розташовується в соціокультурному контексті і часто є тісно пов'язаною з певним професійним дискурсом спільноти» [19, с. 132]. Іншими словами, як слушно зауважують Є. Левін та С. Карлюк, «ці тексти створюються та перекладаються фахівцями і адресовані виключно для вузького кола спеціалістів» [19, с. 129]. При цьому військова мова є однією з найдавніших форм текстів для спеціальних цілей і стрімко розвивалася паралельно з удосконаленням оборонних технологій, реорганізацією збройних сил та розробкою сучасної зброї. За останні десятиліття українська військова лексика значно збагачувалася численними інтернаціоналізмами, тобто лексичними одиницями латинського, французького чи німецького походження. Історично мовна взаємодія між українською та англійською мовами не була стабільною і часто здійснювалася за посередництва інших мов, зокрема французької, німецької, російської та польської. Процес запозичення англіцизмів мав багатшаровий характер, і в окремих випадках спостерігалось паралельне запозичення ідентичних лексичних одиниць з різних мов. Сьогодні ж спостерігається пряма і природна мовна взаємодія між англійською та українською мовами. Прикладами таких інтернаціоналізмів, запозичених з англійської, є

аутсайдер – *outsider*, авторизація – *authorizaion*, ескалація – *escalation*, інжиніринг – *engineering*, рейтинг – *rating* [44, с. 259].

Англійська мова домінує не лише як джерело усталеної термінології, але і як генератор неологізмів, що відображають динамічний характер сучасної безпекової ситуації. Нові технології (кібернетична війна, використання БПЛА, штучний інтелект в обороні) та нові геополітичні концепції (гібридна війна, «сірі зони», *lawfare* – юридична війна) породжують терміни, які часто ще не мають стабільного, стандартизованого визначення навіть у мові-джерелі. Такі неологізми, як *cyber resilience* («кіберстійкість») чи *disinformation narratives* («дезінформаційні наративи»), входять в український дискурс майже миттєво. Це ставить перед перекладачем складне завдання: він має не просто перекласти слово, а й зрозуміти та адекватно передати нове, ще не до кінця сформоване поняття, часто без будь-якої опори на словники чи глосарії.

Оскільки англійська мова визнається основною мовою міжнародного спілкування, включно з військовою сферою, багато термінів, що використовуються у українських військово-політичних текстах, є прямими або опосередкованими запозиченнями з англійської. Проте, іноді використання таких запозичень є не виправданим, адже існує можливість підбору відповідних термінів у рідній мові. Очевидно, що не слід у кожному випадку вдаватися до запозичень, навіть якщо в українській мові відсутній відповідний термін для конкретного поняття, оскільки це може спричинити появу фальшивих друзів перекладача та явище полісемії, особливо якщо національний еквівалент формується з запізненням.

Існує певна кількість військових термінів, для яких в українській мові знайдені безпосередні відповідники, проте їх передача здійснюється за допомогою прийому транскодування. Наприклад, англійський термін *irregular warfare* або ж скорочення *IW* у перекладі набуває форми «нерегулярні бойові дії», а термін *irregular war* перекладається як «ненормативна та позанормативна війна». Перекладач, який спеціалізується на текстах військово-політичної тематики, повинен володіти високим рівнем професійної компетенції, що включає ґрунтовне знання військових справ, технічних аспектів (зокрема, видів зброї), особливостей посад і військового

ладу, а також уміння використовувати військовий жаргон і сленг і розуміти основні концепції, пов'язані з війною та армією. До того ж, висококваліфікований військовий перекладач має бути знайомим із термінологією суміжних галузей, таких як програмування, економіка та політика, і бути в курсі актуальних подій у сфері глобальної безпеки та військових операцій [45].

У процесі перекладу термінологічні одиниці класифікують за такими групами [74, с. 62-63]:

1. Термінологічні одиниці, що характеризуються повною концептуальною еквівалентністю. Вони позначають поняття іноземної дійсності, які ідентичні логічним категоріям реальності мови перекладу, наприклад: *in security* – «у безпеці», *artillery* – «артилерія». Інтерпретація та відтворення таких термінів зазвичай не викликають значних труднощів. Існують також альтернативні способи перекладу, зокрема використання еквівалентів, якими часто виступають інтернаціональні терміни: *army* – «армія», *division* – «дивізія», *section* – «секція». В інших випадках як еквівалент застосовується український термін, форма якого етимологічно не корелює з формою англійського терміна, наприклад: *company* – «рота»;

2. Англійські багатокомпонентні терміни, що складаються з кількох слів, які перекладаються українським відповідником, чий компоненти виявляють подібність за формою та значенням до окремих компонентів англійського терміна. Прикладами є: *antitank artillery* – «протитанкова артилерія», *atomic bomb* – «атомна бомба». Хоча загальне семантичне наповнення такого англійського терміна повністю корелює зі значенням українського відповідника, певні його складові можуть відрізнятися від українського еквівалента, наприклад: *shock wave* – «ударна хвиля», *profiles* – «фізичні дані»;

3. Терміни, що належать до групи, яка позбавлена еквівалентів у мові перекладу. Це терміни для позначення понять іноземної дійсності, які є відсутніми та для яких не існує загальноприйнятої термінології в мові перекладу [6, с. 43]. Наприклад: *Military Occupational Speciality* – «військово-облікова спеціальність», *National Guard* – «Національна гвардія сухопутних військ». Адекватне відтворення таких термінів відбувається через підбір відповідних українських аналогів із

застосуванням методу заміни, як-от: *logistic package* – «комплект тилового забезпечення», *base* – «вогнева група». Винятково важливу роль для перекладу термінів цієї групи відіграє контекст, оскільки саме він дає змогу чітко диференціювати поняття, що виражається словом.

4. Терміни, що володіють частковою концептуальною еквівалентністю. До цієї категорії належать терміни, що позначають поняття іноземної дійсності, не представлені у вітчизняній реальності, але які можна співвіднести із загальноприйнятою термінологією мови перекладу. Яскравим прикладом є поняття *Warrant Officer*, яке у американській військовій структурі означає окрему, специфічну категорію військовослужбовців, які стоять вище за сержантський склад, але нижче за молодших офіцерів (лейтенантів тощо). У традиційній українській (та пострадянській) військовій ієрархії точного аналога цьому поняттю не існує, однак при перекладі дане поняття можна співвіднести з поняттям «прапорщик» без суттєвої втрати сенсу. Менше з тим, переклад даної групи термінів найчастіше відбувається з використанням наступних технік:

- опис семантики англійського терміна (приклади: *attack problem* – тактичне завдання з ведення наступального бою, *field study* – вивчення досвіду військ);
- калькування або дослівний переклад (приклади: *general staff* – загальний штаб, *first lieutenant* – перший лейтенант);
- часткова чи повна транслітерація (приклад: *master sergeant* – майстер-сержант);
- поєднання транслітерації з дослівним перекладом (приклади: *chief mastersergeant* – головний майстер-сержант, *Texas tower* – техаська вишка);
- транскрибування (приклади: *ensign* – енсин, *captain* – кептен);
- комбінація транскрибування та перекладу (приклад: *warrant officer* – уорент-офіцер) [88, с. 79-80].

Типові помилки під час роботи з такими термінами зумовлені кількома факторами. По-перше, прагненням фахівця знайти буквальний еквівалент іноземного терміна серед українських статутних норм, що веде до втрати специфіки реалій армії оригіналу. По-друге, невірним віднесенням лексичної одиниці до однієї з перелічених груп і, як наслідок, обранням неадекватного методу перекладу. По-третє, використанням дослівного перекладу в тих випадках, коли англійський термін чи його складові мають формальну подібність до українського аналога, проте відрізняються за значенням.

Необхідно чітко розрізняти тактичні, організаційні та військово-технічні терміни, а також терміни, що стосуються різних видів військових формувань і збройних сил. Кожен тип військового перекладу має власну специфічну термінологічну систему, в межах якої значення термінів є однозначними. Слід підкреслити, що некоректний переклад військових текстів може мати серйозні наслідки, тому питання високоякісної підготовки військових перекладачів набуває особливої важливості. Надмірна літературність може призвести до створення важких для сприйняття текстів, що містять неточну інформацію.

Крім власне термінології, суттєву проблему становлять аббревіатури. Очевидно, що ефективність комунікації у військовому секторі значною мірою залежить від коректного перекладу спеціалізованої військової термінології, а також точного відтворення конкретних аббревіатур і скорочень [25, с. 120]. Т. Макартур класифікує скорочення на три категорії:

- Back clipping – усунення закінчення слова;
- Fore clipping – обрізання початкової частини;
- Fore-and-aft clipping – видалення як початку, так і кінця слова [47].

Окрім цих методів, у військових текстах часто використовуються ініціалізми та акроніми (наприклад, *NATO* для *North Atlantic Treaty Organization*). Як відомо, ініціалізми утворюються з перших літер окремих слів, як це демонструє приклад *BBC* (*British Broadcasting Corporation*).

Абревіатури можна розподілити за їх структурою та специфічністю значення: існують як полісемічні, так і омонімічні варіанти. Особливу увагу варто приділити

міжмовним скороченням, адже вони часто виступають фальшивими друзями перекладача або називаються псевдоінтернаціоналізмами. Оскільки точність і однозначність є критично важливими при перекладі військових документів, спеціалістам слід ретельно аналізувати кожне міжмовне скорочення. Наприклад:

- аббревіатура USA може розшифровуватися як *United States Army* (армія США), а не як «Сполучені Штати Америки»;

- VC інтерпретується як *Vice Chairman* та *Vice-Commandment*.

Англійські військові тексти характеризуються різними закономірностями утворення аббревіатур, серед яких можна виокремити:

- Скорочення (*shortenings or clippings*): видалення початкової, середньої або кінцевої частини слова (наприклад, *COMSEC – Communications Security, OPSEC – Operational Security*);

- Комбінація двох чи більше термінів – феномен, який іноді позначають терміном *militainment (military+entertainment)*;

- Ініціалізми: створюються шляхом збереження перших літер військових термінів (наприклад, *ABC – Atomic, Biological, Chemical*);

- Аббревіатури-акроніми: коли перші літери слів утворюють звичне слово, як у *FACE – Field Artillery Computer Equipment* або *ADAMS – Air Defense Advanced Mobile System (US)*;

- Іншомовні аббревіатури: наприклад, *OCC – Obus à Charge Creusé (shaped-charge shell)* [50, с. 48].

Існує декілька підходів до перекладу військових аббревіатур українською мовою:

- Запозичення: аббревіатура залишається без змін, як це часто застосовується при перекладі назв літаків, наприклад, *B737-200* чи *ATR-42*;

Транслітерація: заміна англійських літер на українські. Наприклад, *NATO – НАТО*.

- Транскрипція: відтворення звучання аббревіатури українськими літерами, що є типовим прийомом, наприклад, *ATM – AlphaTeam* – перетворюється на «команда Альфа»;

- Змішана форма: поєднання транслітерації з транскрипцією, як у випадку *CAD (Computer Aided Design)*, який українською передається як САПР (система автоматизованого проектування);
- Переклад методом експлікації: коли значення абрєвіатури роз'яснюється, наприклад, *LBE – Loading-bearing equipment* – перекладається як «розвантажувальна система для перенесення обладнання»;
- Семантичний переклад із застосуванням транскодування: наприклад, *POINTER (Partial Orientation Europe)* може бути передано українською як канадський інтерферометр із частковою орієнтацією – ПОЙНТЕР;
- Передача повної форми оригіналу: коли абрєвіатуру перекладають дослівно або запозичують, створюючи відповідну нову абрєвіатуру в цільовій мові. Наприклад, *CIA (Central Intelligence Agency)* перекладають як «Центральне управління розвідки (ЦРУ)» [9, с. 56-57].

Різноманітність підходів до перекладу абрєвіатур та термінів загалом підкреслює нагальну потребу в їх стандартизації та гармонізації, особливо в контексті інтеграції України до євроатлантичних безпекових структур. Саме НАТО приділяє значну увагу уніфікації термінології через публікацію спеціалізованих глосаріїв та укладання Угод зі стандартизації (STANAG). Для української перекладацької практики це створює подвійний виклик: по-перше, необхідно забезпечити правильне розуміння стандартизованих термінів НАТО, а по-друге – розробити та закріпити єдиний, узгоджений український відповідник, який би послідовно використовувався в усіх офіційних документах. Цей процес гармонізації є критично важливим для досягнення реальної оперативної сумісності військ.

Проведений аналіз функціонування військово-політичної термінології в перекладі свідчить про необхідність спеціалізованого підходу до передачі такої інформації. Використання не лише термінологічних відповідників, що існують у мові перекладу, а і перекладацьких трансформацій, забезпечує збереження точності та однозначності, попереджаючи виникнення помилок та феномену «фальшивих друзів». У сучасних умовах, коли міжнародна співпраця і глобальні безпекові виклики вимагають високоякісного перекладу, актуальним залишається питання

підготовки професійних перекладачів, здатних адекватно передати специфіку військової термінології. З іншого боку – постає необхідність розвитку терміносистем, систематизації аббревіатур, запозичень та інтернаціоналізмів, що сприяє ефективній комунікації між фахівцями різних країн.

2.3. Методи передачі специфічної військово-політичної лексики у перекладі

Як і будь-який специфічний функціональний текст, військово-політичні тексти мають ряд особливостей, які реалізуються на лексичному, синтаксичному і стилістичному рівнях. Природно, що при перекладі таких текстів постає необхідність в адекватному відтворенні кожної з цих особливостей. Погоджуємось із зауваженням М. Зайцевої, яка зазначає, що «стилістичний аспект перекладу полягає у ретельному підборі лексико-граматичних засобів, що відповідають загальній функціонально-комунікативній орієнтації оригіналу, із врахуванням чинних літературних норм мови, на яку здійснюється переклад» [16, с. 98]. Характерна для військово-політичного стилю лексика, як зауважує Н. Акульшина, характеризується неоднорідністю. У військових матеріалах зазвичай спостерігаються дві основні схеми подачі інформації: одна з них – суха офіційно-канцелярська мова з використанням громіздких, часто архаїчних оборотів і конструкцій, а друга – проста розмовна мова, іноді з елементами фамільярності. Останній тип зазвичай притаманний військовим і військово-технічним матеріалам, адресованим рядовим та унтерофіцерам, що пояснюється нижчим рівнем загальної та спеціалізованої підготовки та прагненням зробити офіційні статутні документи і важкі технічні настанови більш доступними. Саме тому багато військових матеріалів супроводжуються ілюстраціями, таблицями, схемами та діаграмами, які допомагають точно передати суть викладеного. У будь-якому випадку перекладач має прагнути відтворити зміст першотвору, дотримуючись військово-політичного стилю, та усувати надмірну образність, фамільярність і жаргонізми [3, с. 461-462].

Вплив стилетвірних чинників є вирішальним для організації мовного матеріалу та формування характерних рис конкретного функціонального стилю. До

таких чинників належать основне функціональне призначення конкретного різновиду мовної комунікації, форма виявлення мови (усне чи письмове мовлення) та вид комунікації (масова, групова чи міжособистісна), у межах якої діє даний стиль. Виділяють п'ять основних стилетвірних чинників: сфера функціонування, загальна функція, конкретні цілі, адресат, основна форма мови.

Говорячи про військово-політичний переклад, його основною сферою функціонування є адміністративна діяльність, діловодство і дипломатія. Знання сфери застосування дозволяє перекладачу визначити необхідний порядок, а також вибрати відповідні лексичні та стилістичні засоби для точного відтворення змісту оригіналу. Так, аналізуючи сферу функціонування досліджуваного виду перекладу, можна одразу зробити висновок, що переклад має бути максимально чітким, з мінімальною кількістю іноземних елементів. Відштовхуючись від того, що основною метою військово-політичного перекладу є передача інформації, можемо стверджувати, що основна функція даного типу перекладу - інформативна. Відповідно, перекладач повинен уникати використання експресивних засобів, таких як метафори чи переносні значення, що могли б викликати емоційне забарвлення. Переклад має бути лаконічним і спрямованим на точну передачу необхідних відомостей. Цілями військово-політичного перекладу можуть бути констатація факту, повідомлення про стан справ або розпорядження, які вимагають від адресата виконання певних дій. Якщо текст містить повідомлення про стан справ, бажано використовувати безособові конструкції в теперішньому часі, а розпорядження повинні супроводжуватися використанням наказового способу. Оскільки військово-політичні тексти здебільшого орієнтовані на невизначену аудиторію (від рядових військовослужбовців до вищого командування), перекладачу необхідно підбирати прості та зрозумілі вирази, що сприяють адекватному сприйняттю тексту різними верствами населення. Нарешті, хоча військово-політичні тексти можуть мати усну форму, письмове викладення є більш прийнятним для передачі складної термінології, оскільки воно дозволяє перевірити терміни у словнику відповідно до контексту [22, с. 31-32].

Природно, що відтворити настільки складні тексти, як військово-політичні, використовуючи виключно відповідні термінологічні одиниці, що існують в українській мові, неможливо. Відповідно, перекладачі змушені використовувати перекладацькі трансформації – різноманітні техніки, що використовуються при перекладі тексту з однієї мови на іншу з метою збереження його смислу та еквівалентності [15, с. 58]. Трансформація виступає базовою основою більшості перекладацьких прийомів і полягає у зміні як формальних компонентів (лексичних чи граматичних трансформацій), так і семантичних елементів оригінального тексту, при цьому зберігаючи інформацію, яку необхідно передати. Різні дослідники пропонують різні класифікації трансформацій, однак в нашій роботі скористаємось класифікацією В. Карабана, який пропонує поділяти трансформації на дві групи: лексичні та граматичні [17]. Так, лексична трансформація – це різноманітні зміни лексичних одиниць оригінального тексту під час перекладу з метою точного відтворення їх семантичних, стилістичних та прагматичних характеристик, із врахуванням мовних норм і традицій мови перекладу. Дослідник пропонує виділяти наступні лексичні трансформації [55, с. 300-315]:

- Конкретизація значення слова – слово або термін з широким семантичним полем в оригіналі замінюється терміном із більш вузьким значенням. Цей прийом часто застосовується, коли мова перекладу вимагає більшої точності або коли слово оригіналу є занадто абстрактним і потребує уточнення в українському контексті.

- Генералізація значення слова – заміна слова з вузькою семантикою на термін, що охоплює ширший смисловий діапазон, під час перекладу. Вона є протилежною до конкретизації і доцільна, коли вузький термін оригіналу не має прямого відповідника в мові перекладу або його збереження є надлишковим для розуміння основного змісту в цільовому тексті.

- Додавання слова – включення в переклад додаткових лексичних елементів, відсутніх в оригіналі, з метою правильного відтворення смислового навантаження речення та дотримання мовленнєвих норм культури мови перекладу. Найчастіше додаються службові слова (сполучники, частки) або семантично значущі

слова (епітети, уточнення), щоб компенсувати граматичні розбіжності між мовами або заповнити наявні лексичні лакуни.

– Вилучення слова – трансформація, внаслідок якої певний мовний елемент (наприклад, плеонастичне слово або надлишкова словоформа) усувається з перекладу. Цей метод зазвичай стосується граматично надлишкових елементів (наприклад, артиклів при перекладі з англійської мови) або лексичних повторів, які є стилістично прийнятними в оригіналі, але обтяжують текст перекладу.

– Контекстуальна заміна – лексична трансформація, при якій перекладним відповідником виступає слово або словосполучення, що не є прямим словниковим еквівалентом, але обирається з урахуванням контексту вживання, семантичного навантаження та мовних традицій мови перекладу. Це одна з найбільш творчих трансформацій, яка дозволяє адекватно передати прагматичне значення висловлювання, коли дослівний переклад є неможливим або стилістично недоречним.

– Перестановка слова – зміна порядку розташування лексичних елементів у тексті під час перекладу. Вона зумовлена переважно розбіжностями у синтаксичній будові мов, зокрема різним актуальним членуванням речення (відмінностями у стандартному порядку теми та реми).

– Формальна негативація – зміна форми слова або словосполучення на протилежну, що дозволяє передати антонімічне значення. Цей прийом, також відомий як антонімічний переклад, передбачає заміну стверджувальної конструкції на заперечну (або навпаки) зі зміною ключового слова на його антонім.

В свою чергу, граматична трансформація – це модифікація граматичних характеристик окремих слів, словосполучень або речень у процесі перекладу [55, с. 18-20]:

– Пермутація (перестановка) – полягає у зміні порядку слів у словосполученні або реченні. Вона є аналогічною до лексичної перестановки, але стосується саме членів речення (підмета, присудка, додатка тощо) і необхідна для дотримання синтаксичних норм мови перекладу.

- Субституція (заміна) – змінюються граматичні ознаки слів (наприклад, перехід від однини до множини), частини мови (наприклад, інфінітив замінюється на іменник) або члени речення (наприклад, додаток на підмет), а також можливе перетворення простого речення у складне або навпаки. Це одна з наймасштабніших трансформацій, що включає, наприклад, заміну пасивного стану активним (типово для перекладу з англійської) або заміну абстрактного іменника на дієслово (номіналізація -> вербалізація).

- Додавання – виражається у збільшенні кількості слів, слів або членів речення в перекладі. Цей прийом компенсує відсутність певних граматичних категорій у мові перекладу (як-от артиклі чи герундій) або необхідність експліцитно (явно) виразити імпліцитні граматичні значення оригіналу.

- Вилучення – з перекладу виключається певний мовний елемент (член або частина речення). Воно застосовується для усунення граматичної надлишковості, наприклад, при перекладі англійських парних синонімів або певних модальних конструкцій, які не є притаманними українському синтаксису.

- Комплексна трансформація – поєднує дві чи більше простих граматичних трансформацій. У реальній перекладацькій практиці «чисті» трансформації зустрічаються рідко, тому найчастіше перекладач змушений одночасно, наприклад, замінити частину мови (субституція) та змінити порядок слів (пермутація) для досягнення адекватного результату.

Таким чином, трансформація є ключовим механізмом перекладацької діяльності, що дозволяє адаптувати текст до мовних норм цільової мови без втрати первинного змісту. Найчастіша сфера застосування трансформацій – переклад або термінологічних одиниць, відсутніх в українській мові, або ж відтворення реалій. Крім того, О. Нікіфорова до цього списку пропонує додавати ще й неологізми, справедливо вказуючи на те, що їх «відтворення ... значною мірою залежить від компетентності перекладача, його знань подій та процесів, що відбуваються в збройних силах» [56, с. 100]. Тому, як зазначає авторка, «загальновійськова та спеціальна військова лексика відтворюється за допомогою стратегії адаптивного

перекладу. Серед застосовуваних перекладацьких прийомів переважають калькування, часткове калькування та перестановка. ... Найскладнішими аспектами перекладу є військові реалії та неологізми, адекватне відтворення яких здебільшого залежить від високої перекладацької компетентності, оскільки велика частина неологізмів має іншомовне походження» [56, с. 101].

Для комплексного розв'язання поставлених завдань дослідження було проведено за чіткою методологічною послідовністю. На першому, теоретико-пошуковому, етапі застосовувалися загальнонаукові методи. Зокрема, аналіз та синтез дозволили опрацювати наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів, виокремити ключові підходи до вивчення військово-політичного дискурсу та систематизувати теоретичну базу, викладену в першому розділі роботи. За допомогою індукції та дедукції було сформовано робочу гіпотезу: ми перейшли від загальних положень теорії перекладу до специфіки військово-політичних текстів, висунувши припущення, що саме комплекс лексичних та граматичних трансформацій є головним інструментом досягнення адекватності та точності, що й стало предметом практичного аналізу.

На другому, емпіричному, етапі для формування джерельної бази практичного дослідження було використано метод суцільної вибірки. Він полягав у повному та послідовному опрацюванні обраних для аналізу офіційних документів – Адаптованої Річної національної програми, Хартії про особливе партнерство, Вільнюської декларації та Двосторонньої безпекової угоди – в оригіналі та в офіційному українському перекладі. Метою було виявити та зафіксувати абсолютно всі випадки, де перекладач вдавався до нетривіальних лексичних чи граматичних рішень для передачі специфічної термінології та конструкцій. Цей підхід забезпечив максимальну об'єктивність та репрезентативність вибірки, яка лягла в основу аналізу в третьому розділі.

Третій, аналітичний, етап базувався на комплексі спеціальних філологічних та перекладознавчих методів. Провідним методом виступив контрастивний аналіз, який застосовувався для прямого зіставлення фрагментів англomовного оригіналу та українськомовного перекладу з метою виявлення розбіжностей та ідентифікації

застосованих трансформацій. За допомогою семантичного аналізу ми поглиблено вивчали значення лексем у контексті, що дозволило обґрунтувати доцільність таких прийомів, як конкретизація, генералізація чи контекстуальна заміна. Дискурс-аналіз допоміг оцінити, наскільки перекладений текст відповідає стилістичним та жанровим нормам українського офіційно-ділового мовлення. На завершення, кількісний підрахунок та графічний метод були використані для узагальнення результатів та візуалізації частотності різних типів трансформацій.

Отже, методологія аналізу способів передачі військово-політичної лексики базується на комплексному підході. Теоретично обґрунтовано, що специфіка досліджуваного дискурсу, зумовлена чіткими стилетвірними чинниками (інформативна функція, адміністративна сфера, специфічний адресат), вимагає від перекладача активного застосування перекладацьких трансформацій для досягнення адекватності. За класифікацією В. Карабана, ці трансформації поділяються на лексичні (конкретизація, генералізація, контекстуальна заміна, додавання, вилучення) та граматичні (субституція, пермутація), які є ключовими інструментами при роботі зі складною термінологією, реаліями та неологізмами. Практичний інструментарій даного дослідження передбачав три етапи: теоретико-пошуковий (аналіз, синтез), емпіричний (метод суцільної вибірки з офіційних документів) та аналітичний. На останньому етапі провідними методами виступили контрастивний аналіз для зіставлення оригіналів і перекладів, семантичний аналіз для обґрунтування вибору трансформацій та кількісний підрахунок для визначення частотності їх застосування.

РОЗДІЛ 3. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПЕРЕКЛАДІ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ДВОСТОРОННІХ УГОД УКРАЇНА–НАТО)

3.1. Контрастивний аналіз лексико-семантичних особливостей військово-політичного перекладу

Практичну частину дослідження доцільно розпочати з комплексного лексико-семантичного аналізу військово-політичної документації у двох мовних версіях – українській та англійській. Для контрастивного аналізу текстів обрано чотири офіційні джерела різного рівня: Адаптовану Річну національну програму співробітництва Україна - НАТО на 2024 рік [99; 100], Хартію про особливе партнерство між Україною та НАТО (Закон України № 994/97-ВР) [101; 102], Спільну декларацію НАТО-Україна Вільнюського саміту 2023 року [103; 104] та Двосторонню безпекову угоду між Україною та США [105; 106]. Вибір саме цих матеріалів обумовлений їх роллю як офіційних комунікативних інструментів трансатлантичного діалогу, де ключове значення має точне і злагоджене використання термінів, модальних маркерів і стандартизованих кліше. Саме поєднання стратегічних програмних актів, нормативно-правових угод і декларативних заяв дає змогу виявити універсальні й специфічні мовні маркери, притаманні українському та англійському офіційно-діловому стилю в сфері оборони та безпеки. Дослідимо, які жанрово-стилістичні, тематичні та термінологічні домінанти формують семантичний простір українських та англійських текстів, а також як абстрактні номінації, клішовані формули й прагматичні функції слугують для закріплення державних рішень у мовній формі.

3.1.1 Лексико-семантичні особливості українськомовних текстів

Українськомовні безпекові тексти демонструють зразкову реалізацію офіційно-ділового стилю, будуючи синтаксичну та композиційну тканину на принципі чіткої ієрархії: від преамбул із декларативними формулами до розділів, що дробляться на підрозділи, статті й пункти. В Адаптованій Річній національній

програмі [99] стратегічні принципи подаються у вступі, а далі перевтілюються в деталізовані «цілі» та «індикатори», які задають логіку всього документа. Подібна структура простежується й у Вільнюській декларації [103], де секційні рубрики одразу окреслюють тематичні вузли й водночас слугують навігаційними маркерами для читача. Стилiстично тексти тримаються нейтрального реєстру: речення здебільшого складнопідрядні, із функціональними вставними конструкціями *зокрема, водночас, водночас і тим самим* – ці елементи поєднують логічні ланки та знімають можливі змістові розриви. Нормативна завершеність підкреслюється посиланнями на закони й укази, що є юридичним підґрунтям документів, фіксуючи кожне положення у системі національного права.

У жанровому спектрі виразно проступає відмінність між програмно-стратегічними актами та двосторонніми угодами, проте їх інституційна природа уніфікує формат. Приміром, Хартія про особливе партнерство [101] будується на концептуальному паралелізмі: спочатку озвучуються спільні цінності, далі – рамкові механізми співпраці, а насамкінець – процедурні статті щодо консультацій. Двостороння угода із США [105], навпаки, тяжіє до «ділової» секційності – короткі преамбули переводять читача безпосередньо в матрицю зобов'язань, структурованих за напрямками військової допомоги, реформ та спільних консультацій. Попри різницю у масштабі, всі тексти єднає спільна риса: суворий порядок пунктуаційних позначень, вичерпні посилання на попередні акти та принцип «одна стаття – одна ідея». Саме ця жанрово-стилiстична дисципліна перетворює документи на взаємно сумісний корпус, придатний для міжінституційної комунікації в умовах багаторівневого управління оборонною сферою.

Семантичний каркас українських безпекових документів формує коло лексем, що постійно повторюються у різних контекстах. Ключовими виступають лексеми *безпека, обороноздатність, взаємосумісність, стійкість, демократичний контроль*, кожна з них слугує семантичним вузлом, до якого приєднуються уточнювальні колокації. Наприклад, у програмі співробітництва Україна – НАТО *стійкість* відразу конкретизується словосполученням *економічна стійкість*: «Основні завдання Цілі: відновлення *економічної стійкості* України» [99], тоді як у Вільнюській декларації

поняття *безпека* деталізується через *гарантування безпеки* або *забезпечення безпеки*: «*Ми будемо продовжувати вживати усіх необхідних заходів та рішень з метою гарантування безпеки і оборони усіх держав–членів НАТО. ... Ми задіяли плани оборони НАТО, щоб підготуватися до реагування у разі непередбачених ситуацій і забезпечити безпеку території Альянсу, зокрема, спираючись на наші сили швидкого реагування*» [103]. Таким чином, тематичні поля вибудовуються за принципом концентричних кіл: загальне поняття утримує ядро смислу, а периферія накладає контекст, прив'язуючи абстракцію до конкретного сектору чи технології.

Повторювані домінуючі лексеми та словосполучення виконують функцію нагадування, забезпечуючи логіко-семантичну узгодженість та взаємозалежність між різними актами. Угода зі США часто повертається до триєдиної формули *оборона – реформа – відбудова*, що органічно перекликається з переліком цілей адаптованої Програми. Водночас Хартія 1997 року вживає зв'язку *суверенітет та незалежність*, яка в більш нових документах трансформується в *суверенітет, незалежність та територіальну цілісність*: «*Ми підтверджуємо нашу рішучу підтримку незалежності, суверенітету і територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів, включно з територіальними водами*» [103], ця повторюваність конвертується у своєрідний політико-правовий рефрен, який задає напрямок новітнім документам. При цьому після повномасштабного вторгнення ця парадигма зазнала семантичного зсуву: до усталених полів додалося поняття *відновлення*, що отримує лексичні пари *економічне відновлення, гуманітарне відновлення*. Отже, тематичні поля використовуються як інструмент семіотичного «скелета», до якого прикріплюються нові смисли, не руйнуючи базової концептуальної архітектури.

Українські безпекові документи характеризуються високим ступенем термінологічної щільності: поряд із військовими дефініціями (яких виявлено доволі небагато, що пояснюється більш політичною, ніж військовою спрямованістю досліджуваних документів) фігурує значний масив правничої, економічної та технічної лексики. У Програмі 2024 року термін *міжнародна допомога* доповнюється детермінантами *матеріально-технічна допомога, логістична*

підтримка, тим самим формуючи терміносистему, що дозволяє точно розмежувати види ресурсів: «запроваджено в органах системи Міністерства внутрішніх справ цифрового рішення щодо належного моніторингу **партнерської (міжнародної технічної, гуманітарної та благодійної) допомоги**» [99]. Аналогічно Двостороння угода оперує структурним блоком *силові спроможності – оборонні спроможності – відновлювані спроможності*, де слово *спроможність* набуває статусу ключового семантичного модуля, здатного приймати вузькогалузеві епітети й утворювати нові терміни: «Із цією метою Сполучені Штати мають намір звертатися до Конгресу США з проханням про виділення коштів для сталої підтримки надійних **оборонних і стримувальних спроможностей** України в час війни та миру» [105]. Опора на спільні лексеми робить текст придатним для міжурядової уніфікації, оскільки будь-яка конкретизація відбувається всередині уже відомої номінаційної рамки.

Суттєву роль відіграють аббревіації та фірмові скорочення, що слугують індикаторами професійної належності документа. Наприклад, ще у Хартії 1997 року з'являються *ООН, ОБСЄ, ОЗТС, ЗЗСЄ* і, звісно ж, *НАТО*. У Програмі співробітництва Україна - НАТО – деякі аббревіатури розшифровуються, наприклад: «сформовано Положення про порядок обміну інформацією із використанням адаптованого програмного продукту “**Malware Information Sharing Platform and Threat Sharing “Ukrainian Advantage” (MISP-UA)**”, а деякі не розшифровуються, однак пояснюються українською: «запроваджено функціонування та використання системи **SIENA та SIENA CT (мережевий додаток для безпечного обміну інформацією)** для обміну інформацією про причетність до терористичної діяльності» [99]. Такі гібридні форми утворюють двомовну термінологію, де латинська аббревіатура гарантує інтеграцію у глобальний стандарт, а український контекстуалізатор забезпечує внутрішню правову точність. Зрештою, термінологічне поле тексту виконує не лише денотативну, а й статусну функцію: воно сигналізує про включеність до міжнародно-нормативної системи та підтверджує готовність України до операційної сумісності.

Однією з провідних семантичних рис українських військово-політичних актів є високий ступінь абстракції, що дозволяє зафіксувати стратегічні рамки без

жорсткого приписування виконавців. Формула *підтверджує свою рішучість* переводить увагу з інституції на результат, підкреслюючи процесуальний характер завдання: «*Україна підтверджує свою рішучість продовжувати військову реформу ...*» [101]. Подібною технікою послуговується Вільнюська Декларація, де конструкція *ми залучимо усі необхідні ресурси* служить еталонною номінацією політичної мети, залишаючи простір для корегування механізмів її досягнення «*Ми залучимо усі необхідні ресурси для забезпечення потужного та переконливого стримування й оборони в усьому Альянсі сьогодні і в майбутньому*» [103]. Абстрактні іменники – *спроможність, стійкість, взаємосумісність* – структурують текст як мережу ідей, а не як прямий перелік дій, що відповідає потребі «довгого горизонту» у стратегічному плануванні.

Нейтральний реєстр підтримується відсутністю емоційно забарвлених слів і суворим дотриманням правничих модальних маркерів. Переважають дієслівні форми *повинен/повинна, має, забезпечує*, а для пом'якшення імперативності вживаються *сприятиме, рекомендує, передбачає*. Угода зі США часто комбінує зобов'язальні та диспозитивні конструкції: *Сторони співпрацюватимуть задля...* переходить у *у разі потреби може бути розширено...*, що вводить елемент гнучкого програмування. Синтаксична пружність досягається використанням пасивного стану: «*Зустрічі, зазвичай, відбуватимуться у штаб-квартирі НАТО у Брюсселі*» [101], як це прийнято в міжнародних дво- або багатосторонніх документах, акцентуючи на колективному і процедурному вимірі.

Як ми зазначали в теоретичній частині дослідження, документи, в тому числі і військово-політичні, характеризуються активним вживанням кліше, які у межах офіційно-ділового дискурсу виконують роль стилістичних «шаблонів», що з одного боку забезпечують передбачуваність, а з іншого – економлять вербальний ресурс. Типові формули *з метою забезпечення, з урахуванням, відповідно до законодавства, в межах компетенції* трапляються у кожному з чотирьох документів і сигналізують належність тексту до нормативного жанру. Прикладом може слугувати фраза з Програми: «*отримано доступ до інформаційних ресурсів та програмних засобів Signal Intelligence з метою підвищення обороноздатності держави*» [99] – така

конструкція одночасно позначає кінцеву мету й одразу вписує дію в контекст правового поля. За допомогою клішованих оборотів автори стандартизують вимоги, що зводить ризик неоднозначностей до мінімуму.

Водночас кліше демонструють певну адаптивність, реагуючи на нові безпекові виклики. Після 2022 року до традиційних формул додалися варіанти з *метою відновлення критичної інфраструктури й забезпечення протидії гібридним загрозам*, що оновлює шаблон, не руйнуючи його впізнаваності. Угода зі США вводить кліше *співпраця з метою сприяння ...: «співпраця з метою сприяння кібербезпеці та захисту критичної інфраструктури; ... співпраця з метою сприяння регіональному миру та безпеці в Чорному морі»* [105], об'єднуючи ідеї підтримки та сумісності. Такі модернізації показують, що офіційний стиль не є застиглою субстанцією, а гнучко інтегрує нові концепти, зберігаючи при цьому канонічну синтаксичну форму. В результаті формується динамічний набір фразеологічних «конструкторів», завдяки яким документи різних років звучать стилістично спільними, але змістовно актуалізованими під виклики часу.

Українськомовні безпекові акти виконують подвійне прагматичне завдання: регулюють конкретні дії державних інституцій і формують ціннісний код публічної комунікації. Сам акт номінації – *цивільний контроль, прозорість, підзвітність* – є вже політичним жестом, що закріплює пріоритети реформ. Мовні одиниці вибудовуються навколо концептуальних пар *зобов'язання – реалізація* та *реформа – моніторинг*, через які оформлюється механізм легітимації дій уряду. Формула *стан виконання завдань буде розглянуто Радою Україна – НАТО* перетворює мовний факт на інституційну процедуру верифікації, уводячи текст у площину реального політичного контролю. Другий аспект прагматики полягає у виробленні репутаційного дискурсу, спрямованого на міжнародних партнерів і внутрішню аудиторію. Вжиток лексем *євроатлантична інтеграція, спільні цінності, стратегічне партнерство* формує позитивний образ держави, що дотримується демократичних стандартів навіть в умовах війни. Одночасно поняття *гуманітарне розмінування, психосоціальна реабілітація, кіберстійкість* сигналізують людський вимір реформ, підкреслюючи фокус на захисті громадянина. Таким чином,

лексико-семантична тканина документів працює як інструмент політики подвійного адресата: вона нормує поведінку інституцій і водночас мобілізує суспільну підтримку, створюючи цілісний дискурс національної стійкості та міжнародної довіри.

3.1.2 Лексико-семантичні особливості англомовних текстів

Як і в українській, парадигма англомовної військово – політичної документації позначена поєднанням суворої регламентації та гнучкого синтаксису, що дозволяє авторам балансувати між правовою визначеністю і дипломатичною маневреністю. У преамбулах угод поширені складнопідрядні конструкції з послідовним нарощуванням умов – від загальних принципів демократії до конкретних оборонних зобов’язань. Така побудова формує вертикаль тексту, де кожен пункт логічно впливає з попереднього, відкриваючи читачеві дедуктивну траєкторію. При цьому, як ми зазначали в попередньому підпункті, кожен жанр має власний набір мовних норм, але їх зближує сталий прагматичний імператив – зафіксувати спільну політичну волю й перекласти її на операційні процедури. Декларації покладаються на ієрархію концептів (*security, prosperity, partnership*), угоди – на нормотворчу термінологію, а технічні додатки – на докладні посилання до стандартів *AQAP* чи систем *LOGFAS*. Незалежно від різниці у форматах, тексти демонструють стійку тенденцію до «втягування» читача в усталену лексику трансатлантичного дискурсу.

У тематичних полях цих текстів домінують лексеми, які «тримають» дефініційне поле безпеки, модернізації та сумісності. Найчастотніше повторюються групи *security – stability – resilience* і *interoperability – capability – reform*, демонструючи, що автори вибудовують смислову мережу, де загальні концепти відразу уточнюються предметними кластерними одиницями. Наприклад, у розділі ANP-2024 про цифровізацію оборони лексема *interoperability* оточена колокаціями: “*Interoperability, coordination, and control of the material and technical assistance under the framework of the international military assistance coordination system by using Logistics*” [100], які не лише конкретизують тему, а й задають семантичну глибину, роблячи текст чітким та унеможлиблюючи довільні інтерпретації. Другий пласт

тематичної організації складають лексеми, що вказують на політичну синергію та ціннісні наративи – *democratic oversight, rule of law, shared values*. Їх секвенційне використання у формулі *reaffirm commitment – ensure implementation – monitor progress* забезпечує послідовне підґрунтя для аргументів про реформування сектору безпеки. Особливо показово це у двосторонній угоді зі США, де кожен розділ про допомогу супроводжують обов’язкові ремарки щодо демократичних стандартів і протидії корупції: “*Continue support for **implementation of Ukraine’s effective reform agenda, including strengthened good governance, anti-corruption, respect for human rights, and rule of law necessary to advance towards its Euro-Atlantic aspirations***” [106]. Таким чином, лексико-семантична матриця вибудовується як багаторівнева система індексів, у якій ключові слова виконують роль вузлових точок, що фіксують стратегічний фокус документа.

Термінологічна насиченість англomовних безпекових текстів визначає їхню «фахову щільність» і водночас вибудовує коридор для однозначного тлумачення. Центральне місце посідають багатослівні номінації на зразок *comprehensive capability development mechanism* або *defence industrial policy roadmap*, які працюють як концептуально завершені блоки, здатні передавати складний зміст без потреби в подальшій деталізації. Поряд функціонують аббревіатури – *AQAP, SIENA*– що з високою точністю скорочують багатокomпонентні дефініції, створюючи компактний опис предмету регулювання і підтверджуючи обізнаність адресата у професійному контексті. При цьому, на відміну від українських текстів, аббревіатури завжди пояснюються при першому використанні: “*The operation and use of the **Secure Information Exchange Network Application (SIENA)** system for the exchange of secure information on terrorist activities is introduced*” [100].

Окремої уваги заслуговує явище термінологічної поліфонії: у одному абзаці можуть взаємодіяти військові, правові й фінансові терміни, формуючи «гібридний» дискурс. У двосторонній угоді, скажімо, положення про *defense planning* межує з вимогами до *resource management systems* і параметрами *civilian oversight*: “*Transforming **defense planning and resource management systems** to increase transparency, improve efficiency, and increase interoperability with NATO; Reorganizing*

*command and control structures in accordance with NATO principles to increase interoperability and ensure effective **civilian oversight***” [106]. Така багатозарова термінологія віддзеркалює той факт, що безпекова співпраця неминує перетинає кілька дисциплін одночасно: право, економіку, технології. У результаті текст набуває властивостей мультидисциплінарної інструкції, у якій кожен термін закодовано у взаємозалежну систему посилань.

Семантичні особливості англійських документів проявляються передусім у схильності до абстрактної номінації, що дозволяє фіксувати «еталонні» поняття без прив'язки до конкретних виконавців. Конструкції типу *shall be* навмисно обходять персоніфіковане ядро, зміщуючи фокус на процес і стандарт: “*All **cooperation and activities under this Agreement shall be carried out in accordance with the respective domestic laws of the Parties and shall be subject to the availability of funds***” [106]. Такі абстракції відіграють подвійну роль: по-перше, вони підвищують універсальність положень, по-друге, дозволяють сторонам уникнути чіткого обмеження дедлайнів і відповідальних, зберігаючи простір для подальших переговорів. Модальна палітра підсилює цей ефект, адже, хоча *shall* фіксує обов'язковість, водночас відсутність чіткого встановлення термінів виконання та відповідальних органів відкриває коридор для дипломатичної гнучкості. Епістемічна дистанція у формулах *is expected to* або *may consider* знижує жорсткість вимог, перетворюючи документ на «живий» інструмент, здатний адаптуватися до динаміки безпекового середовища: “*Security assistance requests **are expected to be evaluated for sustainability, alignment with a jointly understood future force structure, effectiveness in meeting defense objectives, and complementarity with assistance from other allies and partners***” [106]. Нейтральний реєстр і мінімальна емоційність утримують текст від упереджених оцінок, підкреслюючи, що мета – зафіксувати спільний стандарт, а не нав'язати односторонні умови.

Спеціальні кліше виконують роль лінгвістичних опор, що цементують офіційний тон документа і водночас економлять вербальний простір. Формули *in accordance with the principles, with a view to strengthening, to ensure effective implementation* настільки відомі дипломатичній спільноті, що сприймаються майже

як юридичні змінні, значення яких розкривається залежно від контексту: “*in accordance with Article 10 of the Washington Treaty, is directed at enhancing the stability of Europe*” [102]. Їхня повторюваність гарантує семантичну сумісність різних угод, дозволяючи інтегрувати нові положення без стилістичних «швів». З іншого боку, кліше слугують маркерами правової спадкоємності, особливо коли документ посилається на попередні резолюції чи домовленості. Фрази типу *reaffirming the commitments made in* або *building upon the decisions adopted at* сигналізують, що новий текст є вузлом більшої нормативної мережі, тим самим підсилюючи його легітимність: “*This renewed attack is a grave violation of international law, including the UN Charter, and is wholly contradictory to Russia’s commitments in the Helsinki Final Act, the Charter of Paris, the Budapest Memorandum and the NATO-Russia Founding Act*” [104]. При цьому автори свідомо уникають мовної архаїки, модернізуючи кліше через вставні компоненти: *inclusive resilience measures* чи *technologically advanced defence posture* – приклади, що демонструють здатність формул реагувати на еволюцію безпекового дискурсу.

Прагматичний вектор англomовних військово-політичних текстів окреслює їхню роль як інструментів управління очікуваннями й поведінкою сторін. Кожне положення не лише описує бажаний стан, а й фіксує нормативну рамку, у якій зобов’язання стають предметом майбутньої верифікації. Формула “*To coordinate on a regular basis – and no less than annually – on military and defense matters, including defense industrial base development*” [106] конвертує мовний акт у процедурний захід, закладаючи регулярний механізм взаємодії. Таким чином, текст виконує функцію соціального контракту: він визначає зразок поведінки і одразу закодує санкційні чи заохочувальні наслідки, зберігаючи всю систему у полі домовленої відповідальності сторін.

Другий прагматичний вимір стосується репутаційного капіталу. Використання лексем *shared democratic values* або *mutual strategic interest* стало частиною риторичної гри, спрямованої на зміцнення довіри між партнерами й водночас на формування позитивного іміджу автора перед зовнішньою аудиторією: “*on the basis of this Charter, to further broaden and strengthen their cooperation and to develop a*

distinctive and effective partnership, which will promote further stability and common democratic values in Central and Eastern Europe” [102]. У цьому сенсі англомовні безпекові документи виступають не тільки механізмами регуляції, а й інструментами публічної дипломатії, що конструюють образ держав – відповідальних учасників міжнародної системи. Отже, лексико-семантична тканина тексту працює на двох рівнях: вона одночасно задає параметри політичної дії й моделює символічний капітал, необхідний для її легітимації в очах світової спільноти.

3.2. Способи перекладу військово-політичної термінології та їх вплив на точність і адекватність перекладу

Для дослідження способів перекладу, застосованих для досягнення адекватності та еквівалентності при відтворенні військово-політичних текстів, скористаємось класифікацією перекладацьких трансформацій В. Карабана, який розмежовує зміни формальних елементів тексту на лексичні та граматичні [27]. Лексичні трансформації охоплюють усі випадки, коли під час перекладу змінюється словниковий склад оригіналу – від конкретизації й генералізації значень до додавання, вилучення чи контекстуальної заміни лексем, а також перестановки слів чи формальної негативації. Граматичні трансформації, своєю чергою, передбачають зміну синтаксичних або морфологічних ознак – перестановку членів речення (пермутацію), зміну частини мови або числа (субституцію), а також граматичне додавання, вилучення чи поєднання кількох прийомів одночасно (комплексні трансформації). Саме завдяки цим перетворенням (Додаток Г) перекладачам вдається забезпечити високу ступінь адекватності та точності передавання офіційно-ділового стилю, притаманного військово-політичним документам.

3.2.1. Лексичні трансформації

Переклад військово-політичної документації – сфери, де помилка одного слова може змінити юридичну силу угоди – неможливий без системних лексичних трансформацій. Англомовні тексти балансують між абстрактною політичною декларативністю та жорсткою технічною точністю, тоді як українська традиція

прагне конкретики й синтаксичної завершеності. Щоб зберегти смисл і водночас улити його в національні мовні норми, перекладач звертається до лексичних перетворень: конкретизації, генералізації, додавання й вилучення слів, контекстуальної заміни, перестановки та формальної негативації. Кожен із цих прийомів вирішує конкретну комунікативну проблему: одні збільшують семантичну чіткість, інші відсікають надмір, треті допомагають уникнути калькування, що руйнує легкість сприйняття.

Конкретизація в перекладі безпекових актів найчастіше впливає зі стратегічної звички англомовного оригіналу оперувати широкими контейнерами сенсу: “*Interoperability, coordination, and control of the material and technical assistance*” [100] перетворюється в «*взаємосумісність, координацію та контроль використання матеріально-технічної допомоги*». Сумісність не обов’язково гарантує зворотну сумісність: те, що об’єкт А є сумісним з об’єктом Б далеко не завжди означає, що і об’єкт Б відповідає стандартам об’єкту А. Відповідно, в українському варіанті *взаємосумісність* унеможлиблює виникнення подібних питань. Інший приклад: “*that no state should pursue its security at the expense of that of another state*” [102] – «*що жодна країна не може будувати свою безпеку за рахунок безпеки іншої країни*» [101]. В цьому прикладі в англійському варіанті задля уникнення тавтології замість другого *security* використано *that*, однак в українській версії використовується повторення лексеми *безпека*. Обидва приклади демонструють, як конкретизація звужує значення використаної в англійському тексті лексики, одночасно виводячи переклад із зони потенційної формальної невизначеності в чіткі рамки української офіційної норми.

Часто конкретизація використовується і у випадках, коли в оригінальному тексті використані слова із ширшим значенням на позначення реалій, які в українській мові зазвичай уточнюються за допомогою лексем із вузьким значенням: “*...and to increase their interoperability with the forces of NATO and Partner countries*” [102] – «*...та підвищувати їхню оперативно-технічну сумісність зі збройними силами НАТО та країн-партнерів*» [101]. Так, англійське слово *forces* має широке значення і може позначати будь-які сили – *військові, поліцейські, безпекові* тощо. В

українській мові, особливо у військово-політичному контексті, часто потрібна більша точність. Перекладач застосовує конкретизацію, замінюючи загальне *forces* на більш вузький та специфічний термін *збройні сили*. Ця трансформація є доцільною, оскільки у контексті Хартії та співпраці з НАТО йдеться саме про військову взаємосумісність. Використання терміна *збройні сили* усуває потенційну неоднозначність і чітко вказує на сферу взаємодії, що відповідає вимогам точності та ясності офіційно-ділового стилю української мови. Така конкретизація забезпечує правильне розуміння положення документа та його відповідність усталеній українській військовій термінології.

В свою чергу, генералізація навпаки, допомагає позбутися надмірної технічності, що може обтяжувати нормативний стиль. Цікавим випадком є наступний: “*Our commitment to Article 5 of the Washington Treaty is iron-clad*” [104], який в українському варіанті відтворено як «*Наша відданість Статті 5 Вашингтонського договору залишається непорушною*» [103]. Як бачимо, тут використано одразу дві генералізації: по-перше, англійське метафоричне «*iron-clad*» передане не калькою «залізний», а нейтральним і широковживаним «*непорушною*», яке відображає ту саму юридичну міцність без надмірної технічності. По-друге, слово *commitment* у контексті міжнародних договорів могло б бути перекладене як «зобов’язання», проте «*відданість*» охоплює ширшу смислову палітру – тут і моральна складова, і добровільність підтримки, що робить формулу більш людяною й водночас зберігає офіційний тон. Обидві генералізації сприяють тому, щоб переклад звучав природно в українському військово-політичному дискурсі та не перевантажував читача зайвою термінологічною деталізацією.

Додавання слів стає необхідним, коли англійське речення приховує сервісні значення в одному універсальному дієслові. У Вільнюській декларації формула *will work to enhance* передана як *працюватимуть над посиленням та удосконаленням*, тобто подвоєний дієслівний ряд уточнює, що процес включає не лише зусилля, а й кінцеву модернізацію. Найчастіше додаються епітети, які вказують на міру досягнення поставленої мети або інші подібні характеристики: “*to support the restoration of destroyed infrastructure, including by providing material and technical*

assistance” [106] – «**підтримати швидко відновлення зруйнованої інфраструктури, включно з наданням матеріально-технічної допомоги**» [105]. Інший приклад “*It constitutes an act of aggression against an independent peaceful country*” – «**Це напад на незалежну, мирну та демократичну країну**». Додавані елементи не змінюють інформаційного ядра, зате адаптують синтаксис до української норми, яка вимагає конкретної вказівки об’єкта й міри дії, аби уникнути бюрократичної абстрактності.

Інший приклад лексичного додавання спостерігаємо в наступному прикладі: “*...promotion of defence cooperation between Ukraine and its neighbours*” [102] – «**...сприяння співробітництву у галузі оборони між Україною та її сусідами**» [101]. В англійському варіанті *defence cooperation* є усталеним термінологічним словосполученням. Однак при перекладі українською мовою конструкція «сприяння оборонному співробітництву» може бути сприйнята як дещо стилістично невдала або не зовсім природна для офіційного документа. Перекладач застосовує лексичне додавання, вводячи уточнювальний вираз «у галузі оборони». Це додавання не змінює основного значення, але робить фразу більш розгорнутою та звичною для українського офіційно-ділового стилю, де часто використовуються подібні уточнювальні конструкції зі сферою діяльності (у галузі, у сфері). Таким чином, трансформація допомагає адаптувати термінологічне словосполучення до синтаксичних та стилістичних норм української мови, забезпечуючи плавність та зрозумілість тексту для цільової аудиторії, зберігаючи при цьому точність передачі змісту.

Усунення слів – навпаки, застосовують там, де англійський оригінал уникає повторів за рахунок зайвих синонімічних пар, а український текст виглядав би перевантаженим. Найчастіше вилучаються зайві, на думку перекладача, епітети: “*stressing the profound transformation undertaken by NATO since the end of the Cold War and its continued adaptation to meet the changing circumstances of Euro-Atlantic security*” [102] стає «**підкреслюючи глибоку трансформацію НАТО, що відбулася з кінця «холодної війни», та її триваючу адаптацію до реалій євроатлантичної безпеки**» [101]. Як бачимо, застосована в англійській фраза *to meet the changing circumstances* не калькується дослівно (*відповідати мінливим обставинам*), а

передається українським словом *реалії*, яке об'єднує як ідею *змінності*, так і поняття *умов*.

Контекстуальна заміна стає в пригоді там, де словниковий відповідник звучить штучно або має іншу стилістичну тональність. “*Ukraine's landmark decision to renounce nuclear weapons and to accede to the NPT as a non-nuclear weapon state greatly contributed to the strengthening of security and stability in Europe and has earned Ukraine special stature in the world community*” – «**Визначне рішення** України позбутися ядерної зброї та приєднатися до ДНЯЗ як без'ядерна держава стало значним внеском у справу зміцнення безпеки та стабільності в Європі та створило Україні **особливий образ** у світовій спільноті». Як бачимо, тут зустрічаються одразу дві контекстуальні заміни – термін *landmark*, який буквально означає «*знакова віха*», передано як «*визначне*», щоб зберегти офіційний тон і уникнути метафоричної надмірності. Вираз *special stature* замінено на «*особливий образ*», що краще відповідає дипломатичному стилю української мови та передає престиж прийнятого рішення без технічного відтінку.

Зазначена трансформація є однією з найчастіше використовуваних. “*To further broaden and strengthen their cooperation and to develop a distinctive and effective partnership, which will promote further stability and common democratic values in Central and Eastern Europe*” [102] – «У подальшому розширити та посилити своє співробітництво та розвивати особливе та ефективне партнерство, яке сприятиме забезпеченню більшої стабільності та спільних демократичних цінностей в Центрально-Східній Європі» [101]. Англійський прикметник *distinctive* означає «*характерний*», «*відмітний*». Прямий переклад «*відмітне партнерство*» міг би звучати дещо незвично в українському дипломатичному контексті. Перекладач використовує контекстуальну заміну, обравши більш природний відповідник *особливе*. Це слово краще передає ідею унікальності та важливості партнерства у рамках українського офіційно-ділового стилю. Отже, загальний ефект полягає у створенні стилістично адекватної та семантично точної фрази, яка відповідає нормам української мови, хоч і потребує невеликої лексичної адаптації для природного звучання.

Перестановка слів стає невідворотною через різну інформаційну ієрархію мов. Наприклад, “*Continue support for implementation of Ukraine’s effective reform agenda*” [106] перетворюється в «*Продовження підтримки реалізації ефективного порядку денного реформ в Україні*» [105]. Англійське *to further enhance operational readiness* логічно завершує речення, тоді як український акцент на дієслівній дії вимагає позиції на початку: *з метою подальшого підвищення оперативної готовності....* Така інверсія дозволяє зберегти ритм офіційного документа й підкреслює функціональний центр вислову. Через перестановку об’єкт і обставина міняються місцями без смислових втрат, зате фраза звучить природно, не порушуючи канонічної структури українського нормативного речення.

Отже, лексичні трансформації, переплітаючись, забезпечують насамперед адекватність і точність перекладу, але водночас вони формують виразний український дискурс безпекової політики. Конкретизація й додавання роблять терміносистему прозорою для фахівця, генералізація й вилучення – для політичного читача, а контекстуальні заміни оберігають текст від калькування. У результаті перекладені документи не виглядають набором чужих для української мови конструкцій; вони інтегруються у вітчизняну правничу традицію, залишаючись при цьому повністю сумісними з англомовним оригіналом, отже, виконують свою головну місію – бути точним, зрозумілим і легітимним інструментом міжнародної комунікації.

3.2.2 Граматичні трансформації

Граматична будова офіційного англомовного тексту орієнтується на лаконічність і максимальне згортання синтаксису, тоді як українська норма тяжіє до логічно завершеної, чітко маркованої структури речення. Граматичні трансформації в такому випадку стають не просто технічним прийомом, а умовою збереження точності: змінивши порядок, форму або кількість граматичних елементів, перекладач зберігає логіку, водночас наближаючи текст до читача.

Перестановка компонентів речення – найчастіший прийом, коли потрібно підлаштувати інформативний акцент під українську синтаксичну традицію.

Англомовні акти нерідко висувують службову інформацію вперед, лишаючи важливі для читача елементи наприкінці. “*We stand with the **people of Ukraine** and its legitimate, democratically elected president, parliament and government*” [104]– «*Ми заявляємо про свою цілковиту солідарність із демократично обраними президентом, парламентом, урядом та **народом України***» [103]. У наведеному прикладі складові перелічуються в порядку «*президент – парламент – уряд – народ*», тоді як в оригіналі *people* стоїть на початку, – це підкреслює пріоритет державних інституцій. Така перестановка гармонізує список із юридично звичною послідовністю та зміцнює акцент на солідарності з лідерами країни, залишаючи народ наприкінці як кульмінацію підтримки.

Ще частіше перестановка використовується в подібних наступному випадках: “*Ukraine's future force is expected to rely on both modern and legacy equipment.*” [104] – «*Очікується, що майбутні Сили оборони України спиратимуться як на сучасне обладнання, так і на обладнання, що було в експлуатації*» [103]. В англійському реченні підмет стоїть на початку після модальної конструкції, а в українському перекладі застосовано пермутацію: модальна частина виноситься на початок (*Очікується, що...*), а підмет (*Сили оборони*) переміщується всередину підрядного речення. Така структура є більш природною для української мови при передачі подібних модальних конструкцій очікування чи припущення. Хоча це також включає субституцію (зміна простого речення на складнопідрядне), основний ефект досягається саме зміною порядку головних членів речення для відповідності синтаксичним нормам української мови.

Заміна числа, частини мови або типу речення часто єдиний спосіб уникнути невідповідності стилістичним вимогам. Найчастіше в досліджених текстах дана трансформація реалізується шляхом перетворення іменника (рідше герундія) в дієслово: “*the rule of law, the fostering of democracy, political pluralism and a market economy; ... the prevention of conflicts and settlement of disputes by peaceful means in accordance with UN and OSCE principles*” [102] – «*визнавати верховенство права, зміцнювати демократію, політичний плюралізм та ринкову економіку; ... запобігати конфліктам та врегульовувати спори мирними засобами у*

відповідності до принципів ООН та ОБСЄ» [101]. Як бачимо, іменникові групи *fostering of democracy* та *prevention of conflicts* у перекладі перетворено на дієслова *зміцнювати демократію* і *запобігати конфліктам*, щоб відповідати українській офіційно-діловій нормі, яка віддає перевагу динамічним дієслівним конструкціям. Така заміна робить текст більш стислим і природним, не втрачаючи при цьому глибини змісту й юридичної точності.

Ця трансформація використовується для змін стану, наприклад: “*Cybersecurity measures are being implemented*” [106] – «*Реалізуються заходи з кібербезпеки*» – [105]. В англійському оригіналі використано пасивний стан у Present Continuous, що підкреслює тривалість процесу впровадження заходів. Український переклад використовує субституцію, замінюючи пасивну конструкцію на активну дієслівну форму на -ся (реалізуються) у теперішньому часі. Це є типовим для українського офіційно-ділового стилю, де часто уникають складних пасивних конструкцій, якщо дія може бути виражена простіше. Така трансформація робить речення лаконічнішим та більш звичним для українського сприйняття, зберігаючи при цьому інформацію про те, що процес реалізації триває.

Англійські офіційні речення економні на службові слова: *support reform implementation where appropriate* тримається на трикомпонентній структурі, у той час як українська ділова мова вимагає явного показника умовності та службового слова для зв'язки тексту. Тому переклад звучить так: *за необхідності Міністерство оборони сприятиме впровадженню реформ*. Додався підмет «Міністерство оборони», умовна обставина «за необхідності» та дієслово «сприятиме», котре експлікує характер дії. Без цього прирощення фраза втратила б адресну чіткість і виглядала б неповноцінно. Подібне додається й при перекладі складних погоджувальних пасивів: *are to be aligned with NATO standards* → *мають бути приведені у відповідність до стандартів НАТО*, де зв'язка «мають бути» інтегрує категоричну модальність, закладену допоміжним *to be*.

Протилежною трансформацією є вилучення, яке в розрізі граматичних трансформацій реалізується найчастіше шляхом зникнення артиклів, модальних фраз та службових дієслів або зв'язок. “*The United States intends to consider*

opportunities for training Ukrainian service members in the United States as appropriate” – «Сполучені Штати мають намір розглянути можливості підготовки українських військовослужбовців на території Сполучених Штатів, якщо це буде доцільно». У перекладі артикли *the* були вилучено, бо в українській мові немає аналогічних артикльованих граматичних засобів, і їхнє дослівне відтворення виглядало б неприродно. Завдяки вилученню цієї службової лексики речення відповідає нормам офіційно-ділового стилю.

Аналогічна трансформація використовується і в такому випадку: “*The termination shall take effect 6 months after the date of such notification*” [104] – «Вихід набирає чинності через шість місяців після дати такого повідомлення» [103]. В англійському юридичному тексті часто використовується модальне дієслово *shall* для позначення зобов'язання або майбутньої дії з відтінком формальності та неминучості. В українському перекладі це модальне дієслово вилучається. Замість нього використовується дієслово *набирає* у теперішньому часі, що є стандартним способом вираження майбутньої дії у подібних юридичних формулюваннях в українській мові. Це граматичне вилучення модального дієслова *shall* робить речення більш стислим та відповідним нормам української юридичної мови, де подібна модальність часто передається самою дієслівною формою або контекстом, а не окремим модальним дієсловом.

Останній тип трансформацій - комплексні. У реченні “*Security sector governance will be improved, and the necessary legislation shall be adopted to ensure transparency*” [106] реалізовано пасив, модальний імператив і причинно-наслідковий зв'язок. Український переклад вимагає зміни порядку, уточнення об'єкта і вилучення допоміжних дієслів: «Для підвищення прозорості буде вдосконалене управління сектором безпеки та ухвалено необхідне законодавство» [105]. Тут спрацювали одразу три трансформації: перестановка (обставина причини висунута наперед), субституція (пасивна форма на активну імпліцитну конструкцію) і вилучення (зникли *shall be*). Результат – компактне речення, що зберігає логіку оригіналу, і повністю відповідає стилістичним, лексичним та граматичним нормам.

Кожен описаний прийом прямо корелює з двома критеріями якості: фактичною точністю та функціональною адекватністю. Перестановка й субституція зберігають інформаційний фокус, підкреслюючи те, що в українській правничій традиції має стояти першим. Додавання та вилучення регулюють «вагу» речення, щоб воно не перетворилося на калькову потвору чи, навпаки, не втратило ключового модального акценту. Комплексні трансформації забезпечують композиційну гладкість, дозволяючи поєднати кілька умов в одному синтаксично стрункому вислові. Переклад таким чином набуває тих самих юридичних властивостей, що й оригінал: формальної імперативності, доказової точності, логічної прозорості та нейтрального реєстру – без чого текст не визнається повноцінним нормативним актом.

В Додатку Д подано діаграму частотності використання виявлених трансформацій на основі аналізу 100 прикладів. Аналіз показує, що найчастіше перекладачі вдаються до контекстуальної заміни (19%) та субституції (17%). Це свідчить про активне прагнення адаптувати значення лексем та граматичні структури оригіналу до норм і стилістичних особливостей української офіційно-ділової мови, зберігаючи при цьому смислову точність та прагматичний ефект висловлювання. Досить поширеними є також граматичні трансформації, пов'язані зі зміною порядку елементів – пермутація (зміна порядку членів речення) та перестановка (зміна порядку слів у словосполученні), які становлять по 10% кожна. Часто використовується додавання лексичних елементів (9%). Застосування цих прийомів вказує на необхідність узгодження синтаксичної структури та інформаційного фокусу речення з типовими моделями української мови. Комплексні трансформації (7%), генералізація (6%), вилучення граматичних елементів (6%), конкретизація (5%) та додавання окремих слів (5%) використовуються рідше, але становлять важливу частину інструментарію перекладача для досягнення точності, уникнення надмірності та забезпечення природності тексту. Найменш частотними виявилися додавання граматичних елементів (3%), вилучення лексичних одиниць (2%) та формальна негативація (1%). Загалом, різноманітність та частотність застосованих трансформацій підкреслює гнучкий підхід перекладачів до відтворення військово-політичних документів, де пріоритетом є не дослівне

копіювання, а функціональна та стилістична адекватність перекладу в цільовому культурному та мовному середовищі.

Проведене дослідження перекладу військово-політичної термінології засвідчує, що адекватність і точність українських версій офіційних документів забезпечується завдяки широкому спектру перекладацьких трансформацій, зокрема субституції, контекстуальній заміні, додаванню, вилученню та перестановці. Лексичні трансформації адаптують смислову палітру оригіналу до національних мовних норм, зберігаючи при цьому юридичну силу й стилістичну доречність повідомлення. Граматичні трансформації відіграють ключову роль у перетворенні синтаксичних структур, забезпечуючи логічну завершеність, нормативну відповідність та уникнення мовної кальки. Висока частотність субституцій (14 %) і контекстуальних заміन (12 %) демонструє пріоритет динамічного перепрацювання структури тексту над його дослівною репрезентацією.

3.3. Вплив культурних і контекстуальних факторів на переклад військово-політичних текстів

Провідною умовою адекватного перекладу оборонних і дипломатичних документів є врахування культурного контексту, у якому формувалася кожна сторона комунікації. Український офіційно-діловий стиль відшліфовувався під впливом романо-германської правової традиції й радянської бюрократичної практики, тоді як англomовні тексти спираються на прецедентне право та дискурс стратегічних наративів про «відповідальність за демократію». Тому навіть структурно подібні формули можуть нести різну прагматичну вагу. Передача таких відтінків вимагає від перекладача не лише глибокого знання термінології, а й розуміння історичних реалій, адже інакше текст утрачає логіку мотивацій, що стоять за формулюваннями, і стає суто технічним набором словникових відповідників. Саме з огляду на це будь-яка калька ризикує знебарвити оригінальне повідомлення та створити враження «чужорідності», що потенційно підриває довіру цільової аудиторії.

Кожен з досліджуваних нами текстів сформований різними політичними поколіннями й репрезентує відмінні дискурсивні традиції, що зумовлює складність

його перекладацького відтворення (Додаток Е). Уже преамбула Хартії містить формулу “*recognizing the fundamental changes in the security environment in Europe*” [102]– «визначаючи **фундаментальні** зміни у середовищі безпеки в Європі» [101], де поміркований англійський епітет *fundamental* зберігає свою нейтральність у статутному українському варіанті, але цитата додатково апелює до історичної пам’яті про трансформацію періоду після Холодної війни, і перекладачеві необхідно втримати баланс між буквою та тим культурним багажем, який адресат сприймає імпліцитно.

Спільним знаменником усіх документів є прагнення України інтегруватися до євроатлантичного безпекового простору, однак лексичні маркери цього прагнення змінюються відповідно до того, як еволюціонують політичні репрезентації. У безпековій угоді зі США читаємо “*reaffirming that Ukraine’s future is in the North Atlantic Treaty Organization*” [106] – «**підтверджуючи, що майбутнє України – в Організації Північно-Атлантичного договору**» [105]. Тут український переклад свідомо зберігає вихідний порядок слів, аби віддзеркалити міжнародно-правову вагу твердження, а водночас утримує системно-офіційний тон, характерний для національного законодавчого дискурсу. Перекладацький виклик полягає у тому, щоб уникнути зайвого пафосу та урочистості, притаманних офіційно-діловому стилю, і не знебарвити декларативність англійського оригіналу надто «сухою» бюрократичною конструкцією.

Друга пара джерел – Заява глав держав і урядів НАТО щодо нападу Росії на Україну та Адаптована Річна національна програма співробітництва Україна - НАТО – демонструє, як контекст активної війни змінює риторичну й стискає дистанцію між авторами та аудиторією. Англійський текст починається з фрази “*condemn in the strongest possible terms Russia’s horrifying attack*” [104], тоді як українська версія передає це як «**рішуче засуджуємо жахливий напад Росії**» [103]. Порівняння показує, що перекладач ліквідує надмірну кількість означень (*strongest possible terms*) заради досягнення лаконізму, який в офіційно-українському стилі сприймається як маркер твердості, а не емоційного нагнітання. Дозована асиметрія

стилістичних засобів зберігає прагматичний ефект – мобілізувати, а не драматизувати.

Культурні відмінності у вираженні наміру та зобов'язань також впливають на перекладацькі рішення. У Двосторонній безпековій угоді часто використовується формула *The United States intends to...* (наприклад, *intends to provide long-term materiel support*) [106]. В українському перекладі вона послідовно передається як *Сполучені Штати мають намір...* (наприклад, *мають намір надавати довгострокову матеріально-технічну підтримку*) [105]. Хоча *intends* можна було б перекласти і як «має намір», і як «збирається», вибір саме конструкції *має намір* в українській офіційній мові несе конотацію більш формального, обдуманого та політично значущого плану дій, ніж просто «збирається». Це відповідає культурним особливостям українського офіційно-ділового стилю, де вираження намірів на міждержавному рівні вимагає більш вагомого та формалізованого мовного оформлення. Переклад відображає прагнення зберегти рівень серйозності та офіційності, притаманний двостороннім безпековим домовленостям, враховуючи при цьому контекстуальні норми української дипломатичної мови.

Культурна специфіка військово-політичного перекладу виразно виявляється на рівні інституційних номінацій. У Хартії українська редакція буквально відтворює “*North Atlantic Treaty Organization*” як «*Організація Північно-Атлантичного договору*», зберігаючи належний порядок слів і синтаксичний артикул, тоді як у нинішній прес-комунікації МЗС переважає варіант «НАТО», що сигналізує зростання термінологічної економії в публічному обігу. Відповідно перекладач, працюючи з документом 1997 року, мусить устояти перед спокусою механічно скоротити найменування й залишити повну назву, інакше буде порушено жанрову аутентичність міжтекстової системи договорів.

Одним із найскладніших випадків культурної адаптації є переклад американського поняття “*Homeland Security*”, що з’являється в безпековій угоді в описі партнерської координації. Дослівне «*Безпека Батьківщини*» звучало б патетично й не входило б у класифікатор органів виконавчої влади України, тому остаточний варіант «*система внутрішньої безпеки*» точніше корелює з

функціональними обов'язками Департаменту внутрішньої безпеки США, уникаючи при цьому небажаного емоційного акценту на «батьківщині». Така зміна демонструє, що культурна релевантність інколи переважає буквальну еквівалентність без втрати денотативного ядра.

Семантична специфіка проявляється й у перекладі політико-військових концептів. Наприклад, у Хартії вжито формулу “*rule of law*”, яку перекладено як «*верховенство права*», тоді як в українських проєктах реформ раніше домінував варіант «*правова держава*». Вибір першого відбиває зрушення на рівні міжнародного правопису та прагнення України синхронізувати юридичний лексикон із термінологією Ради Європи. Тож перекладачеві важливо не тільки відтворити значення, а й зафіксувати інституційну «облігацію» тексту в європейському правовому полі.

Контекстуальні чинники, передусім жанр документа, диктують специфіку лексичних рішень. У протокольній заяві слова *urge*, *condemn* чи *reiterate* має сенс відтворювати сталими формулами *закликає*, *рішує засуджує*, *підтверджує зобов'язання* – надмірна синонімія лише розхитує силу офіційного меседжу. Натомість у технічному додатку до оборонної угоди пріоритет віддається точним калькам, де навіть артикль несе нормативну функцію. Документальний контекст обмежує творчість перекладача, змушує його діяти в межах термінологічної сітки, щоб зберегти юридичну ідентичність обох мовних версій. Отже, жанрова природа тексту – один з головних фільтрів, через який проходить кожна лексема.

Жанрова специфіка офіційних програмних документів, таких як аРНП, вимагає особливої уваги до перекладу формулювань цілей та очікуваних результатів. Наприклад, англійське “*Expected Outcome by the end of 2024*” перекладено як «*Індикатори досягнення Цілі на кінець 2024 року*». Дослівний переклад «*Очікуваний результат...*» був би можливим і прийнятним, але термін «*Індикатори досягнення*» є більш точним та операціоналізованим поняттям у розрізі планування та моніторингу реформ в українській управлінській практиці. Використання цього терміна свідчить про вплив національних стандартів проектного менеджменту та державного управління на мову документа. Перекладач обирає термін, який не лише передає

значення (результат), але й вказує на спосіб його вимірювання та оцінки (індикатори), що є важливим для жанру програмного документа, орієнтованого на конкретні, вимірювані цілі. Це демонструє адаптацію перекладу до специфічної терміносистеми, що використовується в українському державному секторі.

Контекстуальні чинники вирішують, наскільки імперативним має бути мовлення. У заяві лідерів країн НАТО [104] англійський оригінал беззастережно використовує «*must bear full responsibility*», тоді як українська редакція обирає «*має нести повну відповідальність*». Переклад зберігає зобов'язальну модальність, але усуває авторитарний тон присудку, що відповідає традиції офіційних українських комюніке, де дієслово «*повинні*» часто замінюють на м'якший аналог «*мають*». Таким чином регламентний стиль документа підпорядковує граматичне рішення вимогам дипломатичної виваженості. Коли документ переходить із «холодної» правової площини у «гарячий» політико-медійний простір, лексична палітра змінюється. Заява НАС описує агресію формулою «*grave violation of international law*», водночас український переклад уживає «*грубе порушення міжнародного права*». Слова *grave* і *грубе* не є прямими еквівалентами, але вибір останнього пояснюється рецепційним досвідом аудиторії, в якій «*грубе порушення*» нормативно кодифіковане в кримінальному й адміністративному законодавстві. Контекст правозастосування визначає лексичну оптимальність.

Культурні коди, жанрові норми й поточна політична ситуація формують багатовимірний простір, у якому перекладач військово-політичних текстів змушений лавірувати між буквальною точністю й репрезентативною адекватністю. У кожному з розглянутих документів вилучення однієї й тієї самої фрази з її контексту призвело б до втрати смислу, оскільки слова там працюють як маркери інституційної відповідальності, а не як універсальні мовні знаки. Тому головне завдання перекладача полягає не в механічному перенесенні лексем, а в реконструкції комунікативного ефекту, що прив'язаний до конкретної культурної парадигми, юридичної системи й політичної миті. Лише такий підхід забезпечує змістову безперервність між оригіналом і цільовим текстом, роблячи переклад дієвим інструментом міжнародної безпекової взаємодії.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню лексико-семантичних особливостей, що відбуваються під час перекладу військово-політичної документації, зокрема в аспектах передачі термінології, контекстуальних відтінків і функціональних характеристик дискурсу.

1. Проведений аналіз військово-політичних текстів дозволяє виокремити їхню нормативну регламентацію, яка забезпечує точність і однозначність передачі стратегічних політичних рішень через використання спеціалізованої термінології, стійких кліше та семантичних повторів. Попри технологічні інновації, офіційна комунікація військово-політичної тематики залишається консервативною, підпорядковуючись суворим нормам уніфікації й стандартизації текстових одиниць. Офіційно-діловий стиль обумовлює сувору структурну організацію та функціональне спрямування на імперативно-інформативний характер, що гарантує нейтральність і документальність викладу. Класифікація за критеріями змістовної спрямованості, функціонального призначення, форми викладення й орієнтації на конкретного одержувача підкреслює жанрову різноманітність військових текстів та необхідність застосування адаптивних перекладацьких стратегій. Семантичне повторення формує тематичне поле, а модальність і стандартизація об'єднують мовні одиниці у цілісний семантичний простір.

2. Проведений аналіз лексико-семантичних особливостей військового та політичного дискурсу засвідчує, що, попри спільне походження від загального поняття дискурсу як зв'язної системи тексту й контексту, обидва різновиди вирізняються функціональною спрямованістю й мовними характеристиками, зумовленими вимогами оперативності та впливовості. Визначення дискурсу як інтегрованої моделі текст + контекст наголошує на взаємозв'язку мовних одиниць і соціокультурного середовища, що збагачує інтерпретацію комунікативних явищ. Військовий дискурс орієнтується на стислість, лаконічність і жорстку стандартизацію термінології, що гарантує точність і швидкість комунікації в умовах бойових дій. Політичний дискурс, навпаки, покладається на інтертекстуальність і

низку риторичних прийомів, що забезпечують аргументованість, емоційне підсилення та легітимацію владних рішень. Синтез обох підходів у військово-політичному дискурсі виражається в поєднанні нормативної формалізації з риторичною гнучкістю, створюючи ефективний комунікативний механізм для формування стратегічних меседжів на національному й міжнародному рівнях.

3. Проведений огляд військово-політичної термінології в англійській та українській мовах демонструє її багаторівневу системність і функціональне різноманіття, яке забезпечується класифікацією термінів за структурними ознаками (прості, похідні, складні, термінословосполучення) і галузевою приналежністю (тактична, організаційна, технічна, за видами збройних сил), а також акцентом на скороченнях і аббревіатурах як засобах економії мовного простору та уніфікації. Універсальність термінів виступає запорукою точності комунікації в умовах міжнародної співпраці, що підтверджується широким використанням аббревіатур. Отже, військово-політична термінологія функціонує як динамічна лексична система, що адаптується до стрімкого розвитку науки, технологій і міжнародних стандартів, забезпечуючи точну передачу стратегічних та тактичних понять.

4. Проведено аналіз лінгвістичних і перекладознавчих підходів до військово-політичних текстів, що відображають перехресний вплив військової та політичної сфер. Дискурс-аналіз, зокрема його критичний варіант, виступає інструментом виявлення як поверхневих смислових структур, так і прихованих ідеологічних установок, що маніпулюють суспільною думкою, тоді як жанровий аналіз уточнює конвенції й комунікативні цілі різновидів цих текстів. Перекладознавчий підхід підкреслює необхідність врахування культурних, політичних та жанрових бар'єрів задля адекватної трансформації змісту й намірів автора. Комплексне поєднання прагматичних, соціолінгвістичних і когнітивних методів забезпечує цілісне розуміння тексту та підвищує точність міжкультурної комунікації у сфері безпеки та оборони.

5. Переклад військово-політичної термінології постає перед викликом балансування між швидким запозиченням англіцизмів та ризиком «фальшивих друзів», що підсилює потребу у створенні національних еквівалентів і

трансформаційних стратегій. Багатоформатність скорочень і абревіатур вимагає чіткого класифікаційного підходу – від транслітерації до експлікації – для збереження точності та компактності тексту. Таким чином, перекладацька практика має базуватися на інтеграції фахових знань, регулярному оновленні глосаріїв і стандартизації методик роботи з абревіатурами, що є запорукою оперативності та однозначності комунікації. Крім того, специфіка військових текстів як літератури спеціального призначення вимагає модернізації термінологічних баз з урахуванням жанрових і функціональних особливостей документів, адресованих вузькому колу фахівців.

6. Проведений аналіз методів передачі специфічної військово-політичної лексики в перекладі демонструє, що збереження функціональної й стилістичної автентичності оригіналу потребує системного застосування лексичних і граматичних трансформацій – від конкретизації та генералізації до перестановки й субституції. Ретельний добір лексико-граматичних засобів дозволяє адаптувати громіздкі офіційно-канцелярські форми до норм цільової мови без втрати інформаційного навантаження, а одночасно забезпечує мінімізацію надмірної образності, жаргонізмів і фамільярності. Генералізація й додавання компенсують відсутність прямих еквівалентів, вилучення усуває плеоназми, а комплексні трансформації забезпечують цілісність синтаксичних конструкцій. Таким чином, адекватний переклад військово-політичного дискурсу ґрунтується на адаптивному використанні трансформацій, що гарантують точність, лаконічність і відповідність комунікативним цілям документа.

7. Контрастивний аналіз засвідчує, що українські безпекові тексти вирізняються чіткою ієрархічною структурою, закономірним повторенням ключових лексем і жорсткою норматизацією, що підкреслює обов'язковість дій та відповідальність інституцій. Натомість англійські документи спираються на дедуктивну логіку складнопідрядних конструкцій із частими імперативами, що створює баланс між обов'язком і дипломатичною гнучкістю. Обидві мовні версії демонструють високу термінологічну щільність, де терміни слугують семантичними вузлами, проте англійська версія вирізняється мультидисциплінарною поліфонією,

де військові, правові й фінансові терміни взаємодіють у «гібридному» просторі. Отже, взаємодія формальної регламентації з жанровими й функціональними варіативностями обох дискурсів забезпечує ефективність комунікації в умовах складних безпекових викликів.

8. Проведений аналіз лексичних і граматичних трансформацій у перекладі військово-політичних документів свідчить, що поєднання конкретизації, генералізації, додавання, вилучення й контекстуальної заміни забезпечує семантичну точність і унеможливорює хибне трактування тексту, тоді як пермутації та субституції дозволяють відтворити природний синтаксис української мови. Граматичні перестановки, заміна частин мови й комплексні трансформації гарантують логічну завершеність речень і відповідність офіційно-діловому стилю. Аналіз трансформацій у перекладах показав переважання контекстуальної заміни (19,0 %) та субституції (17,0 %), що свідчить про активне використання перекладачем засобів адаптації значень і граматичних структур для збереження смислової точності. Таким чином, для точного відтворення змісту та досягнення стилістичної адекватності військово-політичних текстів необхідне зважене застосування лексичних і граматичних перетворень.

9. Урахування культурних і контекстуальних факторів у перекладі військово-політичних документів є визначальним для збереження авторського задуму та належного сприйняття аудиторією. Переклад вимагає не лише відтворення лексичних і граматичних елементів – але й адаптації жанрових конвенцій, історичних алюзій та правової традиції, які обумовлюють прагматичну вагу термінів. Культурно-історична рецепція термінів потребує врахування підстав та жанрової ієрархії, що підсилює значущість преамбул кожного акта й визначає методи адаптації від епітетів до стандартних форм – і цей підхід запобігає втраті легітимності тексту. Вибір між буквральним відтворенням та стилістичною модифікацією залежить від мети документа, жанру й культурних кодів. Таким чином, глибоке розуміння культурного контексту дозволяє уникнути «чужорідності» перекладу й гарантує ефективну комунікацію у сфері безпеки й оборони.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Наукові праці

1. Ажнюк Л. Типологія об'єктів лінгвістичної експертизи і методика їх дослідження. *Мовознавство*. 2016. № 3. С. 3–18.
2. Акульшина Н. Підходи до дискурсу, актуальні для дослідження військової термінології. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія: Філологічні науки. 2019. № 175. С. 308–312.
3. Акульшина Н. Т. Лексична та концептуальна лакунарність у військовій термінології (на матеріалі перської, української та англійської мов). *Вчені записки Кримського федерального університету*. 2012. Т. 25, № 4-2. С. 213–219.
4. Акульшина Н. Т. Поняття «військового» та «воєнного» дискурсів – об'єктивна тотожність та/чи перманентна протилежність. Харків : *Studia Linguistica*, 2011. 462 с.
5. Андріянова О. Я. Військово-морська термінологія української мови: етапи формування та семантика : Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. Київ, 2011. 199 с.
6. Бабічева Г. Аксиологія та прагматика сучасного англомовного військового дискурсу. *Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського]*. Серія: Філологія (мовознавство). 2013. Т. 18. С. 249–254.
7. Балабін В. В. Об'єкт і предмет теорії військового перекладу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2017. № 31 (3). С. 97–100.
8. Балабін В. В. Об'єкт, предмет і завдання лінгвістичного забезпечення військ. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: *Перекладознавство та міжкультурна комунікація*. 2018. Т. 1, № 2. С. 99–102.
9. Балабін В. В. Теоретико-концептуальні основи військового перекладу. *Філологічні трактати*. 2018. Т. 10, № 1. С. 7–18.

10. Балабін В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2002. 24 с.
11. Безнощук І. А., Сахневич І. А. Особливості відтворення військової термінології. *Матеріали Всеукраїнської науковопрактичної конференції «Перекладознавство та філологічний дискурс»*. Івано-Франківськ, 2023. С. 38–41.
12. Бец Ю. І., Бец І. О., Калинюк Н. В. Військовий дискурс: лінгвістичні особливості та труднощі перекладу. *Вісник науки та освіти. Серія «Філологія»*. 2025. № 2(32). С. 113–125. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-2\(32\)](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-2(32)) (дата звернення: 17.10.2025).
13. Білан М. Б. Лексико-семантичні проблеми військового перекладу. Київ : Логос, 2010. 244 с.
14. Бугайчук О. Функціональні особливості військового дискурсу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Філологія»*. 2023. № 18 (86). С. 28–32.
15. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В. Т. Бусел. 8-ме вид. Київ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с. URL: <https://archive.org/details/velykyislovnyk> (дата звернення: 21.03.2025).
16. Вигівський В. Л. Військовий дискурс як культурно-історичний феномен та соціальна практика. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2008. С. 128–131.
17. Галицька Х. А. Культурна асиметрія у перекладі англomовних військових і військово-політичних текстів українською мовою : магістр. дипломна робота. Київ, 2022. 102 с.
18. Гончарук Л. М. Жанрові аспекти перекладу офіційно-ділових документів франкомовного військового дискурсу : дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.16 «Філологія». К., 2015. 211 с.
19. Гудманян А., Галицька Х. Граматичні та синтаксичні особливості перекладу англomовних військово-політичних текстів. *Advanced Linguistics*. 2022. № 10. С. 34–39.

20. Даніленко А., Карачова Д. Основні групи труднощів у перекладі термінів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2018. № 1. С. 157–163.
21. Долинський Є. Військова термінологія та її переклад як елемент підготовки майбутніх філологів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. С. 271–276.
22. Домніч О. В. Сучасні підходи до аналізу дискурсу. *Мова і культура*. 2020. № 5. С. 10–20.
23. Єщенко Т. Проблема класифікації текстів у сучасному мовознавстві. *Лінгвістичні студії*. 2013. № 27. С. 185–189.
24. Задорожна А. Перекладацькі трансформації як засіб досягнення еквівалентності перекладу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Т. 2, № 27. С. 57–63.
25. Зайцева М. О. Особливості перекладу термінів у текстах на військову тематику. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені МП Драгоманова. Серія 9: Сучасні тенденції розвитку мов*. 2013. Т. 10. С. 96–102.
26. Карабан В. І., Карабан А. В. Узус і переклад: з чого та на що ми перекладаємо?. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*. 2017. Т. 34. С. 52–56.
27. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанровостилістичні проблеми. Вінниця: : Нова кн., 2004. 576 с.
28. Карлюк С. В., Левін Є. Д. Деякі аспекти перекладу військових текстів з англійської мови на українську. Харків : Харків. політехн. ін-т, 2020.
29. Кияк Т. Р. Функції та переклад термінів у фахових текстах. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2007. № 32. С. 104–108.
30. Ковтун О. В. Відтворення англомовної військової лексики українською мовою (на матеріалі документів НАТО). *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер.: Філологія*. 2014. Т. 17, № 2. С. 77–85.

31. Коляда А. О. Особливості лінгво-стилістичного аналізу публіцистичних текстах військової лексики. *Філологія XXI століття : зб. наук. пр. студентства й наукової молоді* / ред. К. Ю. Голобородько. 2025. Т. 29. С. 30–33.
32. Корольова Т., Соріч Р., Александрова О. Військовий дискурс та особливості його перекладу. *Науковий вісник ПНПУ ім. КД Ушинського*. 2021. Т. 33. С. 369–386.
33. Крилова Н. О. Вимоги до сучасного документа як лінгвістичного явища. 2016. С. 28–30. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/50591056.pdf> (дата звернення: 21.03.2025).
34. Круглій О. Особливості перекладу військових термінів (на прикладі військово-промислової термінології). *Світ наукових досліджень*. 2022. Т. 12. С. 207–209.
35. Лаврик М. В. Лексико-семантичні та жанрово-стилістичні особливості воєнно-політичного перекладу : магістр. дипломна робота. Запоріжжя, 2022. 88 с.
36. Лисичкіна І. О. Іміджеформувальні чинники військового дискурсу. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*. 2011. № 22. С. 36–39.
37. Литовченко І. О. Типи аббревіативних утворень у військовій лексиці української мови. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2015. № 12. С. 56–64.
38. Лукіна Л. Політичний дискурс: сутність та особливості застосування. *Політикус : наук. журнал*. 2021. № 2. С. 75–80.
39. Мартинова Т. Сучасні аспекти дослідження військового перекладу. *Національний університет водного господарства та природокористування*. Рівне, 2022. С. 119–123.
40. Мілова О. Є., Дроговоз А. А. Скорочення як характерна риса військового тексту і шляхи їх перекладу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2018. № 32 (2). С. 172–174.

41. Мовчан Л., Хоменко Ю. Сутність англомовної військово-політичної терміносистеми. *Молодий вчений*. 2023. № 1.1 (113.1). С. 61–64. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-113.1-15> (дата звернення: 17.10.2025).
42. Нікіфорова О. Класифікація текстів у військовому перекладі. *Філологічні трактати*. 2016. Т. 8, № 4. С. 33–41.
43. Нікіфорова О. М. Біла книга як унікальна жанрова форма воєнно політичного перекладу. *Військова освіта та наука : матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю*. Київ, 2019. С. 118–119.
44. Нікіфорова О. Перекладознавчий аналіз лексичної структури текстів військово-політичної тематики. *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Філологія*. 2017. № 1 (37). С. 24–28.
45. Овсієнко Л. М. Термін як складник різних терміносистем. *Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. № 33(72). С. 72–77.
46. Павленко В. Основні дисциплінарні підходи до вивчення воєнного медіадискурсу. *Communications and Communicative Technologies*. 2016. Т. 24, № 12. С. 127–132.
47. Панасюк К. Військова термінологія в романі Юрія Щербака Зброя судного дня. *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Проблеми української термінології*. 2018. № 890. С. 66–69.
48. Погонєць В. В. Особливості англомовного військового дискурсу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. Т. 2, № 39. С. 67–70.
49. Поліщук О. С., Бондаренко Т. Б., Алиєва А. Д. Військова лексика як різновид спеціальної лексики в англійських та українських ЗМІ. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Т. 1, № 23. С. 299–303.
50. Полякова О. В., Захарійчук В. Синтаксичні трансформації у перекладі військово-політичного дискурсу з української мови на англійську. *The 12th international scientific and practical conference «european scientific congress»*. Madrid, Spain, 2023. С. 471–478.

51. Пуш О. М., Гасюк Н. В. Особливості перекладу військової термінології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2022. Т. 58. С. 305–308.
52. Сідлярєнко Д. О., Гольцова М. Г. Військова термінологія. *The 2nd International scientific and practical conference «Science and technology: problems, prospects and innovations»*. Osaka, Japan, 2022. С. 575–579.
53. Стаднік І. О. Лінгвістична відповідність понять «воєнний» дискурс vs «військовий» дискурс. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2016. Т. IV, № 22. С. 63–66.
54. Струк І. В., Сітко А. В., Семигінівська Т. Г. Формування та переклад військової термінології у період активних воєнних дій на території України. *Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Т. 33, № 72. С. 29–33.
55. Татаренко К. В. Лінгвістичні особливості висвітлення військового дискурсу (на прикладі АТО) у ЗМІ. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Філологічна*. 2015. № 56. С. 299–301.
56. Федоренко С. В., Бернадіна А. В. Загальна характеристика фахової мови військової сфери (на матеріалі англійської мови). *Nova filologiâ*. 2021. № 83. С. 257–262. URL: <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-83-37> (дата звернення: 17.10.2025).
57. Фурсіна Н. А. Дискурс сучасного військового конфлікту. *Полікомплексні війни. Економіка та держава*. 2019. № 4. С. 112–118.
58. Харкевич Г. І. Функціональні підстилі офіційно-ділового стилю. *Мовні універсалії у міжкультурній комунікації. Волинський національний університет імені Лесі Українки*. 2024. С. 94–98. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/25221/1/seminar.pdf>.
59. Хойна Д. С., Шерстюкова Л. С., Леонова Н. В. Юридична документація: лінгвістичний аспект. *Science and innovations in the 21st century: матеріали I Всеукраїнської Інтернет-конференції студентів та молодих вчених (Мелітополь, 12 травня 2021 р.) Гуманітарні науки. Соціальні та поведінкові науки*. 2021. С. 73–76.

URL: http://www.tsatu.edu.ua/im/wp-content/uploads/sites/24/konf_2021_t3.pdf#page=73
(дата звернення: 21.03.2025).

60. Царьова І. Сучасний військовий дискус: процеси неологізації. *Лінгвістика*. 2023. № 2 (48). С. 107–114.

61. Шевченко М. Відтворення емоційної тональності сучасного медичного дискурсу : магістр. дипломна робота. Київ, 2021. 124 с.
URL: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/53502/1/Шевченко.pdf> (дата звернення: 05.11.2023).

62. Щербаков А. О. Загальні характеристики сучасного військового дискурсу. *Українська література в просторі культури і цивілізації*. 2021. № 7. С. 156–158.

63. Щербенко Е. В. Вивчення політичного дискурсу: методологічна розвилка. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2012. № 1 (57), січ. - лют. С. 99–108.

64. Янчук С. Я. Особливості перекладу військової документації миротворчих місій ООН та НАТО : дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.16 «Філологія». К., 2011. 277 с.

65. Aseeva O. Man creating component of discourse of Ukrainian modern mass culture. *Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University. Series Philosophy*. 2014. No. 304(11). P. 98–104.

66. Bloor M., Bloor T. *Practice of Critical Discourse Analysis: An Introduction*. Taylor & Francis Group, 2015. 216 p.

67. Boborykin D. Specifics of explication of military concepts in diplomatic discourse during peace talks. *Journal «Ukrainian sense»*. 2025. No. 1. P. 13–21.
URL: <https://doi.org/10.15421/462502> (date of access: 17.10.2025).

68. Bozhenets S. V. Establishment and current state of the research of military terminology in ukraine. *»Scientific notes of V. I. vernadsky taurida national university», series: «philology. journalism»*. 2023. No. 3. P. 8–12.
URL: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.3/02> (date of access: 21.03.2025).

69. Contexts and constructions / ed. by B. Alexander, D. Gabriele. Amsterdam : John Benjamins Pub. Company, 2009. 247 p.
70. Danesi M. Discourse and Translation. *Linguistic Relativity Today*. 2021. P. 79–97. URL: <https://doi.org/10.4324/9781003001669-5> (date of access: 05.11.2023).
71. Demianchuk Y. I. Wartime-political and military-political vocabulary in the focus of theoretical linguopolitical synergetics. *Transcarpathian philological studies*. 2025. Vol. 1, no. 41. P. 292–316. URL: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.41.1.46> (date of access: 17.10.2025).
72. Felber J. Terminology Manual. Paris : Unecko/ Infoterm, 1984. 426 p.
73. Harris Z. S. Discourse analysis reprints. The Hague : Mouton, 1963. 73 p.
74. Hart C. Viewpoint in linguistic discourse. *Critical discourse studies*. 2015. Vol. 12, no. 3. P. 238–260. URL: <https://doi.org/10.1080/17405904.2015.1013479> (date of access: 05.11.2023).
75. International military cooperation as an impetus for enriching terminological dictionaries: the English-Ukrainian context / Y. Denysiuk et al. *XLinguae*. 2021. Vol. 14, no. 2. P. 255–275. URL: <https://doi.org/10.18355/xl.2021.14.02.19> (date of access: 07.04.2025).
76. Kolisnyk M. Aspects of military-related text translation from English into Ukrainian. Bila Tserkva : Library of Congress Cataloging-in-Publication Data (International Science Group), 2022. 486 p.
77. Korolova T., Sorich R., Aleksandrova O. Military discourse and peculiarities of its translation. *Naukovy visnyk of south ukrainian national pedagogical university named after K. D. ushynsky: linguistic sciences*. 2021. Vol. 2021, no. 33. P. 369–386. URL: <https://doi.org/10.24195/2616-5317-2021-33-26> (date of access: 21.03.2025).
78. McArthur T. The Oxford Companion to the English Language. New York : Oxford University Press, 1992. 1224 p.
79. Nikiforova O. M. Lexico-semantic features of translation of information-analytical politico-military texts. *Scientific notes of taurida national V.I. vernadsky university, series philology. social communications*. 2020. Vol. 3, no. 2.

P. 97–105. URL: <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-3/17> (date of access: 07.04.2025).

80. Pohonets V. The features of english military discourse. *International humanitarian university herald. philology*. 2019. Vol. 39, no. 2. P. 67–70. URL: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.39.2.17> (date of access: 21.03.2025).

81. Popelyuk V. P., Naumov O. I. Some specific features of translating abbreviations in military english. »*Scientific notes of V. I. vernadsky taurida national university*», series: «*philology. journalism*». 2021. Vol. 3, no. 6. P. 46–51. URL: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.6-3/09> (date of access: 07.04.2025).

82. Rogers M. *Specialised Translation: Shedding the 'Non-Literary' Tag*. Palgrave Macmillan, 2015. 175 p.

83. Swenson J. A small change in terminology or a great leap forward? culture and civilization in revolution. *MLN*. 1997. No. 112(3). P. 322–348.

84. Taranenko A. Critical discourse analysis for studying disinformation. *Politology bulletin*. 2023. No. 90. P. 175–185. URL: <https://doi.org/10.17721/2415-881x.2023.90.175-185> (date of access: 07.04.2025).

85. Vasylenko D. Metaphorical allusion in military political discourse. *Scientific Journal of Polonia University*. 2022. Vol. 50, no. 1. P. 138–143.

86. Volianiuk I. O. Political discourse in conditions of russian-ukrainian war: linguistic aspect. *Transcarpathian philological studies*. 2022. Vol. 1, no. 23. P. 47–51. URL: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.23.1.8> (date of access: 21.03.2025).

87. Wuster E. *Internationale Sprachnormung in der Technik, besonders in der Elektronik*. Berlin, 1931. 431 p.

88. Yaremenko O. A., Lazebna O. A. Thematic classification of terminological vocabulary of military-political discourse (on the material of modern german language magazines). »*Scientific notes of V. I. Vernadsky Taurida National University*», series: «*Philology. Journalism*». 2021. Vol. 1, no. 6. P. 185–190. URL: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.6-1/33> (date of access: 21.03.2025).

89. Yule G. *Study of Language*. University of Cambridge ESOL Examinations, 2014. 334 p.

Довідкова література

90. Балабін В., Гардер Р. Українсько-французько-англійський міжвидовий словник з тактики та логістики. Словник перекладний: в 2-х т. Київ : Логос, 2007. 338 с.
91. Баркасі В. В., Каленюк С. О., Коваленко О. Словник лінгвістичних термінів для студентів філологічних факультетів. Миколаїв, 2017. 122 с.
92. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ: Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
93. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ : Вища шк., 1985. 360 с.
94. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Т. 2. Донецьк : Дон., 2012. 350 с.
95. Івченко А. Тлумачний словник української мови. Харків : ФОЛІО, 2002. 540 с.
96. Словник великий. Англо-український (українською мовою). Харків : Ранок, 2017.
97. Сучасний англо-український, українсько-англійський словник : 40 000 слів та граматики. Харків : Книжк. клуб сімейн. дозвілля, 2007. 480 с.
98. Batsevych F. S. Slovnuk terminiv mizhkulturnoi komunikatsii. Kyiv : Dovira, 2007. 205 s.

Джерела матеріалу дослідження

99. Адаптована Річна національна програма співробітництва Україна - НАТО на 2024 рік. *Міністерство оборони України*. URL: <https://shorturl.at/d1NLz> (date of access: 17.10.2025).

100. Adapted Annual National Cooperation Program Ukraine - NATO for 2024. *Ministry of Defense of Ukraine*. URL: <https://shorturl.at/ImKoD> (date of access: 17.10.2025).

101. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору : Хартія Україна від 09.07.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002#Text (дата звернення: 17.10.2025).

102. Charter on a Distinctive Partnership between the North Atlantic Treaty Organization and Ukraine. *NATO*. URL: https://www.nato.int/cps/ge/natohq/official_texts_25457.htm (date of access: 17.10.2025).

103. Заява глав держав і урядів НАТО щодо нападу Росії на Україну. *NATO*. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_192489.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 17.10.2025).

104. Statement by the North Atlantic Council on Russia's attack on Ukraine. *NATO*. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_192404.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 17.10.2025).

105. Двостороння безпекова Угода між Україною та Сполученими Штатами Америки : Угода Україна від 13.06.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_001-24#Text (дата звернення: 17.10.2025).

106. Bilateral security agreement between Ukraine and the United States of America. *President of Ukraine - Official website*. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/dvostoronnya-bezpekova-ugoda-mizh-ukrayi-noyu-ta-spoluchenimi-91501> (date of access: 17.10.2025).

ДОДАТКИ

Класифікація військових текстів за О. Нікіфоровою

Тип тексту	Функції	Стиль і підстиль	Сфера функціонування	Лексичні ознаки	Адресати
Військово-політична тематика	Настановчо-інформативна, імперативна	Офіційно-діловий стиль	Державна політика, діяльність ЗС, нацбезпека, міжнародні відносини, стратегічне планування, миротворчість	Військова та політична термінологія, кліше, номенклатури, стійкі звороти, нейтральність, об'єктивність, документальність	Військові, політики, дипломати, аналітики, науковці, журналісти, громадськість
Військово-технічна тематика	Інформативна, пояснювальна (опис техніки, обмін науково-технічною інформацією)	Науково-технічний підстиль	Озброєння, балістика, військово-промисловий комплекс, експорт/імпорт військової продукції, технічна документація	Загальнотехнічна, військова, вузькоспеціальна термінологія; точність, ясність, стислість, формально-логічний виклад	Фахівці технічних галузей, військові інженери, розробники, представники ВПК і торгівлі
Військово-спеціальна тематика	Командно-наказова, інформаційна, організаційно-регулятивна	Офіційно-діловий стиль	Тактика, стратегія, види бойових дій, бойове забезпечення, тил, мобілізація, резерв, бойова готовність, військова економіка	Спеціальна військова термінологія, скорочення, умовні позначення, топоніми, фразеологія; лаконічність, однозначність, інструктивність	Командний склад, штаб, військові підрозділи, фахівці з військової організації, обмежене коло адресатів

Джерело: складено автором на основі [6, с. 38-39]

Методи аналізу військово-політичних текстів

Лінгвістичний метод	Фокус	Релевантність для аналізу військово-політичних текстів
Дискурс-аналіз	Мова в контексті, соціальні функції мови	Дозволяє досліджувати, як військово-політичні тексти функціонують у суспільстві, відображають владні відносини та впливають на аудиторію.
Критичний дискурс-аналіз	Влада, ідеологія, соціальна нерівність, відображені в мові	Спрямований на виявлення прихованих механізмів домінування, ідеологічних маніпуляцій та нерівності, що проявляються через мову у військово-політичному контексті.
Жанровий аналіз	Структура та особливості різних типів текстів (жанрів)	Допомагає визначити, як військово-політичні тексти відповідають або відхиляються від усталених жанрових конвенцій, що впливає на їхнє сприйняття та інтерпретацію.
Лексичний аналіз	Словниковий склад текстів, значення слів, термінологія	Дозволяє досліджувати специфічну лексику, термінологію, неологізми та емоційно забарвлену мову, характерні для військово-політичного дискурсу, та їхню роль у формуванні змісту.
Граматичний та синтаксичний аналіз	Граматичні структури та синтаксичні патерни	Допомагає виявити, як граматичні та синтаксичні рішення впливають на тон, авторитетність та переконливість військово-політичних повідомлень.
Стилістичний аналіз	Відмінні стилістичні риси текстів, риторичні прийоми	Досліджує формальність, тон та використання риторичних засобів для досягнення комунікативних цілей у військово-політичних текстах.

Джерело: складено автором

Жанрові групи воєнно-політичних текстів

Група	Приклади текстів	Особливості
Директивні тексти	Кодекси, закони, укази, рішення, директиви, розпорядження, накази, акти	Висока імперативність та директивність; мета – регулювання внутрішньої діяльності; максимально однозначна мова; орієнтація на внутрішнє правове поле.
Доктринально-регламентуючі тексти	Стратегії, концепції, доктрини, бюлетені, державні цільові програми, плани утримання та розвитку сил безпеки та оборони	Настановчо-інформативний характер; вираження офіційно затверджених політичних рішень; використання термінології для забезпечення точності.
Регулятивно-нормативні тексти	Інструкції, стандарти, керівництва, настанови	Організаційно-регулятивний характер; лаконічність, однозначність та інструктивність викладу; використання спеціальної термінології та умовних позначень.
Воєнно-дипломатичні тексти	Вербальні ноти, протоколи, договори, угоди, меморандуми, контракти	Диспозитивний та консультативний характер; орієнтація на дво- або багатосторонню комунікацію; використання усталених формул для дипломатичної гнучкості.
Інформаційно-аналітичні тексти	«White papers» («Білі книги»)	Інформативно-аналітичний зміст; висвітлення концептуальних та організаційно-правових питань; використання для формування громадської думки.

Способи перекладу військово-політичної термінології

№	Оригінал	Переклад	Трансформація
1	We will continue to support Ukraine's reform efforts.	Ми й надалі підтримуватимемо зусилля України з реформування.	Додавання (граматичне)
2	Resilience is critical in addressing hybrid threats.	Стійкість є ключовою для протидії гібридним загрозам.	Контекстуальна заміна
3	Security sector governance will be improved.	Управління сектором безпеки буде вдосконалено.	Пермутація
4	This support will not prejudice existing agreements.	Ця підтримка не впливатиме на чинні домовленості.	Додавання слова
5	Assist in reform implementation.	Сприяти впровадженню реформ у відповідних сферах.	Додавання (лексичне)
6	Capabilities will be developed further.	Спроможності буде надалі розвивати.	Субституція
7	There is a need for stronger coordination.	Потрібна тісніша координація.	Вилучення (граматичне)
8	The NATO-Ukraine Council shall meet regularly.	Рада Україна – НАТО проводитиме регулярні засідання.	Перестановка
9	Cybersecurity measures are being implemented.	Реалізуються заходи з кібербезпеки.	Комплексна трансформація
10	Interoperability, coordination, and control of the material and technical assistance.	Взаємосумісність, координацію та контроль використання матеріально-технічної допомоги.	Конкретизація
11	This cooperation includes information sharing.	Ця співпраця охоплює обмін інформацією.	Контекстуальна заміна
12	Ukraine has made substantial progress.	Україна досягла суттєвого прогресу.	Генералізація
13	This year has seen unprecedented unity.	У цьому році спостерігалось безпрецедентне єднання.	Субституція
14	The program will be updated as needed.	Програму буде оновлено за потреби.	Пермутація
15	They do not undermine our commitments.	Вони не підривають наших зобов'язань.	Вилучення (граматичне)
16	They aim to increase transparency in procurement.	Вони мають на меті підвищити прозорість у сфері закупівель.	Додавання (лексичне)
17	Strategic communications capabilities are crucial.	Спроможності зі стратегічних комунікацій мають ключове значення.	Перестановка
18	Support will be provided as appropriate.	Підтримка надаватиметься за необхідності.	Вилучення (граматичне)
19	Ukraine will align its standards with NATO.	Україна узгоджуватиме свої стандарти зі стандартами НАТО.	Додавання (лексичне)
20	NATO provides assistance in training personnel.	НАТО надає допомогу в підготовці персоналу.	Контекстуальна заміна
21	We reaffirm our unwavering commitment.	Ми підтверджуємо нашу непохитну відданість.	Генералізація
22	Efforts are being made to enhance resilience.	Вживаються заходи для посилення стійкості.	Комплексна трансформація

23	These issues must not delay progress.	Ці питання не повинні гальмувати прогрес.	Генералізація
24	Further integration is necessary.	Потрібна подальша інтеграція.	Субституція
25	They will work together on energy security.	Вони співпрацюватимуть у сфері енергетичної безпеки.	Перестановка
26	Developing logistics capacity is a priority.	Пріоритетом є розвиток логістичних спроможностей.	Пермутація
27	We will not recognize any illegal annexations.	Ми не визнаємо жодних незаконних анексій.	Додавання слова
28	Enhanced cooperation is encouraged.	Сприяється поглиблена співпраця.	Субституція
29	They are focused on reforming institutions.	Їхні зусилля спрямовані на реформування інституцій.	Додавання (граматичне)
30	Transparency and accountability must be ensured.	Необхідно забезпечити прозорість і підзвітність.	Вилучення (граматичне)
31	The Parties will coordinate their efforts closely.	Сторони тісно координуватимуть свої зусилля.	Перестановка
32	We support the principles of democracy and rule of law.	Ми підтримуємо принципи демократії та верховенства права.	Контекстуальна заміна
33	Such measures are not contrary to international law.	Такі заходи не суперечать нормам міжнародного права.	Додавання слова
34	This agreement reflects our shared values.	Ця угода відображає наші спільні цінності.	Генералізація
35	We aim to restore full territorial integrity.	Ми прагнемо повного відновлення територіальної цілісності.	Субституція
36	Continued assistance will be provided.	Допомогу буде надано й надалі.	Пермутація
37	This will ensure the effective implementation of reforms.	Це забезпечить ефективне впровадження реформ.	Додавання (лексичне)
38	Defence procurement must be transparent.	Оборонні закупівлі мають бути прозорими.	Субституція
39	Ukraine is making progress despite challenges.	Україна досягає прогресу попри труднощі.	Контекстуальна заміна
40	They will strengthen civilian oversight.	Вони посилять цивільний контроль.	Конкретизація
41	This cooperation contributes to collective defence.	Ця співпраця сприяє колективній обороні.	Генералізація
42	Efforts are underway to modernize equipment.	Тривають зусилля з модернізації обладнання.	Комплексна трансформація
43	There will be no changes to our commitments.	Жодних змін у наших зобов'язаннях не буде.	Додавання слова
44	It was agreed to establish a new format.	Було домовлено створити новий формат.	Вилучення (граматичне)
45	Support will focus on critical infrastructure.	Підтримка зосереджуватиметься на критичній інфраструктурі.	Перестановка
46	They are ready to provide expertise.	Вони готові надати експертну допомогу.	Додавання (лексичне)
47	The agreement will take effect upon signature.	Угода набуде чинності з моменту підписання.	Контекстуальна заміна
48	Further steps will be taken if necessary.	У разі потреби буде вжито подальших заходів.	Пермутація

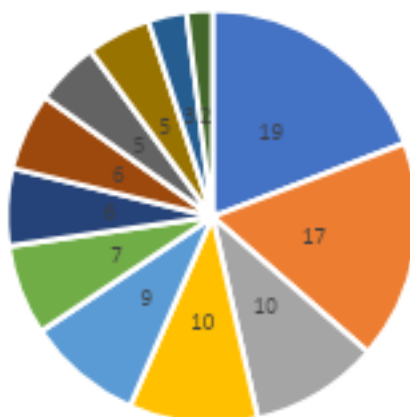
49	We do not accept any form of aggression.	Ми не приймаємо жодної форми агресії.	Додавання слова
50	Efforts are ongoing to improve coordination.	Тривають зусилля щодо покращення координації.	Субституція
51	...its continued adaptation to meet the changing circumstances of Euro-Atlantic security.	...її триваючу адаптацію до реалій євроатлантичної безпеки, що змінюються.	Генералізація
52	...an independent, democratic and stable Ukraine is one of the key factors for ensuring stability....	...незалежна, демократична та стабільна Україна є одним з ключових факторів забезпечення стабільності....	Субституція
53	...the opening of the Alliance to new members... is directed at enhancing the stability of Europe....	...відкритість Альянсу для нових членів... спрямована на зміцнення стабільності в Європі....	Субституція
54	...the inherent right of all states to choose and to implement freely their own security arrangements....	...невід'ємне право всіх держав вільно обирати та застосовувати власні засоби забезпечення безпеки....	Контекстуальна заміна
55	...the fostering of democracy, political pluralism and a market economy.	...зміцнювати демократію, політичний плюралізм та ринкову економіку.	Субституція
56	...the prevention of conflicts and settlement of disputes by peaceful means....	...запобігати конфліктам та врегульовувати спори мирними засобами....	Субституція
57	Ukraine reaffirms its determination to carry forward its defence reforms....	Україна підтверджує свою рішучість продовжувати військову реформу....	Контекстуальна заміна
58	...and to increase their interoperability with the forces of NATO....	...та підвищувати їхню оперативно-технічну сумісність зі збройними силами НАТО....	Конкретизація
59	...taking into account the roles of the United Nations and the OSCE in this field.	...беручи до уваги роль ООН та ОБСЄ у цій галузі.	Субституція
60	...democratic control of the armed forces, and Ukrainian defence reform.	...демократичний контроль над збройними силами, а також військова реформа в Україні.	Пермутація
61	...aerospace research and development, through AGARD.	...дослідження і розробки з питань використання космічного та повітряного простору, через Дорадчу Групу з аерокосмічних досліджень та розвитку (ДГАДР).	Додавання (лексичне)
62	...promotion of defence cooperation between Ukraine and its neighbours.	...сприяння співробітництву у галузі оборони між Україною та її сусідами.	Додавання (лексичне)
63	NATO retains the right reciprocally to establish a NATO military liaison mission in Kyiv.	НАТО зберігає за собою право відповідно заснувати військову місію зв'язку НАТО в Києві.	Перестановка
64	Meetings will normally take place at NATO Headquarters in Brussels.	Зустрічі, зазвичай, відбуватимуться у штаб-квартирі НАТО у Брюсселі.	Перестановка
65	NATO Allies will continue to support Ukrainian sovereignty and independence....	Союзники по НАТО продовжуватимуть підтримувати суверенітет та незалежність України....	Пермутація

66	...a crisis consultative mechanism to consult together whenever Ukraine perceives a direct threat....	...кризовий консультативний механізм для проведення спільних консультацій в будь-якому випадку, коли Україна вбачатиме пряму загрозу....	Субституція
67	Building on the existing security partnership with Ukraine facilitated under the Strategic Defense Framework...	Спираючись на нинішнє безпекове партнерство зі Збройними Силами України, яке розвивається в межах Стратегічних оборонних рамок...	Конкретизація
68	Reaffirming that Ukraine's future is in the North Atlantic Treaty Organization (NATO)	Підтверджуючи, що майбутнє України в НАТО...	Вилучення (лексичне)
69	...and underlining the centrality of reform to support and strengthen Ukraine's defense...	...та підкреслюючи центральне значення реформ для підтримки та зміцнення оборони...	Додавання (лексичне)
70	...and holding accountable those responsible for war crimes and other international crimes..	...та притягнення до відповідальності осіб, винних у воєнних злочинах та інших міжнародних злочинах...	Субституція
71	Upholding the shared commitments made under the Joint Declaration of Support for Ukraine...	Дотримуючись спільних зобов'язань, узятих у межах Спільної декларації про підтримку України...	Контекстуальна заміна
72	Cooperation between the Parties is intended to bolster Euro-Atlantic security, stability, and prosperity...	Співробітництво між Сторонами спрямоване на зміцнення євроатлантичної безпеки, стабільності та процвітання...	Контекстуальна заміна
73	...by enhancing deterrence and defense integration and interoperability	...шляхом посилення інтеграції й оперативної сумісності у сфері стримування та оборони	Пермутація
74	Any future aggression... would be a matter of grave concern to the other Party	Будь-яка майбутня агресія... буде предметом серйозного занепокоєння для іншої Сторони	Контекстуальна заміна
75	...immediately meet, where possible within 24 hours, at the most senior levels...	...негайно проводять зустрічі, по можливості протягом 24 годин, на найвищому рівні...	Субституція
76	Such responses may include the imposition of economic and other costs on the aggressor state...	Такі заходи можуть охоплювати накладення економічних та інших витрат на державу-агресора...	Контекстуальна заміна
77	To meet on a regular basis to further mutual awareness of emerging threats..	Проводити регулярні зустрічі для поглиблення взаємної поінформованості про нові загрози..	Субституція
78	...as a means of building a Ukrainian future force...	...як засіб розбудови майбутніх Збройних Сил України...	Субституція
79	...respective rules of engagement, and command and control, as appropriate...	...відповідними правилами застосування сили, а також командування й управління, за необхідності..	Конкретизація
80	The United States intends to seek from the United States Congress appropriation of funds..	Сполучені Штати мають намір звертатися до Конгресу США з проханням про виділення коштів...	Контекстуальна заміна

81	...to support Ukraine's economic needs stemming from Russia's war of aggression ²⁹для підтримки економічних потреб України, спричинених російською агресією	Контекстуальна заміна
82	...in particular by ensuring an effective, independent, and impartial judiciary...	...зокрема у частині забезпечення ефективної, незалежної та неупередженої судової системи...	Конкретизація
83	...by combating corruption at all levels...	...у частині боротьби з корупцією на всіх рівнях...	Додавання (лексичне)
84	...strengthening the capabilities of the security and defence sector of Ukraine...	...посилення спроможностей сектору безпеки і оборони України...	Субституція
85	The adapted Annual National Programme avoids duplicating measures already present in existing strategies...	Програма не є ще одним додатковим планувальним документом з елементами дублювання вже існуючих стратегій...	Комплексна трансформація
86	...and ensures alignment of NATO's Comprehensive Assistance Package's technical and advisory support projects...	...а також скоординовано проекти технічної і дорадчої підтримки Комплексного пакета допомоги...	Контекстуальна заміна
87	...and integrates key tenets of the Women, Peace, and Security agenda.	Визначені заходи також корелюються з порядком денним «Жінки, мир, безпека».	Контекстуальна заміна
88	The NATO-Ukraine Council will contribute to implementation and evaluation of the overall progress...	Рада Україна НАТО сприятиме реалізації та оцінюванню досягнення Цілей...	Конкретизація
89	Further development and implementation of the Law of Ukraine «On the National Security of Ukraine»...	...оновлення Закону України «Про національну безпеку України»...	Генералізація
90	...increasing the efficiency of management, strengthening oversight and increasing the accountability...	...підвищення ефективності управління, посилення нагляду та відповідальності...	Субституція
91	Ukraine's command and control system is transformed in accordance with NATO principles and standards.	...завершення трансформації системи командування та управління відповідно до принципів та стандартів НАТО	Субституція
92	Implementation of the State Anti-Corruption Programme for 2023-2025...	...виконання Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки...	Субституція
93	...with a special focus on the measures to prevent and combat corruption....	...у частині здійснення заходів щодо запобігання та протидії корупції...	Контекстуальна заміна
94	Reforming Ukraine's defence procurement system in line with Euro-Atlantic procedures and practices.	...реформування системи оборонних закупівель в Україні відповідно до євроатлантичних підходів і практик.	Контекстуальна заміна
95	...strategic defence procurement review is completed and recommendations implemented... ⁵⁷завершено стратегічний огляд оборонних закупівель ... та імплементацію рекомендацій....	Субституція

96	A digital solution for monitoring of information related to partners aid... is instituted.	...запроваджено в органах системи Міністерства внутрішніх справ цифрового рішення щодо належного моніторингу партнерської... ДОПОМОГИ	Субституція
97	...by using Logistics Functional Area Services (LOGFAS) software is ensured	...з використанням програмного продукту «LOGFAS»	Вилучення (лексичне)
98	Draft laws for improving the activities of police commissions... are submitted to the Cabinet of Ministers of Ukraine	...внесено Кабінету Міністрів України законопроекти щодо вдосконалення діяльності поліцейських комісій....	Субституція
99	...effective, politically independent, and impartial bodies of the prosecutor's office...	...дієвість, ефективність, політична незалежність та неупередженість прокуратури...	Вилучення (лексичне)
100	Formation of the state military technical and defence industrial policies in line with the best practices....	...формування державної військово-промислової та військово-технічної політики з урахуванням кращих практик....	Пермутація

Частотність використання трансформацій, %

- Контекстуальна заміна
- Субституція
- Перmutація
- Перестановка
- Додавання (лексичне)
- Комплексна трансформація
- Генералізація
- Вилучення (граматичне)
- Конкретизація
- Додавання слова
- Додавання (граматичне)
- Вилучення (лексичне)

Приклади культурної та контекстуальної адаптації термінів

Оригінал	Переклад	Проблема перекладу	Обґрунтування трансформації
<i>Homeland Security</i>	<i>система внутрішньої безпеки</i>	Культурна лакуна. Дослівний переклад (<i>Безпека Батьківщини</i>) звучить патетично та не відповідає українській інституційній традиції.	Використано контекстуальну заміну (описовий переклад). Варіант система внутрішньої безпеки корелює з функціональними обов'язками Департаменту внутрішньої безпеки США, уникаючи небажаного емоційного акценту.
<i>grave violation</i>	<i>грубе порушення</i>	Семантична розбіжність. Grave (тяжке, серйозне) не є прямим еквівалентом грубе.	Використано контекстуальну заміну. Вибір лексеми грубе пояснюється рецепційним досвідом української аудиторії, оскільки термін грубе порушення нормативно кодифікований у вітчизняному законодавстві.
<i>must bear</i>	<i>має нести</i>	Контекстуально-стилістична розбіжність. Модальне дієслово must (повинен) має високий ступінь імперативності (авторитарний тон).	Використано субституцію модальності. В українській офіційній традиції (комюніке) категоричне повинні часто замінюють на м'якший, але юридично зобов'язуючий аналог мають, що відповідає вимогам дипломатичної виваженості.
<i>condemn in the strongest possible terms</i>	<i>рішуче засуджуємо</i>	Стилістична розбіжність (плеоназм). Англійська формула є усталеним дипломатичним кліше з високим ступенем експресії.	Використано вилучення (згорання). Перекладач ліквідує надмірну кількість означень (strongest possible terms) задля досягнення лаконізму, який в українському офіційному стилі сприймається як маркер твердості, а не емоційного нагнітання.
<i>rule of law</i>	<i>верховенство права</i>	Контекстуальна еволюція терміна. Раніше в українському дискурсі міг домінувати варіант правова держава.	Використано стандартизований еквівалент. Вибір варіанта верховенство права відображає зрушення на рівні міжнародного правопису та прагнення України синхронізувати юридичний лексикон із термінологією Ради Європи.